

Revista noastră

PUBlicație A ELEVILOR LICEULUI „UNIREA” FOCSANI

ANUL XVIII
(SERIE NOUĂ)

NR.
149-151

1989
OCT.-DEC.

SOMMAIRE

PAGES DE JURNAL

Petrache Dima : "Le sanglant décembre 1989, à Focșani"

COMMEMORATIONS

Gheorghe Bulgăr : "An centenaire, un triple hommage : M. Eminescu, Veronica Micle et I. Creangă"

CENTENAIRE EMINESCO

Eugen Barbu : "Le poète impair" (II)

Șerban Cioculescu – inédit

Ștefan Cazimir : "L'humour d'Eminescu" (II)

C. Bușe : "Eminescu et le paysan roumain"

I. Calotă : "La technique extérieure «dans la poésie d'Eminescu»" (II)

Stănuța Crețu : "La Glose eminescienne – structure circulaire"

L'ENQUÊTE DE "NOTRE REVUE"

"Une pensée sur Eminescu, Veronica Micle et Ion Creangă à un siècle depuis leur passage dans le monde des ombres" (ce sont les élèves des écoles et des lycées du municipe de Focșani qui répondent à nos questions)

Petrache Dima : "Eminescu – professeur et inspecteur scolaire"

CENTENAIRE CREANGĂ

C. Ciopraga : "L'auteur parmi ses personnages"

Al. Hûșar : "L'art de Creangă"

Șt. Cazimir : "La chèvre et ses trois chevreaux"

N. Constantinescu : "La chèvre, ses chevreaux et le «compère» loup"

N. Crețu : "La confiance dans les mots"

M. Dinutz : "Le monde de Creangă entre «réel» et «fantastique»"

D. D. Soitu : "Au début c'était... le maître"

CENTENAIRE VERONICA MICLE

C. Ușurelu : "Veronica Micle – une destinée tragique"

N. Crăciun : "La lyrique de Veronica Micle"

FORM THE SUMMARY

JOURNAL LEAVES

Petrache Dima : "From the bloody December 1989, at Focșani"

COMMEMORATIONS :

Gheorghe Bulgăr : "At the Centenary, a triple homage : M. Eminescu, Veronica Micle and I. Creangă"

EMINESCU CENTENARY

Eugen Barbu : "The unrival poet" (II)

Șerban Cioculescu – inédit

Ștefan Cazimir : "Eminescu's Humour" (II)

C. Bușe : "Eminescu and the Romanian peasant"

I. Calotă : "The exterior technique in Eminescu's poetry" (II)

Stănuța Crețu : "Eminescu's «Glossa» – circular structure"

THE INVESTIGATION OF "OUR MAGAZINE"

"A recollection about Eminescu, Veronica Micle and Ion Creangă, at a century from their passing in the world of shadows" (the pupils from the schools and high schools in Focșani answer).

Petrache Dima : "Eminescu – teacher and school inspector"

CREANGĂ CENTENARY

C. Ciopraga : "The author among his characters"

Al. Husar : "Creangă's Art"

Șt. Cazimir : "The Goat with Her Three Kids"

N. Constantinescu : "The Goat, the kids and wolf «godfather»"

N. Crețu : "Belief in words"

M. Dinutz : "Creangă's world between «real» and «fantastic»"

D. D. Soitu : "At first there was... the teacher"

VERONICA MICLE CENTENARY

C. Ușurelu : "Veronica Micle : a tragic destiny"

N. Crăciun : "Veronica Micle's Lyricism"

REVISTA NOASTRA

PUBLICAȚIE A ELEVILOR LICEULUI „UNIREA” DIN FOCȘANI,
FONDATĂ ÎN 1912,
DISTINSĂ, ÎN CADRUL CONCURSULUI NAȚIONAL
AL PRESEI ȘCOLARE, CU PREMIUL I, ÎN 1978, 1981 și 1987
ȘI CU „PREMIUL SPECIAL AL JURIULUI
PENTRU CEA MAI BUNĂ REVISTĂ ȘCOLARĂ DIN ȚARĂ”,
ÎN 1979 ; ÎNREGISTRATĂ LA U.N.E.S.C.O. ÎN 1980

Fondator : prof. Dimitrie PAPADOPOL
Coordonator (din 1972) : prof. Petrance DIMA,
directorul liceului

FILE DE JURNAL

Din însîngeratul decembrie 1989, la Focșani

de prof. Petrache DIMA

Vineri, 22 decembrie 1989. Discursul privind apărarea „independenței” patriei, rostit cu o zi înainte de „cel mai iubit fiu”, vărsătorul de sînge nevino-vat, n-a potolit mînia poporului, ci a înverșunat-o și mai mult.

Cuprins de emoție, mă plimb de ici-colo prin școală. Presimt că din minut în minut, „comedia mînciunii” ia sfîrșit. Un crainic dă citire, pe la ora 10, decretului prezidențial, prin care se instituie în toată țara starea de necesitate și în încheiere anunță că „trădătorul” Milea s-a sinucis... Tonul patetic nu ne convinge, dar ne înfioară...

Nu trec trei ore, și din același studio se aude vocea poetului Mircea Dinescu, un tribun din stîrpea pașoptiștilor: „Am învins! Sîntem liberi!” Vestea ne transfigurează. Sugrumați de teama care zeci de ani ne-a macerat sufletul și conștiința, ne uităm unii la alții ca buimacii... Unul se dezmeticește și strigă: „Ura!” Dar din aceeași teamă, nu-i urmaț de alții.

Pe culoarul principal al liceului, pătrunde un fost elev zguduit de un plîns convulsiv. Din toată ființa lui, cere urlînd:

— Dați-mi un tricolor!

Lumea pornește spre Piața Unirii. Unii pătrund în sediul Comitetului Județean al P.C.R. Din balconul de unde, cu ocazia unei „vizite de lucru”, „genialul conducător” „ne-a fericit” cu „îndrumările” și „orientările” mării sale, sînt aruncate, cu o furie indescriptibilă, portretele indivizilor prezidențiali, care, cu o figură mereu tinără, zîmbeau angelic „popolului” spre a-i menține...moralul...(asta este și explicația retușării de-a dreptul ridicole. Pe hîrtie, ei încremeniseră la 35-40 de ani, cu toate că acum ajunseseră la „vîrsta cuvioasă”, de peste șapte decenii...).

În cursul nopții, în diferite puncte ale orașului, se aud împușcături izolate.

Televiziunea transmite nonstop pînă în zori, apeluri și știri, reportaje în direct și comentarii telegrafice.

Armata e cu noi, fapt ce ne dă un plus de siguranță, de încredere în izbînda Revoluției.

Sîmbătă, 23 decembrie. Plec spre școală. În dreptul Băncii Naționale, mă întilnesc cu o coloană de muncitoare de la Întreprinderea de Confecții, femei cu chipul răvășit, care scandează neîntrerupt: „Olé! Olé! Ceaușescu nu mai e!” Se îndreaptă spre Piața Unirii.

Ora 9. Prozatorul Traian Olteanu îmi cere un articol pentru „Milcovul”.

Ora 9,15. Sînt chemat telefonic la Consiliul Municipal. În biroul primarului, mai mulți inși, unii dintre ei aduși de valul Revoluției, fac propuneri pentru Consiliul Frontului Salvării Naționale din Focșani. Pînă se definitivează lista, mă retrag într-un colț unde scriu primul meu articol de gazetar Liber, articol al cărui titlu mi-a fost inspirat de poziția pe care o aveam în spațiul respectiv: „Pe un colț de masă...”.

Sînt invitat în sala de ședințe, unde se supune la vot componența Consiliului Frontului Salvării Naționale din Focșani. Ing. Purnichi mă propune președinte, ceilalți aprobă. Accept, pentru că e nevoie de noi în aceste momente grele. Deși sînt convins de efemeritatea acestei funcții, trec la treabă, conștient fiind de răspunderea încredințată și asumată.

Prima acțiune: convocarea la orele 13 a directorilor de întreprinderi și instituții din oraș, conducători cu care să dicităm problemele legate de aprovizionarea cu alimente, energie electrică, combustibil, apă potabilă, de mobilizarea oamenilor la muncă și luptă pentru apărarea bunurilor obștești și personale.

Plața Unirii din Focșani, în ziua de 22 decembrie 1989

Până la începerea ședinței, mă duc la Consiliul Județean al F.S.N., pentru a vedea care sînt raporturile Consiliului Municipal al F.S.N. cu armata.

Poetul Ioan Liviu Stoiciu, președintele Consiliului Județean al F.S.N., este surprins de alegerea mea la municipiu și-mi atrage atenția că voi fi contestat, pentru că am colaborat cu vechea conducere.

— Da, am cerut sprijin pentru realizarea unor acte de cultură, precum : înălțarea bustului lui Eminescu la Focșani, singurul monument dezvelit în România, în anul comemorării Centenarului nemuririi Poetului ; editarea „Revistei noastre“, care nu a ridicat osanale ceaușiste în cei 18 ani ai seriei noi, niciodată nu i-am publicat chipul pe copertă), seria neîntreruptă de sesiuni de comunicări științifice consacrate marilor valori ale culturii și științei românești, în general, și lui Eminescu, în special. Le puteți nega ?

— Nu.

— Mă puteam adresa altcuiva ?

— ...

— Era bine ca toți s-o fi stat închiși în bojdeuca noastră, neducînd astfel mai departe făclia culturii ?

— ...

Puiu Siru (zis Usturoi), aciuat și el în Front, pentru că a intrat printre primii pe ușă... Consiliului, mă întrebă flegmatic :

— Ați fost membru al partidului comunist ?

— Da. Dar printre comuniști, ca și printre necomuniști, au fost și sînt oameni cinstiți și necinstiți... Pentru aceste acte de cultură, n-am fost umilit, nu m-am umilit, n-am fost slugarnic, așa cum spun unii care mai înainte tăceau..., iar astăzi fac doar gălăgie... — Eu nu țin să rămîn în fruntea Consiliului Municipal al F.S.N. Doamnule Cristea și doamnule Stoiciu, ce fac : mă duc acasă sau la primărie ?

Cei doi răspund simultan :

— La primărie !

Aici, intru în sala de ședințe, unde s-au adunat directorii convocați. Supun și aprobării lor, de vreme ce sînt reprezentanții colectivului de muncă din oraș, componența Consiliului Municipal al F.S.N. Toți ne acordă girul. Fixăm problemele care trebuie grabnic rezolvate și în 15 minute ne despărțim, stăpîniți de sentimentul răspunderii.

(Continuare în pag. 2966)

COMEMORĂRI

Prof. univ. dr. GH. BULGĂR:

La Centenar, un întreit omagiu:

*Eminescu, Veronica
Micle, Creangă*

Am marcat eternitatea operei Poetului național, la Centenarul dispariției lui premature și tragice, cu împlinirea unor vechi desiderate, vechi datorii față de creația lui nepereche: ediția națională a **Operei**, apărind volumul XVI, **Correspondența**; retipărirea ediției princeps (Maiorescu) din decembrie 1883, a cărei prefață scurtă, semnată de ilustrul critic, se încheia cu lauda discretă, dar sinceră, pentru Eminescu, aflat atunci într-o casă de sănătate lângă Viena, laudă a Poetului „care a fost înzestrat cu darul de a întrupa adinca sa simțire și cele mai înalte gândiri într-o frumuseță de forme, sub al cărei farmec limba română pare a primi o nouă viață”; ceea ce a fost pe deplin confirmat de secolul care a trecut. — confirmat „cu asupra de măsură”, cum zice Poetul într-un vers din **Călin**. Dar la împlinirea Centenarului să mai adăugăm că a apărut al 50-lea volum din frumoasa Colecție **Eminesciana** de la Iași (coordonator: Mihai Drăgan); s-a tipărit cea mai bogată antologie, tradusă în franceză (de Paul Miclău), din **Poeziile** lui Eminescu; a fost reactualizat **Dicționarul Eminescu** în revistele noastre literare, o dată cu studiile fundamentale publicate de erudiții străini: Alain Guillerrou (teza de doctorat la Sorbona: **Geneza interioară a «Poeziilor» lui Eminescu**, Paris, 1963; în românește, **Eminesciana**, 1977, de subsemnatul și G. Pârvan); L. Galdi (Budapesta: **Stilul poetic al lui Mihai Eminescu**, în rom., Ed. Academiei, 1964); Rosa Del Conte (Roma, **Eminescu sau despre Absolut**, 1962 care-și așteaptă încă traducerea în română, pentru **Eminesciana**); I. Kojevnikov (Moscova, **Eminescu și romantismul european**; trad. rom., 1983); Klaus Heitmann (Heidelberg, **Publicistica lui Eminescu**, 1982; utilă ar fi și traducerea ei); și am lăsat la urmă, pentru a omagia pe autoare, aici de față: Amita Bhowe (India, teză de doctorat la noi: **Eminescu în India**, 1978). Printre numeroasele simpozioane, consacrate în lume omagierii lui Eminescu, rețin aici numai pe cele la care am contribuit direct: la Paris și la Bordeaux, unde a apărut și un număr special din **Buletinul Asociației de prietenie franco-română**, pe care am susținut-o, în vremea activității mele universitare la Facultatea de Litere a Universității Bordeaux III (1988—89), organizând și Simpozionul omagial Eminescu din mai 1989, — rezumatul comunicării iată-l aici în recen-tul **Buletin**, citat mai înainte. A fost o surpriză plăcută pentru noi, prezența poetului **Mihail Steriade** din Belgia la Simpozionul de la Paris, când am avut prilejul să-l omagiem și pe domnia sa, la împlinirea frumoasei vârste de 85 de ani... Se cunosc marile sale merite în traducerea și difuzarea operei lui Eminescu în lume, prin limba franceză. La Centenar, ne-a trimis cea mai bogată selecție din traducerile sale, amintindu-ne de acel frumos volum omagial: **Eminescu — approche d'un génie par Michel Steriade, maître de**

COMEMORĂRI

conférence à l'Université de Liège, 1973, — carte de evocări și traduceri, cu text bilingv, dedicată „elevilor de la Liceul Unirea, din orașul meu natal Focșani, unde mi-am făcut studiile secundare și unde am publicat primele pagini în 1922, — în semn de permanentă afecțiune“. Patetică prezență pentru salvirea unui Centenar Eminescu ce reunește spiritual pe românii din toată lumea. Dovadă și numeroasele manifestări, studii și chiar statui, ridicate în diferite colțuri ale pământului; personal, sînt bucuros de a mă fi înclinat în fața celor din aPris și din Focșani; ați binemeritat pentru acest nobil de adîncă prețuire pentru cel mai inspirat dintre scriitorii acestui neam..

Mă opresc acum la două detalii puțin cunoscute, sau pentru mulți total necunoscute, legate de Opera lui Eminescu: în ziua apariției ediției princeps (22 dec. 1883), editorul reputat, Titu Maiorescu, îi scrie unei iubitoare de poezie eminesciană această scrisoare importantă pentru că ea conține o selecție de 12 poeme excepționale, printre cele 64 ale volumului, selecție operată de Maiorescu, un cunoscător fără egal, în vreme, al **Poeziilor** ce tipărea: „Ast-vară cînd am avut onoarea — scrie Maiorescu Olgăi Călinescu — să vă fiu prezentat la țară la d. general Călinescu, rămăsese vorba să vă aduc odată **Poeziile** lui Eminescu, pe care eu unul îl țineam și îl țin de cel dintîi poet al României. Pe atunci **Poeziile** aceste erau răspîndite prin ziare și pe la persoane private. Mi-a venit gîndul că ar fi mult mai bine, odată adunarea fiind făcută, să le întrunesc într-un volum și să le fac astfel mai accesibile tuturor iubitorilor de literatură. Subt această formă dar, vă rog să-mi dați voie a vă oferi **Poeziile** lui E(minescu) în unul din primele exemplare ieșite din tipar. Poate cetind din alăturatul volum poezii ca cele de la pag. 1, 5, 14, 61, 79, 87, 109, 139, 191, 251, 267, 277 veți consimți și d-voastră la părerea subscribului“ (Aug. Z. N. Pop, **Noi contribuții documentare**, 1969, p. 305). — Deschid volumul meu, ediția princeps din 1883, și identific titlurile indicate aici prin cifre doar: **Singurătate, Lasă-ți lumea ta uitată, Ce te legeni, codrule, Sonet (Veneția), Adio, Lacul, O, mamă, Pe lîngă plopii fără soț, Mai am un singur dor** (ultima variantă: **Iar cînd voi fi pămînt**), **Satira (Scrisoarea) III, Satira IV, Luceafărul**. Neașteptată oarecum alegerea maioresciană! Editorul filozof, temeinic cunoscător al **Poeziilor** lui Eminescu, preferă poeme de substanță populară, iar nu **Glossa, nici Scrisorile I, II**, — filozofice și de critică estetică, nici **Oda (în metru antic)** (clasicismul antic era admirat în „Junimea“), nici poezia, apropiată de gîndirea lui Schopenhauer, prețuit, firește, de filosof și de poet: **Cu mine zilele-ți adaogi**. O selecție memorabilă pentru un critic-editor unic, din **Poeziile** care au deschis o nouă eră în creația literară națională, volum pe care-l avem acum la îndemîna **statu quo ante**, — așa cum a fost el: **ediția princeps Eminescu în 1883...**

Al doilea detaliu: în acest volum se află acum în fața noastră și testamentul poetic și politic al Poetului: **Doina**, care a fost eliminată de aproape o jumătate de secol din toate edițiile Eminescu, pe motiv că Poetul critica energic, acum mai bine de un secol, amestecul străin și exploatarea imperialistă în țară. Cînd am tradus teza lui Guillerrou, citată mai sus, în care este un capitol instructiv asupra acestei poeme (textul francez, p. 295-299), firește că am transpus în românește și respectivul capitol. El a fost însă scos din ediția românească a acestei lucrări de referință și așa a apărut în 1977, ceea ce a supărat rău pe autorul francez, care cu greu s-a lăsat convins să participe la lansarea cărții sale la Iași la 8 octombrie acel an, deși venise special de la Paris pentru acest scop. A fost totuși de față și a rostit un neuitat omagiu pentru Eminescu în românește, uimind și entuziasmînd asistența ieșeană. Sper ca în curînd, o ediție nouă a tezei de doctorat asupra lui Eminescu, la Sorbona, a lui Alain Guillerrou, să repare greșeala și capitolul cu **Doina** să fie repus în drepturi, cum desigur, de aici înainte, toate edițiile Eminescu vor avea și **Doina**, eliminînd impietatea de a știrbi moștenirea sacră cea mai scumpă a literelor românești...

Cum se știe inspiratoarea liricii eminesciene, pentru poezia de iubire, a fost **Veronica Micle**. Romanul lor de dragoste a început, probabil, la Viena

COMEMORĂRI

și s-a încheiat acum un secol, în același an 1889, în chip tragic pentru amândoi, în plină tinerețe. Născuți în același an 1850, destinul a voit ca unirea lor să fie pecetluită de un final comun, la cei mai frumoși ani ai vieții, un final dramatic la numai 39 de ani, în vara lui 1889. Încît oricîte vorbe ori detalii de biografie insinuante, negative, defăimătoare s-ar fi adunat pe seama Veronicăi, poetă notabilă, remarcată în paginile unor reviste de prestigiu: **Convorbiri** ori **Columna lui Traian** a lui Hasdeu, rămîne adevărul suprem: ea l-a iubit, i-a rămas fidelă în sentimentul adînc de admirație și afecțiune pînă în ultima clipă. Chiar cînd Poetul pleacă din Iași la București pentru a lucra la „*Timpul*“, în toamna lui 1877, cei doi prieteni fideli: Creangă și Veronica îi duc dorul, cum ne spune ilustrul povestitor într-o scrisoare: „Ce-i cu Bucureștiul, de ai uitat cu totul Ieșul nostru... Veronica a fost azi pe la mine și mi-a spus că și cu dînsa faci la fel. De ce? Ce rău ți-am făcut noi?“. Iar ceva mai tîrziu, același Creangă către Eminescu: „De ce lași pe Veronica să se zbuciume?“. În realitate, Eminescu era departe de a-i fi uitat, de a fi pierdut sentimentul afecțiunii pentru Veronica; ea i-a inspirat atîtea poeme. Depărtarea, izolarea i-au fortificat tensiunea afectivă, determinînd și cantitativ un spor de creație lirică străbătută, cum spunea Maiorescu, „de nu știu ce suflare măreață“. Cînd, la 1 martie 1878, Eminescu tipărește în „*Convorbiri*“ deodată un serial de patru poeme, printre ele e **Singurătate** (pusă de Maiorescu în fruntea volumului, cum am spus); este și **Departate sînt de tine...** Veronica răspunde și iată la distanță dialogul lor liric profund grăitor pentru comuniunea de sentimente: „O! glasul amintirii rămîne pururi muț / Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut“... (Eminescu); „Și mă-ntreb de ce-au apus / O iubire atît de-adîncă, / Și mă-ntreb de ce te-ai dus / Și de ce te mai plîng încă?“ (Veronica Micle).

În realitate, iubirea lor n-a apus: dimpotrivă, în anul următor, soțul ei, Ștefan Micle, a decedat și, rămasă singură, Veronica își îndreaptă toată iubirea și speranțele spre Poet: sentimentele lor cunosc o descătușare și o eflorescență maximă; este anul 1879 cel mai bogat în creația lirică a lui Eminescu: el publică 13 poeme într-un an, — fapt singular în biografia lui literară (printre poeme: **Pajul Cupidon**, **Pe aceeași ulicioară**, **O, rămii**, **De cîte ori, iubișo**, **Atît de fragedă**, sonetele dar și **Rugăciunea unui dac** și **Despărțire**, — cu accentele tragice ale unui final imaginar, de mare melancolie, pe care tonul violent, de sarcasm și flagelare, al dacului ce-și blestemă destinul, n-o anulează, ci o innobilează cu o urare, în final, de fericire și tinerețe pentru iubita de departe. Aceasta îi răspunde liric prin poema **De dorul tău** în care citim: „La glasul tău aș tresări / Și toate legile din lume / Călcîndu-le eu te-aș iubi“. — Dar Poetul rămîne departe, ca **Lucafărul**, și iată acum în ultimul volum al **Operele**, al XVI-lea **Correspondență**, urmărîm schimbul de scrisori, cu tot patetismul lor: Eminescu (puține) — Veronica Micle (multe scrisori și de o mare expansiune afectivă, p. 617-640). Dar un paralelism de reținut: cele mai multe și mai frumoase poeme eminesciene, — cele mai multe și mai frumoase scrisori ale iubitei, sînt din acel an fertil 1879 (scrisorile Veronicăi urmînd intens și în anii '80). Nu voi cita decît o cristalizare lirică, în versurile poetei care scria paralel cu acea fierbinte corespondență:

„Dar tu ca un lucafăr departe strălucești,
Abia cîte o clipă în cale-mi te ivești,
Apoi dispări și-n urmă rămii în gîndul meu,
Vedenie iubită la care mă-nchin eu...“

Să pot întinde mîna...“

Iar cînd Poetul suferea în tăcere, agonizînd parcă, Veronica compune poema „**Lui X**“, cu adresă bine știută de toți, datînd-o 28 aug. 1885:

„Geniul tău planează-n lume! Lasă-mă în prada sorții
Și numai din depărtare cînd și cînd să te privesc,
Martoră mării tale să fiu pîn' la pragul morții
Și ca pe-o minune-n taină să te-ador, să te slăvesc...“.

Apoi, chiar în ziua în care Poetul se stîngea, la 15 iunie 1889, poeta

COMEMORĂRI

nefericită scria sub titlul **Raze de lună** acest final prevestitor de neant: „...eu aş da de voie bună / Toate razele de lună, / Toate razele de soare, / Să te pot uita pe tine, / Să simt sufletul că-mi moare“. — Şi n-a mai rezistat decât 50 de zile morţii Poetului, pentru a-l urma în nemurire, sfîrşindu-şi şi ea zilele, voluntar, şi consecvent celor scrise, la 4 august 1889, la Văratec... Un centenar comun într-o eternă comuniune de destin...

La fel şi Creangă, prietenul lui Eminescu, povestitorul fără pereche, îşi sfîrşi zilele în ultima zi a aceluiaşi an 1889. Un centenar comun şi o comuniune de cuget şi simţire a celor doi mari scriitori, uniţi în veşnicie prin adîncimea şi adevărul cugetării şi puterea cuvîntului de a zugrăvi eternitatea sufletului omenesc, sensibilitatea şi vibraţiile afective ale conştiinţei româneşti. Se poate spune despre Creangă ceea ce Arghezi a spus despre Eminescu: „Fiind foarte român, Eminescu este universal“; căci nimeni n-a zugrăvit mai fidel şi mai expresiv realităţile lumii noastre cum a făcut-o Creangă în proza lui, despre care Ibrăileanu spunea în „Viaţa românească“ din 1910: „Opera lui Creangă este epopeea poporului român. Creangă este Homer al nostru. În Creangă trăiesc credinţele, eresurile, datinile, obiceiurile, limba, poezia, morala, filozofia poporului, cum s-au format în mii de ani de adaptare la împrejurările pămîntului dac, de desuptul fluctuaţiunilor de la suprafaţa vieţii naţionale.“ (nr. 6/1910, p. 332). Iar peste ani, Sadoveanu, care avea drept carte de căpătîi opera lui Creangă, era convins că povestitorul reprezenta „cea mai măiastră şi artistică manifestare a poporului în literatura cultă“. (Evocări, 1954, p. 16). Şi-mi amintesc cum, la 12 martie 1951, Sadoveanu ne invita la Casa universitarilor „să facem o şezătoare de taină în amintirea celui mai autentic scriitor al literaturii noastre“. Atîtea superlative pentru cel omagiat azi, la Centenarul adormirii sale întru eternitate. Confirmarea valorii de excepţie a acestei opere este preţuirea unui secol şi garanţia permanenţei artei sale care are, ca şi cea a Poetului naţional, „farmecul limbajului, — semnul celor aleşi“ (Majorescu).

Se cuvine amintită acum demonstraţia pe care a făcut-o Călinescu în legătură cu instinctul expresivităţii, fortificat printr-o muncă stăruitoare, pe manuscrise, ca şi la Eminescu (am analizat altădată variantele poetului la poemele sale, cu multe încercări şi rafinări ale expresiei, pentru a ajunge la „cuvîntul ce exprimă adevărul“). Reputatul critic şi istoric literar ne-a dat în 1954 o ediţie Creangă unică: preocupat de a ne înfăţişa autenticitatea construcţiei literare a lui Creangă, abătîndu-se de la ediţia princeps a prozatorului, ediţia de Iaşi din 1890, Călinescu a luat prima apariţie tipărită a textelor lui Creangă şi a indicat la subsol modificările ulterioare, cele voite de autor, aşa cum le-a prezentat ulterior, „dintr-un exces de precizie şi de culoare“. Călinescu ne-a oferit un conspect al variantelor, convingător în privinţa efortului de cizelare şi de expresivitate, concludent pentru caracterul conştient al creativităţii stilistice a lui Creangă: „Cititorul are prin ediţia noastră — scria Călinescu în Prefaţă — imaginea completă a problemei limbii şi stilului lui Creangă, fără unificări arbitrare din partea noastră“. (p. 14). Şi la orice pagină am deschide ediţia sa, găsim jocul cuvintelor şi bogăţia sintagmelor din care autorul alege ceea ce instinctul lui îi spune că se potriveşte desfăşurării acţiunii. De pildă în **Moş Nichifor Coţcariul**: „cumplit“ alternează cu „tare“ (tare s-ar fi mîhnit); „grabnic a şi alergat“ înlocuieşte pe: „cu fuga au alergat“; pustnic = preocupat; cum e — cum îi; dar tot te rog — totuşi; „iepuşoarele iestea“ = aceste; „de cînd m-am luat cu dînsa“ = de cînd trăiesc...

Importante şi faptul că, precum la Eminescu, tendinţa l. Creangă e de a reţine formele moderne, în sensul unificării literare a limbii scrise; deci **răsipit**; **s-a mierat**; **până**; **ţine** sînt rescrise: **risipit**; **s-a mirat**; **pină**; **ţinea**. Astfel proza aceasta, cu cel mai înalt coeficient de originalitate în fond şi expresie constituie o componentă esenţială a culturii şi limbii noastre române, ca şi marea creaţie eminesciană, inspirată în bună parte de Veronica Micle.

Trei prieteni, trei destine la consacrarea unui Centenar, în eternitatea spiritualităţii româneşti...

CENTENAR EMINESCU

Eugen Barbu:

Poetul nepereche (II)

— comunicare făcută la Academia Română în 1975 —

(Urmare din nr. 148/1989)

Dinamica artei eminesciene, la o scotocire mai atentă, trădează accente de mare modernitate.

Eroul său trăiește într-o stare de somnolență edenică, în care orice evadare în altă lume este posibilă. Dionos, într-o beatitudine onirică, descoperă peisaje mirifice, cărora li se integrează. El pune doi sori și trei luni în albastru adâncime a cerului și într-un șir de munți au zidit domeniul său palat, colonade, stânci sure, streșine în codrul antic ce vine în nou. Scări înalte coborau printre coaste prăbușite, printre bucăți de pădure-ponorite, în fundul râurilor, într-o vale întinsă, tăiată de un fluviu măreț, care părea a scurta insulele sale, ca pe niște corăbii acoperite de dumbrave. Insulele se înălțau cu scorbure de tămâie și cu prund de ambră, flori cîntau în aer, cu frunzele îngreuiate de gândaci ca pietre scumpe și murmurul umplea lumea de un cutremur voluptuos. Greieri regușiți cîntau ca orologii aruncate în iarbă, iar paianjeni de smarald au țesut de pe o insulă pină la malul opus un pod de pinză diamantică. Dar se produce catastrofa: Dionis Dan rupe pactul magic, crezîndu-se Dumnezeu și, precum Lucifer, cade din cer. Sunetul unui clopot urieșesc moartei mării, căderea cerului bolțile se rupeau, jumalțul lor albastru se despica și Dan se simți trăsniț și afundaț în nemărginire. Rîuri de fulgere îl urmăreau, popoare de tunete bătrîne (vezi Dante, vezi Eliade), rupt ca de un magnet în nemărginire, el cădea ca fulgerul într-o clipă, cale de o mie de ani. Deodată, întunericul împrejurul lui deveni liniștit, negru, mort, fără sunet, fără lumină. Există aici obsesia zborului cosmic, prezentat și în „Luceafărul“: „Porni luceafărul, Creșteau / În cer a lui aripe, / Și căi de mii de ani treceau / În toț atîtea clipe“. În „Povestea magului călător în stele“, tema revine: „Deasupra vedea stele și dedesuptu-i stele / El zboară fără preget ca tunetul rănit“. Bachtlard scria undeva că pentru anumite suflete, cu o puternică viață nocturnă, a iubi înseamnă a zbura. Dacă-i adevărat că apa este materia disperării, cum scria același autor, apoi obsesia este mai mult decît vizibilă la Eminescu. Iată că luceafărul însuși se întrupează din mare: „Și apa unde-au fost căzut / În cercuri se rotește, / Și din adînc necunoscut / Un mindru tînăr crește“. Marea este consolatoare, servește de refugiu astrului, simbolizînd geniul, care-și dorește în altă poezie să fie înmormîntat la marginea mării. Marea creează distanțe izolatorii între lume și perechea îndrăgostită, care locuiește pe insule. Marea, dacă știi s-o ascuți, are clopote ce sună în fiecare noapte, marea doarme în spasme. Nilul reproduce grădinile de pe margine: „Nilul în fund grădine are / Pomi cu mere de aur coapte“. Adevărate grădini ale hesperidelor sau merele magice ale „Epozei lui Ghilgames“.

Lacul este lipsit de grandoare, el emană numai sentimente lirice exprimate cu un sentimentalism cenzurat. Altădată, este încărcat de luciori zburătoare, în mai multe poeme, între care „Sarmis“ (...). În „Călin“, apele împrumută proprietățile luminii: „Pe sub dungile de omăt ale lunii fulgeră apele încet“. Contrariu, lumina e convertită în apă. Colonii de stele roiesc și se împrăstie în infinit ca niște fluvii albe. În „Lida“, marea e verde și tristă. Peste plajele ei, o zînă rătăcește prin răsipe, ruine, cuvînt eliadesc (...). Marea turbează sau reflectă seara (...). În poezia „Cine-i“, marea latră și visează. În alt loc are înmiite ecouri. Apar și murii cei albaștri ai mării în „Odin și Poetul“. În „Memento mori“, se spune: „A fi rîu e-o fericire“. În același poem, pe malurile rîurilor, „cai în umbră rătăcesc“.

Adîncă mare ascunde o lume ce înflorit visează. În cînt oceanul întăritat la vreme de furtună oceanul se agață cu brațe înspumate de nouri și bat

Marga și Eugen Barbu cercetînd exemplare din fondul documentar al bibliotecii Liceului „Unirea“ (10 mai 1984)

în bolta lumii ca într-o poartă. Marea poartă, de asemenea, pe undele ei, corății grele de ofit. Pe copila cea de crai o atrage fundul mării, adîncurile ei. În poemul „Mureșanu“, marea poartă insule ca sarcofage înalte, marea fulgeră în cadențe. În „Stele în cer“, marea are mișcătoare pustietăți, ceea ce mi se pare foarte modern spus. În „Sarmis“, marea este etern odihnită. Și în și mai multe locuri, ea suferă de o aprigă singurătate.

Cezara, ca și Frumoasa fără corp, încearcă o adevărată voluptate intrînd în patul de valuri al oceanului, cum scrie Eminescu. În „Geniu pustiu“, marea are oglinzi verzi și resăltînde.

Despre obsesia codrului, a naturii, nu vom aminti decît întîmplător, pentru că s-a scris destul pe această temă, așa încît mi-aș permite să vă propun versuri disparate ce-ar ilustra teza modernității poetului. Iată un fragment despre dinamica timpului: „Neamurile îmbătrîneau, / Crăile se treceau, / Numai codrii tari creșteau / Și în umbra cea de veci / Curgeau rîurile reci“. În alt loc, iubita cu ale sale „brațe reci / În marmurea(i) măreț“. Mitul lui Pigmalion fiind inversat, în loc ca artistul să dea viață creației sale, o înmărmurește. În Mușatin și codrul“, pe cei doi iubiți îi desparte „Puntea lungă de-un copac / Peste o liniște de lac“. Dantesc și modern, în același timp, este și următorul fragment eminescian: „În trei mișcări, mișcarea lor s-adună / Cu toți în jos, toți împrejur de soare / Toți împrejur altor fac cunună / Și astfel din noapte s-a încheaț lumina / Căci prin mișcare s-au aprins cu toate / Prin neodihnă întregul cer se ține“ (vers colosal!).

În „Scrisoarea IV“, „Codrii negri aiurează în izvoarele-i albastre“. Într-un peisaj fantastic, „stele albe sună din aeriene coarde“. Într-o filă de manuscris, el notează că poetul orb-rom trebuie să învețe a cînta de la filomelă, din mirosul florilor mormîntul lui de Sfinx și de la vijeliile înfiorătoare ale cerului.

Ca și Sadoveanu, care în „Creanga de aur“ transpunea versuri eminesciene, descriînd un personaj care avea mușchi în plețe și pe sîn, barba și genele ajungîndu-i pînă la piept, autorul „Luceafărului“ lua și el din Stamat: „Platoșa pe dînsul, paloșul și coiful erau învăscute de mucegai verde, iar plețele, barba sta țapăn ca stuhul“. Sau din folclor: „O hoțoaică de șerpoaică / Pui în barbă mi-a fătat“ sau „Barba îmi baț genunchile / Și chica călețile, / Mustățile, brațele“. Ecouri există în Eminescu și din „Baba Novac“: „Iar Novacul cel bătrîn / Cé nu știe de stăpîn / Își ridică genele, / Genele ca cirjele“, cunoscută dintr-o culegere a lui Alecsandri.

CENTENAR EMINESCUINEDIT**ȘERBAN CIOCULESCU****R E F E R A T****asupra tezei de doctorat a conf. Gh. Bulgăr,****Momentul Eminescu în evoluția
limbii române***

Gh. Bulgăr și-a consacrat douăzeci de ani de activitate științifică cercetărilor personale de stilistică și istorie a limbii literare. Citez în ordinea cronologică principalele rezultate ale acestui travaliu, într-o direcție, la acea vreme, încă incipientă în cultura noastră: 1) Sadoveanu și problemele limbii române (1950); 2) Un glosar al lui Alecsandri (1952); 3) Limba literară și jargonul la 1844 (1954); 4) Limbajul poetic al lui Gr. Alexandrescu (1955); 5) C. Negruzzi și îmbogățirea limbii literare (1955); 6) Eminescu despre problemele limbii literare (1955); 7) Tradiție și inovație la Gala Galaction (1957); 8) Scriitori români despre limbă și stil (1957); 9) Comparația la Eminescu (1960); 10) Expresia artistică în proza lui Eminescu (1962); 11) Limbajul poetic al lui Goga (1967) etc.

După cum se vede, cercetarea limbii literare eminesciene este o veche preocupare a lui Gh. Bulgăr care și-a dat contribuția masivă la redactarea **Dictionarului limbii poetice a lui Eminescu** (1968). Actuala teză situează contribuția lui Eminescu la fixarea limbii literare-române în contextul variațelor preocupări lingvistice ale secolului trecut. Ea nu omite nici un aspect al structurii limbii poetice eminesciene, studiată și în textele care au fost omise de **Dictionar**, ca postumele și proza jurnalistică, ambele de mare importanță în cunoașterea genialei manifestări nu numai artistice, dar și lingvistice, la autorul **Luceafărului**.

Gh. Bulgăr a reușit această muncă, printre alte investigări, datorită deshumării unor texte eminesciene, neremarcate, din manuscrisele și articolele uitate ale poetului.

Sîntem de acord ca această lucrare de valoare științifică deosebită să fie prezentată ca teză de doctorat.

17.06.1969

*) Vezi nr. 148/1989, pag. 2872.

CENTENAR EMINESCU**Eminescu și țăranul român (II)**

de conf. univ. dr. Constantin BUȘE

(Urmare din nr. 148/1989)

La începutul lunii mai 1882, Mihail Kogălniceanu a prezentat în Camera deputaților petițiile locuitorilor mai multor sate din județele Ilfov și Vlașca, prin care plugarii cereau să li se dea pământ din moșiile statului. Pentru a convinge autoritățile de justetea drepturilor și cererilor lor, mase de țărani au venit la intrările în Capitală, unii pătrunzând chiar pe ulițele orașului, ceea ce la ordinul guvernului, a dus la intervenția jandarmilor care i-au oprit și au efectuat arestări, la poliția Bucureștilor desfășurându-se interogarea celor mai îndrăzneți dintre țărani asaltatori ai Capitalei.

Dacă nu ar fi intervenit forțele de ordine, țărani „aveau de gând să vie în număr mare de mai multe mii la București și să stăruiască în persoană pentru împlinirea cererii lor“.

Eminescu asemuia, nu întâmplător, această acțiune a țăranilor cu modul în care debutase, la 1821, revoluția lui Tudor Vladimirescu. „Domnul Tudor n-a început-o (mișcarea, C. B.) pe a lui decît cu 25 de inși; pe drumul la Pitești s-au făcut 36, la Padeș, în plaiul Cloșcani, 150 și de atunci încolo au prins a se îngloba lume sub steagurile lui“. De aceea, aprecia el, guvernării „au cam sfeclit-o... am putea zice că au simțit fiorii funiei trecîndu-le prin șira spinării“. Pentru cei de la putere, acțiunea țăranilor din preajma Bucureștilor reprezenta o „conspirațiune“ pe care „au denunțat-o națiunii!!“ Eminescu, indignat, cu totul întemeiat, întreba: „Care națiune, onorabilă tagmă? Oare nici țăranul nu mai e națiune? Oare nici opt mii de țărani nu mai fac parte din națiune...?“

La acuzația organului guvernamental, „Românul“, că demersul țăranilor nu ar fi fost „românesc“, Eminescu răspundea: „Ba e foarte românesc ceea ce fac țărani și nici poate fi altfel, căci ei sînt, la dreptul vorbind, singurii cari au rămas numai români în această țară“.

Țărani, reprezentînd poporul „cu mult bun simț“, au ajuns la concluzia, pe baza promisiunilor repetate ce li s-au făcut, că „toți au dreptul de-a avea pământ și s-au pornit spre București ca să ceară împlinirea făgăduințelor“. Dacă n-ar fi făcut acest lucru, „dacă n-ar stăruia a li se-implini făgăduințele... am zice c-ar fi neromânesc, căci românul nu-i tîrziu la minte și nu-l duci de nas numai cu vorba“.

Dînd o dată în plus dreptate maselor de țărani care veniseră „cu cereri de ale lor proprii, cu cereri substanțiale și de bună-voie la București“, Eminescu nu putea să încheie prezentarea acestor fapte deosebit de însemnate decît în felul următor: „Ei, mări tagmă patriotică, nu cunoașteți pe român, nu l-ați cunoscut nicicînd și, prietenește vorbind, să vă păzească

CENTENAR EMINESCU

Sfântul ca să-l cunoașteți vreodată. Rar și-arată arama, dar când și-o arată atunci s-a sfârșit cu d-alde voi. Românului, dacă-i dai un pumn, îți zice: «Rogu-te, mai dă-mi unul, să fie doi, s-avem pentru ce ne socoti», dar după aceea las-o pe ei».

Din păcate, Eminescu a avut prea des prilejul să se indigneze și să sufere efectiv pentru nedreptățile care au continuat să amărăscă viața țaranului, chiar în decursul aceluiași an 1882.

În acest sens sînt semnificative comentariile pe care le-a făcut, pe baza dezvăluirilor ziarului „Luptătorul” din Focșani, cu privire la jefuirea nemiloasă a țaranilor din satele Bonțești-Cârligele și Măicânești, atunci în fostul județ Rîmnicu-Sărat.

În articolul din 20 august 1882, poetul scria despre vînzările „silnică” de obiecte și lucruri scutite de lege pentru plata dărilor: „Așternut, haine, instrumente de muncă, recoltă — totul i se vinde țaranului pentru a hrăni nesățiosul buget..., tot ce susține viața țaranului de pe-o zi pe alta se vinde la mezat pentru neplată de dări, în momentul în care starea poporului nostru e mai rea decum a fost vreadată”. Asemenea stare deplorabilă a țărănimii îndreptăța pe Eminescu să afirme că „puțin trebuie ca populațiile noastre să întreaacă în degenerare fizică și morală populațiunea Indiei, supuse guvernului britanic, și pe foștii sclavi negri din Statele de sud ale Americii” (S.U.A., C.B.).

Revenind la 1 septembrie 1882 cu un comentariu asemănător, provocat de această dată de abuzuri și samavolnicii petrecute față de țaranii din Risipiți, același fost județ, Eminescu arăta, cu profund regret, că asemenea acte, „din nenorocire” deveniseră un fenomen general, petrecîndu-se pretutindeni și în fiecare zi, constatînd, totodată, că pe cînd lăzile visteriei se umpleau de bani, luați de la țărani, „sărăcia rămîne lucie prin sate”.

Țăranul era constrîns să vîndă sau, de fapt, i se luau cu forța „pînă și cele mai neapărate obiecte de îmbrăcăminte pentru dînsul, pentru femeie și pentru copiii lui! Și setea de urmărire a mers așa de departe încît ne-a fost dat să vedem zilele trecute chiar brațele sătenilor scoase la licitațiune”. Situația era, într-adevăr dureroasă, de vreme ce „bietul țaran, vîzîndu-și casa pustie, vitele vîndute, femeie și copii goi și nemîncăți, își ia cîmpii de disperare și trece granița — doar va da de un cer mai ospitalier”.

Soarta impusă țaranului era socotită drept o „ticăloșie adîncă”, căreia cei investiți cu puterea trebuiau să-i pună capăt cît o mai puteau face, pentru că, arată Eminescu, nu se știe cîtă vreme țaranul se va mai supune „acestei barbare și stupide exploatare... căci răbdarea are și marginile ei”.

Eminescu repeta și accentua faptul că cel exploatat, jefuit și umilit, țăranul, era cel care crease țara, o apăruse și i-a întreținut existența prin viața lui, cel care la 1877—1878, pe cîmpiile de sînge ale Bulgariei, i-a asigurat deplina neatîrnare. Cu toate acestea, „condițiunea eroului de la Plevna, scria poetul, este din cele mai mizerabile” și era absolut necesar „să se aducă o îndreptare relelor de cari suferă, sub pedeapsa de a fi tratați de barbari și de a pierde stima lumii civilizate”.

Socotind cu totală îndreptățire că rezolvarea problemelor țărănești era mai mult decît obligatorie pentru dezvoltarea generală viitoare a țării, Eminescu afirma cu convingere: „Dorim din toată inima îndreptarea stării țara-

CENTENAR EMINESCU

nului și o dorim cu toții, căci e învederat că, rău stînd țaranul, rău sta proprietarul, rău toată țara". Între măsurile pe care le socotea necesar de luat, el propunea legiferarea indivizibilității pămînturilor țărănești, neînstrăinarea lor, împărțirea sistematică a moșiilor statului între membrii familiilor rurale ajunși la majorat, acordarea de credite avantajoase țăranilor pentru a-i scoate de sub povara apăsătoare a cametei, simplificarea aparatului administrativ, reducerea impozitelor, dezvoltarea învățămîntului și creșterea gradului de cultură, asigurarea asistenței sanitare corespunzătoare, dezvoltarea industriei și comerțului pentru atragerea în sfere productive a prisosului de brațe de muncă din sate, etc.

Nu o dată, Eminescu a atras atenția celor din conducerea statului că trebuiau „create neapărat condițiile bunului trai al țaranului, căci altfel, chiar existența națională a României e amenințată". Convins că țaranul român avea dreptul la o viață demnă, pe măsura uriașei sale contribuții la istoria țării, Eminescu nu a pregetat să-i evidențieze, în nenumărate articole, meritele, drepturile, calitățile, socotînd că nu afirma decît adevărul. „Se știe că țaranul nostru e un om inteligent și, în fondul caracterului său, onest — scria el. Un țaran poate fi adus prin dări exorbitante la starea de-a nu mai putea munci: cu toate astea, niciodată nu va tăgădui un ban ce l-ar fi luat, niciodată nu va refuza a plăti o datorie dacă are de unde". Măsurile ce trebuiau întreprinse de urgență trebuiau „să țină seama de nevoile, de caracterul onest al omului nostru de la țară, de capacitatea sa de muncă".

Pentru Eminescu, adevărata libertate și adevărata neatîrnare economică constituiau două noțiuni identice. Și înțelegea prin neatîrnare economică „eliberarea continuă, prin cultură și prin împrumutarea a clasei celei mai numeroase și exclusiv productive, a clasei țăranilor".

Preocupat în cel mai înalt grad de soarta țaranului, implicînd de soarta ramurii principale a economiei de atunci, Mihai Eminescu era adeptul dezvoltării țării pe baze moderne, în primul rînd prin industrializare. În acest sens el afirma cu convingere că „neapărat că nu trebuie să rămînem un popor agricol, ci trebuie să devenim și noi nație industrială, măcar pentru trebuințele noastre". Pentru că, scria el, „cu cît omul este stăpîn pe vînt, pe apă, pe abur, și-și face din ele slugi muncitoare, cu atît civilizația este mai înaltă; cu cît omul stăpînește mai mult asupra omului, cu atît barbaria este mai mare". Sau: „gradul de civilizație al unui popor se cunoaște după aptitudinile lui de a supune puterile oarbe ale naturii scopurilor omului". Ca un fel de concluzie, Eminescu scria: „condiția civilizației statului este civilizația economică". Argumentul în favoarea dezvoltării industriale? „În veacul nostru... lucrurile iau o formă foarte amenințătoare pentru cel economic slab, pentru cel necult, cînd concurența e pe deplin liberă". Pericolul de a rămîne o țară agricolă? „Nația agricolă e expusă de a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele de manufacturieri care, neputînd concura cu fabrica, devin proletari".

Pentru Eminescu era o axiomă că, cu cît „diversitatea de ocupațiuni e mai mare într-o țară, cu cît prețul alimentară se apropie mai mult de prețul fabricatelor, cu atît un popor e mai liber, mai avut, mai sănătos".

Ancorat cu toată capacitatea sa intelectuală și cu toate fibrele sensibilității personalității sale în realitatea imediată a societății românești de la îngemănarea deceniilor al optulea și al nouălea ale secolului trecut, Mihai Eminescu a ilustrat, ca nimeni altul, publicistica românească, dezvoltîndu-ne o altă latură a minții sale geniale.

CENTENAR EMINESCU

Umorul lui Eminescu (II)

de conf. univ. dr.
Ștefan CAZIMIR

(Urmare din nr. 148/1989)

În Antropomorfism, procedeul indicat prin titlu e împins spre bufoneria grasă. Lumea cotețelor ascunde în sînul ei pe Don Juan și pe Pitagora, pe Werther și Lovelace, iar amorul galinaceu, cu nimic diferit de al oamenilor, străbate aceleași faze evolutive și generează aceleași conflicte: „— Tu! ea zise, ce frumos ești, rege-al lumii de găine. / Eu te iert! amoru-ți dulce ca și miros de garofă. / Și ca-n vechile tragedii el răspunde-n anti-strofă: / — Tu ești Venus în poiată, ochii tăi cerești lumine. // [...] Dar curînd al ei caracter și simțirea ei naivă / Se schimbă-n cochetărie. Cucoșeii cei mai tineri / Implu curtea strălucită a moșatei noastre Vineri / Și la glasul lor subțire ea s-arată milostivă.”

Privit dintr-un unghi mai general, procedeul antropomorfic e o variantă a eroicomicului (nu e oare Batracomiomachia cea mai veche ilustrare a genului?), prin conversiunea ascendentă pe care o întreprinde. Umorul eminescian practică și gestul contrar, derivat din tradițiile burlescului, prin care zeii sau monarhii sînt siliți să coboare de pe soclu și să adopte comportări plebee. Un exemplu în amintirea oricui e portretul bătrînului crai din Călin, plîmbîndu-se amărit prin „cerdac”, cu barba încălțită și cu „ciubucul între dinți”. O dezvoltare mai amplă a procedeului ne întîmpină în Mitologicele. Începutul e grandios, în cadență de epopee: „Da! din porțile mîndre de munte, din stînci arcuite, / Iese-uraganul bătrîn, mînînd pe lungi umeri de nouri / Caii fulgerători și carul ce-n fuga lui tună.” Dar aceiași hexametri vor adăposti, în continuare, comentarii dintre cele mai prozaice: „— Groaznic s-a îmbătat bătrînul — soarele zice; / Nu-i minune — a băut jumătate de-Oceanul Pacific. / ... Ah! moșneagul bețiv e-n stare-ntr-o zi să ruine / Toate societățile de-a-

sigurare din țară.” Hazul sporește prin înfățișarea rustic-autohtonă a zeului: uraganul poartă cojoc, e încins cu chimir și încălțat cu ciubote și obiele. În Umbra lui Istrate Dabija-voievod, contrastul adoptă alte repere. Ivirea fantomei încoronate, ca în celebrul poem al lui Grigore Alexandrescu, este plină de fior solemn: „Și văd ieșind o umbră albă. / Moșneg bătrîn, purtînd coroană, / Pe pieptul lui o sfîntă salbă, / Pe umeri largi o scumpă blană.” Dar majestuoasa apariție nu e decît prologul unui amplu și savuros elogiu al beției, ridicată la rangul de principiu politic: „Nici vin cu apă n-am să mestec, / Nici dau un ban pe toată fala. / De-aceea n-am nici un amestec / Oriunde nu îmi fierbe oala. / Cînd calcă țara hantătarii / Eu bucuros în lupte merg, / Cînd între ei se bat măgarii / În fundul pivniței alerg.” De o sinceritate cuceritoare în filozofia lui bonomă, răposatul domn e și un Ivan Turbincă nemulțumit de rînduieșile raiului: „Dar cum mai pune sfîntul Petre / La rău canon pe-un biet creștin! / Cînd cer să beau, zice: Cumetre, / Noi n-avem cimpoieri și vin.” Funcția acordată de Eminescu umorului, aceea de a pune „sub semnul întrebării” miturile romantice fundamentale, revine aici într-o expresie pregnantă. Dar nu mai puțin vizibilă, în toate exemplele invocate mai sus, este adeziunea poetului la o altă scară de valori, conformă în esență mentalității populare și corolarelor ei imanentiste. O observație a lui Ibrăileanu, indicînd în umorul eminescian „dovada unei forțe vitale care rezistă pesimismului”, ne apare astfel pe deplin justificată.

Socotesc potrivit să mă opresc aici, nu înainte de a vă anunța titlul viitoarei mele expuneri, rezervați unei alte întîlniri cu dumneavoastră: București, orașul contrastelor.

CENTENAR EMINESCU

«Tehnica exterioară» în poezia lui Eminescu (II)

de prof. dr. Ion CALOTĂ *)

(Urmare din nr. 148/1989)

Substantivul **pleapă**, pl. **pleape**, la care norma ortoepică actuală indică pronunțarea numai în două silabe, se pronunța în trecut, așa cum rezultă din ALR I (ancheta Sever Pop), vol. I, h. 17, fie în două silabe, **pluá-pă** (cu variante ca **pló-pă**, **plió-pă** etc.), fie în trei silabe, **pluá-pă** (cu variante ca **pló-pă**, **plió-pă** etc.). Eminescu avea așadar la îndemână două rostiri populare, două posibilități, importante pentru orice poet, pe care el le-ar fi putut folosi pe amândouă, după caz, adică după situația prozodică, în funcție de numărul silabelor din versurile aflate în rimă, așa cum a folosit două și chiar mai multe posibilități în multe alte cazuri. Și totuși, cel puțin în antume, el a folosit numai varianta în trei silabe, **ple-oa-pe**, pe de o parte din necesități de ritm și măsură, iar pe de altă parte, atunci când cuvântul se află la sfârșit de vers, din necesități de rimă de fiecare dată cuvântul **ple-oa-pe** fiind pus în rimă cu **a-proa-pe**, realizând astfel o rimă mai bogată, care cuprinde și penultima silabă, cu diftongul **ua** (transcris **oa**), știut fiind că o rimă feminină cu diftongul **oa** (transcris ortografic **eo**) în penultima silabă, urmat de silaba **pe**, ar fi fost mult mai greu, dacă nu chiar imposibil, de găsit. Cuvântul **pleoape** apare în antume, dacă am numărat bine, de cinci ori în total. El apare de două ori în interiorul versului, din necesități de ritm și măsură: 1) „Pleoapele-n pace le-nchisă“, vers aflat în rimă cu „Speranța-a lor frunte-nsenină“ (p. 12), ambele versuri având, numai în această rostire, câte 9 silabe; 2) „Să-nghete sub pleoape a ochilor lumini“, vers aflat în rimă cu „Cu fața spre părete mă lasă prin străini“ (p. 101), ambele versuri având, numai în această pronunțare, câte 13 silabe, iar ritmul fiind iambic. Cuvântul apare de trei ori la sfârșit de vers, rostirea trisilabică fiind cerută în aceste cazuri, pe lângă ritm și măsură, și de rima cu **aproape**, așa cum s-a văzut mai sus: 1) „De închide-a ei pleoape“, vers aflat în rimă cu „El se da tot mai aproape“ (p. 84), versuri care au, numai în această lectură, măsura de 8 silabe; 2) „Cu geana ta m-atinge pe pleoape“, vers aflat în rimă cu „Cobori încet... aproape, mai aproape“ (p. 96), versuri care au, exclusiv în această rostire, măsura de 11 silabe și ritmul iambic; 3) „Să-mi spuie al tău nume pe-nchisele-mi pleoape“, vers aflat în rimă cu „Ci eu aș vrea ca unul, venind de mine-aproape“ (p. 102), versuri care au, exclusiv în această lectură, măsura de 14 silabe și ritm iambic.

Neologismul **ocean**, cu originea îndepărtată în vechiul grecesc **oceanós** (de patru silabe), provenind în română din fr. **océan** (trisilabic), s-a rostit la început românește în trei silabe (**o-ce-an**), iar mai târziu în două (**o-cean**), ca și astăzi. Eminescu cunoaște ambele rostiri și, în acest caz, le-a folosit pe amândouă. Cuvântul apare în poezia antumă de șase ori, din care o singură dată chiar cu forma veche grecească de patru silabe **oceanos**, în poezia „Veneția“ (p. 156), în care, evident, rostirea nu putea fi decât cea originală, în versuri cu ritm iambic, de 11 silabe: „Oceanos se plînge pe canaluri“, în rimă cu „Izbește-n ziduri vechi, sunînd din valuri“. Forma românească **ocean** apare de cinci ori, din care de trei ori în rostirea trisilabică, o dată în cea bisilabică, iar a cincea oară, la sfârșit de vers, rostirea fiind discutabilă. Astfel, rostirea **o-ce-an** apare în: 1) „Un acean se-mbată pe-al valurilor joc“, vers în ritm iambic, de 13 silabe, în rimă cu emistihul „Gîndirile de foc“, iambic, de 6 silabe (p. 18); 2) „Un ocean de foc“, emistih iambic de 6 silabe, în rimă cu versul „Iubește-n ochi de flacări al-zilelor noroc“, cu ritm iambic

*) Din neatenție, i-a fost omisă semnătura în nr. trecut.

CENTENAR EMINESCU

și cu măsură de 13 silabe. (p. 19); 3) „Sau văd nopți ce-ntind deasupra-mi oceanele de stele“, în rimă cu „Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele“, versuri cu ritm trohaic și cu măsură de 16 silabe. (p. 27).

Rostirea bisilabică **o-cean** apare în versul „Oceanul cel de gheață mi-apare înainte“, aflat în rimă cu „De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte“, ambele versuri cu ritm iambic și cu măsură de 14 silabe. (p. 91). În sfârșit, cazul discutabil apare în „Luceafărul“, în versul „Și toată lumea-n ocean“, aflat în rimă cu „Colo-n palate de mărgean“ (p. 133). Așa cum am transcris versurile, după ediția mai sus citată, în îngrijirea lui Perpessicius, București, 1958, dată fiind eliziunea lui **i** din prepoziția **în**, marcată prin cratimă (**lu-me-a-n**), pentru a păstra ritmul iambic și măsura de 8 silabe pe care le au versurile aflate în rimă, cuvântul în discuție ar trebui pronunțat în trei silabe (**o-ce-an**), dar această rostire este contrazisă de rima cu **mărgean**, cuvânt de două silabe, care cere o rostire bisilabică, **o-cean**, silabele ultime **-gean** și **-cean** formind o rimă posibilă, chiar dacă imperfectă. Simpla anulare a eliziunii și a cratimei ar restitui rima masculină **măr-gean / o-cean**. Credem așadar că eliziunea și cratima pot fi o eroare editorială, care ar merita să fie corectată, fiindcă, așa cum spunea Constantin Noica, „potrivirea cuvintelor este cununia, dar și disoluția lor“ (**Cuvînt împreună despre rostirea românească**, Editura „Eminescu“, București, 1987, p. 129). La pagina următoare, 220, Constantin Noica relevă foarte inspirat și întemeiat virtuțile rimei: „Ea creează cuvinte, reliefează cuvinte, ritmează gîndul cu ele, ne leagă, ne dă fascinația lui același ca și pe aceea a lui **altceva**, scoate din nimic poezia și retrimite cuvintele în nimic. [...] Eminescu o poartă cu el. Și cînd întîlnești în manuscrisul 2265 rimînd **destul-mi-i** cu **ulmii**, o simplă rimă te înecă de poezie și te face să uiți de rest. **Destul-mi-i**.“

M. Eminescu

Cugetări

- Stejarul nu crește pretutindenea; buruienile, în tot locul.
- Adevărul nu rezultă din deduceri logice decît numai în matematică.
- Caracterul oamenilor e întipărit pe fața lor. Toate pasiunile cauzează trăsături deosebite în față. De durată fiind, trăsăturile rămîn neșterse.
- Oricare bun cetățean are datoria de a se ocupa de viitorul patriei sale.
- Nivelul culturii generale a nației nu-l poate ridica nimeni cu umărul — timpul și munca umplu neajunsurile.
- Fără îndoială, sărăcia e un izvor de rele fizice și morale, dar e tot atît de adevărat că relele morale sînt la rîndul lor cauze ale decadentei economice.
- A geniului imperiu: gîndirea lui anume;
A sufletului spațiu e însuși el.
- Industria trebuie să fie a națiunii și păzită de concurență; iar purtătorul ei, comerțul, s-o schimbe pe aur, dar aurul ce hrănește pe industriaș și îmbracă pe agricultor, trebuie asemenea să fie în mîinile aceleiași națiuni.
- Pe săcătuiri nu se supără omul cuminte, pentru că n-are pe ce și la ce.
- Blocul de marmură din care-i tăiat un Satir, nu mai e bun să tai din el Minerva.
- Limba, alegerea și cursivitatea expresiei în expunerea vorbită sau scrisă e un element esențial, ba chiar un criteriu al culturii. Din vorbire (sau fiindcă aceasta atîrnă adesea de predare întîmplătoare), din scrierea unui om se cunoaște gradul său de cultură.
- Fiecare literatură națională formează focarul spiritului național, unde curg razele din toate direcțiile vieții spirituale, ea arată nivelul vieții publice spirituale.
- Mîntea nu se mîncă cu lingura.
- Munca unui om se poate plăti, caracterul, cultura lui, nicicînd.
- Cine nu minte niciodată e natura.
- Națiunea, stîncă. Generații-riu, oamenii valuri.

CENTENAR EMINESCU*Lui Eminescu*

Cum se scurgeau pe geamuri
cuvintele !
Și ochii mei simțeau povara sticlei
intraductibile.

Cuvintele încă verzi
pe care le-am prins demult
în colțul ferestrei tale.

Luiza PALANCIUC,
clasa a XI-a,
Liceul „Al. I. Cuza“ din Focșani

Eminescu

Setea vine din izvoare
cum tăcerea
din cuvînt,
vine-n valuri marea
mare,
toate vin la un
mormînt,
toate-n lume cîte sînt !...

Laurențiu BARBU

Eminescu

S-a născut un om
Care-a făcut să sune
Codri de argint și aramă.
S-a născut un om
Care-a chemat înserarea
pentru somnoroase păsări.
S-a născut un om
Care-a vrăjiț în albastru
Lacul albastru și floarea albastră.
S-a născut un om
Care-a aprins pe ceruri
Cel mai strălucitor Luceafăr.

El s-a numit românește : EMINESCU.

Georgeta PASCU, clasa a XI-a, Slobozia

CENTENAR EMINESCU

«Ca râul care-și mână trecutu-n viitor» (II)

— eseu despre arhitectura râurilor eminesciene —

(Urmare din nr. 148/1989)

„Sufletul omului e ca un val, nota autorul romanului poetic „Geniu pustiu“, — fiecare val reflectă în fruntea sa un soare”. Sinusoidele meditative conduc spre simbolul apolinic al cunoașterii, iar această muzică „adîncește cerul” (Baudelaire).

Ochii diafani ai apelor eminesciene — relevanțe ale unei inconfundabile iconografii lirice — sînt torțe care dezvăluie, evanescent, sensurile de profunzime ale vieții noastre, dar care, năzuind spre tărie, păstrează, în altă, cupola cunoașterii unde se aud chimvalele luminilor.

Suvoaie sorbite de stele curgătoare descriu cadranul tresăririlor destinului nostru. Ele privesc în colinda nețezită a visului, care spulberînd spaimele și întineric, primește cea forță au cugetării ce își ia, pe mai departe, răspunderea de a ne călăuzi speranțele.

Magica parabolă, „Mișuna apelor” (G.I.T.) se reflectă în forma sărbătorească a apelor rituale — în „*crystalul pîriului*” („Din străinătate”), „*pîraie(le) de argint*” — în respirația lor dramatică („*Fantasticul purpur*” — „O călărire în zori”, „*Rîuri de foc*” — „Mortua est!”) — în „*izvoarele înflorite*” („Memento mori”) și „*rîuri de scînteie*” („Călin Nebunul”) în „*rîuri ce scapără line*” („Diamantul Nordului”), „*un rîu de schinteiare*” („Renunțare”), „*ale rîurilor ape ce scîlîpesc fugînd*” („Călin (file din poveste)”) în expansiunea iluminării: („*alb izvor tremurător*” — „Diana”; „*bălaia undă*” (Ce șoptești atît de tainic”); „*rîuri de lapte*” („Mortua est!”); „*albele oglinde ale apei*” („Memento mori”) — și apoi în „*rîuri de soare*” („Floare albastră”), „*rîuri de stele*” („Memento mori”). Acestea sînt reprezentările unei rînduri a corespondențelor, care nu ignoră însă — închiderea rece a apelor moarte din „*talazurile negre*” („La Heliade”), „*apele de plumb*”

(„La moartea lui Heliade”), adîncirea zbuciumată a „*rîurilor cumplite*” („Povestea magului călător în stele”). Între „*undele reci*” („Poveste”) și „*rîurile calde*” („Memento mori”) există un balans — nu atît al unor dualități termice și al unor contexte cromatice, cît — al unor ipostaze (năzuințe, abisuri, fatalități, dar și — deschideri, extaze) care, lăuntric, s-au apropiat de hotarul conștiinței¹. Raportul dintre reverberația sonoră, simfonică a cuvintelor — și transpunerea cromatică a sugestiilor acustice reprezintă un fapt deja demonstrat².

[1] Eruditul stilist D. Irimia („Natura terestră” în „*Limbaajul poetic eminescian*”, Editura „Junimea”, Iași, 1979, p. 373 și urm.) a studiat imaginile-simbol în care „termenii acvatici relevă” dimensiuni realiste și mitice, imagini plastice și „principii esențiale ale lumii” — prin coordonata statică și prin cea dinamică.

2) Eseul lui Dan Mihăilescu, „*Limbaajul culorilor și al formelor*”, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980 poate reprezenta un nou punct de pornire în studiul operei artistice].

Apele peregrinează și se întregesc în roiri; ritmul lor se supune mecanicii Universului; alegorii ale devenirii și neantizării, ele au valoare ontologică: „*veșnic este numai rîul, rîul este demiurg*” („*Scrisoarea IV*”). Dacă natura ne încredințează, încă o dată, proba permanenței sale demiurgice, conștiința gînditoare are însă privilegiul de a înțelege (sau a lua numai seama de) misterul pragurilor existențiale; tezaurul de va-

CENTENAR EMINESCU

lori umane se află astfel „*ani întregi sub torentul curgător, ca un bătrîn rege din basme*“ („Cezara“).

Existența inepuizabilă a acestor simboluri ce trimit la eternul dialog dintre atotputernicul CRO-NOS și fremătătorul ANTHRO-POS, se reflectă, sonor, — fie în notele grave, de sanctuar, în șirul glacial al vocalelor închise, fie în cele senin — alinătoare; cinetica năvalnică a vocalelor *a* și *e*, în contigența consoanelor lichide-vibrante susțin temeritatea de a păstra, a esențializa vremea risipită în arhitectura rîurilor poetice: „*E apa vecinic călătoare / Pe chipu-mi ce rămîne-n loc*“ („Doña sol“). Orgă, flaut și violoncel — în concert.

Sigla stelară a acestor șuvoaie de nemurire eminesciană se află, credem, în destinul marelui nostru creator. El este lamura neostenitului Rîu, niciodată labirintic, al LIMBII ROMÂNE: „*Și cînd gîndesc la viața-mi îmi pare că ea cură..*“ („Melancolie“).

Cadența izvoarelor gîndirii sale modifică benefic — de fiecare dată — ritmul neliniștilor noastre în fața limitelor, încurajîndu-ne cu graiul înțelept: „*sufletul omului e ca un val (...) fiecare val reflectă în fruntea sa un soare..*“ („Geniu pustiu“).

Prof. Virgil Nistru ȚIGĂNUȘ,

Liceul „Vasile Alecsandri“
din Galați

Mihai Eminescu

Măreț ești, templu-al nemuririi,
Imens, un dor umplut de sete,
Hyperion al urii și-al iubirii,
Al cerului suavă, tristă veste.
Intrare străjuită în universul morții,
Etern epilogul tristei speranțe,
Mereu împotriva destinului, sorții,
Ispită dureroasă în dulci romanțe.
Nimicul e marele tău adevăr,
E gustul amar de geniu albastru,
Sărac în iubire și plin de blestem,
Cu sufletu-ți rece, fărîmă de astru,
Univers de speranțe deșarte, suprem...

Ioana CRIȘAN,
Oradea

Cugetări

- Cele mai înțelepte planuri ne-coronate de succes se sumesc nerozii.
- Nimeni nu trebuie să fie stăpîn decît popoarele însele și a trece suveranitatea în alte brațe decît acelea ale popoarelor, e o crimă contra lor.
- Fără îndoială există talente individuale, dar ele trebuie să intre cu rădăcinile în pămînt, în modul de a fi al popoarelor lor, pentru a produce ceva permanent.
- Oamenii veseli comit mai multe nerozii decît cei triști, dar aceștia comit mai grave.
- Niciodată o vorbă nu poate înlocui o realitate.

M. EMINESCU

CENTENAR EMINESCU**Mărturie epistolară**

Scrisoarea pe care o încredințăm, mai jos, tiparului întregește corespondența inedită publicată de noi în suplimentul „Caiete botoșăne“ (nr. 2, 4, 5 și 6 din 1985) al revistei „Ateneu“, trimisă de profesorul, publicistul și traducătorul Grigore Goilav (1850—1920), coleg cu Mihai Eminescu la gimnaziul din Cernăuți, magistratului și poetului Corneliu V. Botez (1870—1928), inimosul președinte al Comitetului de comemorare a două decenii de la intrarea în eternitate a genialului creator al liricii românești (1909), precum și al Comitetului de inaugurare a celui dintii monument din țară, înălțat la Galați, la 16 octombrie 1911, în memoria marelui nostru poet național.

Răspunzînd mișcătorului apel al lui Corneliu V. Botez, Grigore Goilav îi comunică inițiatorului și animatorului impresionantelor manifestări omagiale de la Galați, unele detalii despre bustul lui Eminescu de la Botoșani (1890), precum și câteva mărturii prețioase de acum mai bine de trei sferturi de veac despre zbu-

ciumata existență a Poetului și a familiei acestuia, aflate de la dr. Ștefanovici, chiar dacă unele referiri sînt perimate sau eronate în lumina cercetărilor actuale, ca aceea cu privire la originea „sîrbă“ a familiei Eminovicienilor. Informațiile transmise de cărturarul botoșănean au fost însă parțial publicate, uneori modificate de Corneliu V. Botez, în **Omagiu lui Eminescu...** (1909), primul volum din țara noastră dedicat **Luceafărului** poeziei românești, tipărit din inițiativa aceluiași entuziast comitet gălățean, constituit din poetul Constantin Z. Buzdugan, prozatorul Jean Bart, dramaturgul George Orleanu, juristul Constantin Hamangiu, profesorul Grigore Fortu ș.a.

Transcrierea interesantei epistole s-a făcut după originalul păstrat la Biblioteca „V. A. Urechia“ din Galați (Ms. V/57, filele 30 și 31), avîndu-se în vedere normele ortografice în vigoare.

GH. S. ȘTEFĂNESCU

„Botoșani, 1909, april/ie/20, luni

Dragă Amice,

Primind, astăzi, cartea Dv. p/oștală / din 19 c/urent/, vă răspund cele ce urmează :

Fotografiile cerute s-au făcut, abia azi, din cauza vremii nefavorabile. Dimineața, am fost la monument cu fotograful, chiar eu, și cu acest prilej, am notaț exact inscripțiile. Bustul de bronz este făcut de L. Martin, Paris. Pe soclul de marmură albă este în fața inscripția :

Poetului

MIHAIL EMINESCU
1849—1889

Studentii universitari români
București—Iasi

Omagiu și admirațiune

iar dosul pedestalului este gravată stîfoa I, din Glossa lui Eminescu :

Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate ;
Ce e rău și ce e bine,
Tu te-ntreabă și socoate ;
Nu spera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece ;
De te-ntreabă, de te cheamă,
Tu rămii la toate rece.

CENTENAR EMINESCU

Monumentul e înconjurat de brazi și de tei, dar, de altfel, cam părăsit.

Acum, fotografatul este plecat la fiul meu, la Ipotești, spre a lua vederea satului, în genere, curtea cu biserica și cei doi tei, în două sau trei vederi.

Acum, vin de la Dr. Ștefanovici, care mi-a dat cu bunăvoință lămuririle cerute: D-l Ștefanovici, născuț în 1845, deci cu 4 ani mai mare ca Eminescu, a fost într-o clasă cu Ilie, unul din frații mai mari ai poetului, iar frați mai mici a avut poetul, pre unul care era ofițer în armata română și pe altul, care, și mai mic, s-a sinucis cu un revolver, procurat de fratele său, militarul. Neurastenia și psyhoza în diverse forme erau vădite în familia lui E/minescu/ și provenea/u/ de la mama lui, care era foarte nervoasă. Ilie era f/oarte/ zurbagiu și irascibil; un episod din viața acestuia, care, ca toți frații, erau lipsiți de talent pentru matematici, povestit de Dr. Ștefanovici, arată cum Ilie, avînd profesor de matematici, pe unul Herzig, bun matematician, dar pedant; în absența lui Herzig de acasă, a luat cheia de deasupra ușei, a intrat în casă, s-a ascuns în coșul cu rufe al acestuia, iar cînd acesta a sosit, a intrat noaptea tîrziu în odaie, Ilie, ieșind din întuneric din coș, l-a speriaț zdravăn pe profesorul pe care ațita îl ura. Dr. Ștefanovici a avut în cură, timp de mai bine de o lună, pe Eminescu, căuțindu-l împreună cu Dr. Iszac, de o psyhoză, pe cînd E/minescu/ ședea în casele din str. Sf. Nicolae, azi, prefăcute cu desăvîrșire. E/minescu/ venise de la spital de la Minăstirea Neamțului, declarat ca vindecat; în timpul căuțării de către acești doi medici, în Botoșani, o societate, care se interesa de soarta lui E/minescu/, avură controverse cu acești medici, care, contra părerilor reprezentanților acestei societăți și care reprezentanții tîndeau a atribui starea lui E/minescu/ boalei ce o contractase, susțineau că nu au ce face, că e o boală ereditară. După ce a ieșit din căuțarea lor, E/minescu/ a mers la București, unde a și murit. Dr. Ștefanovici a căuțat și pe sora lui E/minescu/, care suferea de parezie a ambelor picioare, prin galvano-terapie. Și ea, închipuindu-și că Dr. Iszak ar fi amoretat de ea, i-a luat acestuia un inel de mare valoare, pe care n-a voit să-l mai înapoieze. Nervozitatea mamei, violența și irascibilitatea fraților, sinuciderea unuia din ei — numai Șerban a murit de ftizie — închipuirile surorii sale, toate denotă o stare psyhopatică de care n-a scăpat nici E/minescu/.

Bătrînul Eminovici, tatăl poetului, care, de altfel, avea o mică proprietate pe lîngă Botoșani, Ipoteștii lui E/minescu/, deosebiți de Ipoteștii, zîși ai lui Moritz, istorisea, adeseori, fazele din viața sa, din care reieșea că familia Eminovici era de origină sîrbă.

N. B. Dr. Hyneck n-a fost în gazdă cu Eminescu, ci cu Emanoil Manea, după cum arată Dr. Ștefanovici.

Peste 8 zile se vor remite fotografiile: fotografia monumentului din parcul Dumbrăveni, care am văzut-o, vi se va trimite tot atunci, tot cu același preț.

Aceste sînt, deocamdată, notele cerute și precizez că pot să vi le dau. Primește salutări de la al D-tale,

GR. GOILAV“

CUGETĂRI

- Oamenii se împart în două: unii caută și nu găsesc, alții găsesc și nu-s mulțumiți.
- Poezia — trandafirul ce crește în potir de aur, sufletul frumos.
- Cine cedă degetul, va trebui să cedeze și mîna.

M. Eminescu

COMEMORĂRI

Trei altoreliefuri

Centenarul Eminescu—Creangă a reprezentat un impresionant stimul al fanteziei creatoare. Artiști din toate zonele FRUMOSULUI s-au întrecut să ridice acestor iluștri înaintași veritabile „monumente“ menite să le cinstească personalitatea, harul, ideile.

Nicolaie Pascu, unul dintre sculptorii care s-au format și manifestat în ultimii patruzeci de ani, fost profesor, aproape trei decenii la Liceul de Artă „N. Tonitza“ din București și autor a numeroase lucrări (eroi și voievozi: Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrîn, Horea, Cloșca, Crișan, Avram Iancu, August Treboniu Laurian, Aurel Vlaicu; scriitori și alți oameni de cultură: I. L. Caragiale, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, C. Medrea, N. Lascu și mulți alții) a ținut să cinstească și el acest emoționant eveniment aniversar. De altfel, Eminescu și Creangă au reprezentat pentru artist o adevărată „obsesie“, materializată în numeroase proiecte și câteva lucrări în material rezistent.

Vă prezentăm mai jos trei plache-

te în care sînt reprezentați Mihai Eminescu, Ion Creangă și Veronica Micle. Prima plachetă, din inițiativa Societății de Numismatică din România a fost turnată în bronz sub formă de medalie comemorativă. Celelalte sînt reproduse în premieră.

O simplă privire este de natură să ne convingă de talentul sculptorului, de arta lui portretistică de excepție. Un singur lucru țin să-l subliniez: Nicolaie Pascu a ținut să rămînă fidel imaginii clasice pe care noi toți o păstrăm în suflet. Și Eminescu, și Creangă, și Veronica Micle sînt TINERI și poartă în priviri, însemnele acestei vîrste, proprii celor aleși: frumusețe spirituală, energie, încredere, căldură, ochi larg deschiși spre lume, vizionarism, geniu.

Sîntem convingși că și aceste plachete ale sculptorului Nicolaie Pascu vor purta peste veacuri mărturia stimei cu care poporul român își cinstește înaintașii, reprezentanții spirituali.

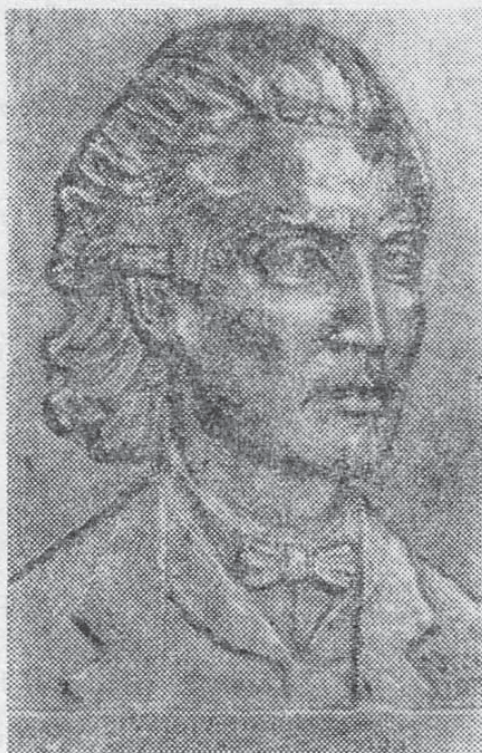
prof. Augustin MACARIE

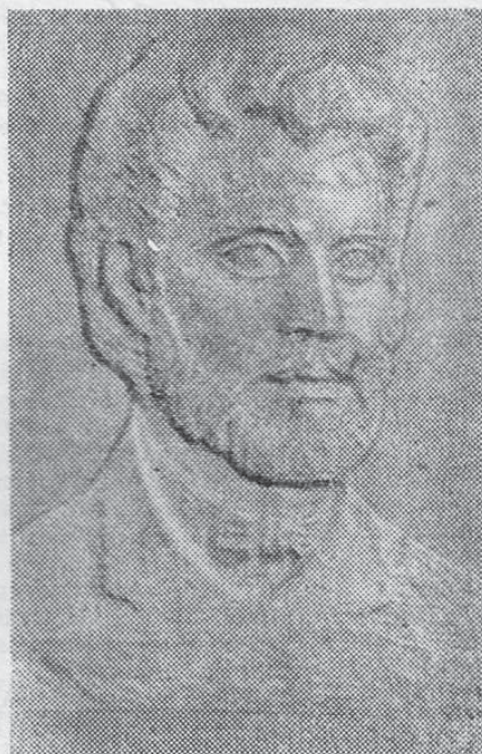
COMEMORĂRI

Veronicea Micle

M. Eminescu

Ion Creangă

CENTENAR EMINESCU

Mihai Eminescu la Putna

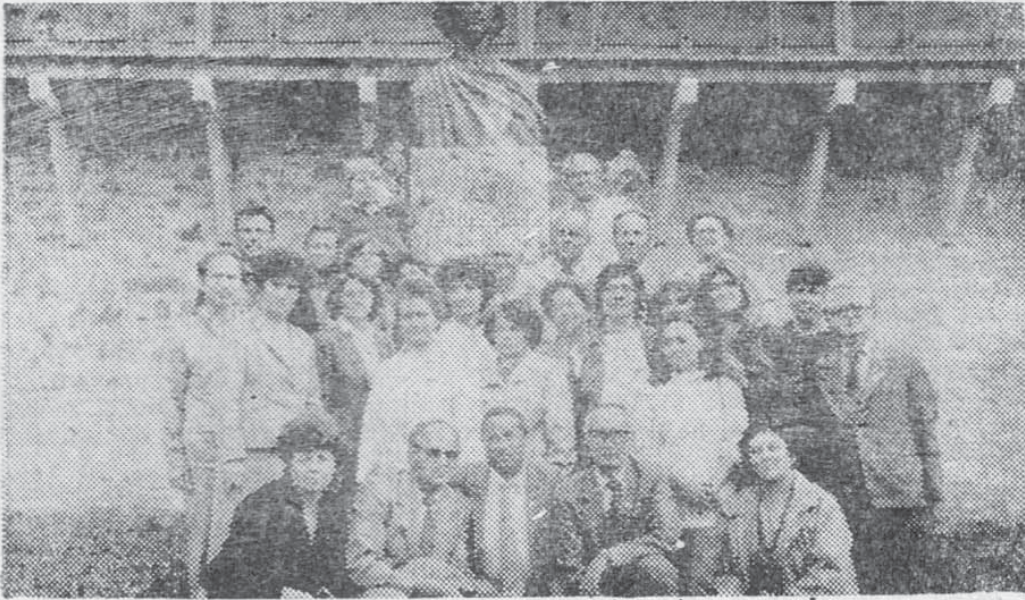
Mulți cercetători atribuie ideea ținerii serbării și a congresului studentesc la Putna, cu prilejul amintit, lui M. Eminescu. I. Slavici spune că: „Serbarea de la Putna n-a fost inițiată de Eminescu, ci de la el a pornit ideea congresului studenților români. Eminescu are meritul de a fi stăruit în executarea ideii serbării“. Eminescu neagă paternitatea ideii serbării în scrisoarea-răspuns ce a adresat-o din Cernăuți lui Dumitru Brăteanu la 3/15 august 1871, unde el mărturisește că nu are nici meritul ideii, nici cel al realizării, meritul aparținând întregului suflet românesc. Dacă „expresiunea exterioară... — spunea Eminescu —, formularea cugetării și a faptei construiesc meritul individului ori al generațiunii, ideea internă a amindorora latentă în timp, e rezultatul unui lanț întreg de cauze, rezultaț ce afirmă mult mai puțin de voința celor prezenți decît a celor trecuți... De aceea dacă serbarea întru memoria lui Ștefan va avea însemnătate, aceea ar fi o dovadă mai mult cum că ea a fost cuprinsă în sufletul poporului românesc și s-a realizat pentru că a trebuit să se realizeze... de aceea meritul nostru va consista numai în formularea ideilor și trebuințelor existente ale poporului, nu în crearea unor altora; ne vom lăsa îndreptați de cugetarea și trebuințele poporului nostru, nu de ale noastre proprii percepute poate de la stăni, ne vom lăsa conduși de curentul ideilor națiunii și nu vom pretinde rolul de a conduce noi prin ideile noastre individuale“.

Cît de mult a fost la inima lui Eminescu ținerea serbării de la Putna în care el vedea cel mai bun prilej pentru un congres al studenților români în care să se discute problemele vieții naționale, în primul rînd unitatea, de gîndire și lucrare înțelegem și din a sa „Notiță asupra proiectatei întruniri la mormîntul lui Ștefan cel Mare la Putna“, din care cităm: „Serbarea la mormîntul lui Ștefan cel Mare, deși pornită mai mult dintr-un sentiment de pietate către trecutul nostru pe cît de glorios pe atît de nefericit, totuși cu vremea a început a prinde un interes mai bogat, de cum puteam presupune la început. S-a născut conștiința că o întrunire a studenților români din toate părțile ar putea să constituie și altceva decît numai o serbare pentru gloriificarea trecutului nostru, și că, cu o ocaziune atît de favorabilă în felul său, am putea să ne gîndim mai serios asupra problemelor ce viitorul ni le impune cu atîta necesitate“.

Cît de imperioasă era ținerea unui congres al tuturor românilor din Imperiul austro-ungar, mai ales în perioada dualismului, Eminescu o arată cu o putere și claritate fără egal în materialul publicat cu titlul „Să facem un Congres“ (în Federațiunea (III) 1870, 17/5 Aprilie), apărut la Pesta: „...Suveranitatea și legislațiunea trebuie să porceadă de la toate popoarele... Nimeni nu trebuie să fie aicea stăpîn decît popoarele însele, și a trece suveranitatea în alte brațe decît în acelea ale popoarelor, e o crimă contra lor... Transacțiuni în drepturi naționale nu se încap. Orice bun cetățean are datoria de a se ocupa de viitorul patriei sale și de aceea și Români prin natura lucrurilor au datoria de a provoca un congres general al lor, care să determine atitudinea națiunii românești față cu o eventuală schimbare a sistemului constituțional. Vom vedea care guvern va avea sfruntarea ca să oprească adunarea unui congres de cetățeni pacifici, care vor să discute asupra afacerilor publice ale statului căruia ei aparțin... Trebuie să înceteze aceste referințe de dominați și dominatori, trebuie să fim puși pe picior de națiune egal îndreptățită față cu națiune egal îndreptățită“.

Dar, cum spune cronicarul, „omul este sub vremi și nu vremile sub om“. Pentru orice timp rămîne actual cuvîntul înaintașilor: să nu ne uităm neamul, neamul din care ne tragem.

Eminescu a lucrat cu neobosită râvnă la organizarea serbării atît în ședințele Societății „România Jună“ la Viena, cît și la Putna. Ca secretar al Comitetului de organizare a serbării, a venit mai înainte în țară căutînd să determine o companie de presă favorabilă ideilor de adunare și conlucrare,

Mănăstirea Putna. Profesori de limba și literatura română din Focșani și județul Vrancea, în jurul statuii lui Eminescu, operă a sculptorului Oscar Han (16 iunie 1989). Foto : C. Neagu

iar la Putna, în toiul pregătirilor pentru primirea oaspeților a stabilit, împreună cu membrii comitetului serbării, programa congresului, subiectele care trebuiau discutate :

1. Prin ce s-ar putea integra junimea română academică și dezvoltată omogen ;

2. Prin ce ar putea generațiunea prezentă contribui la generalizarea culturii ;

3. În ce direcție să proceadă junimea română spre a crea condițiunile unei dezvoltări sigure și permanente ;

4. Care ram al dezvoltării trebuie să atragă mai cu deosebire atențiunea junimii și ceremonialul depunerii darurilor comemorative.

A doua zi, luni dimineața, în cadrul slujbei pentru citori au fost aduse și depuse la mormintul slăvitului voievod darurile pregătite pentru acest moment din cadrul serbării hramului mănăstirii și al Congresului studentesc. Darurile au fost încredințate, într-o permanentă păstrare în mănăstire, starețului mănăstirii, Arcadie Ciupercovici cu o scrisoare scrisă de Mihai Eminescu pe care el o semnează ca secretar, iar Slavici ca președinte al Comitetului congresului.

Luni seara, după terminarea slujbei pomenirii citorilor și ceremonialul depunerii darurilor comemorative, studenții în frunte cu membrii comitetului au început să dezbată în discuții aprinse problemele propuse mai întâi în sufrageria-trapeza mănăstirii, apoi în turnul porții de intrare pînă la ora două după miezul nopții. Temele formulate izvoceau, este împedecă pentru oricine, din gîndirea lui Eminescu pe care o vedem aproape în orice pagină a scrisului său în ziarul și revistele vremii sale : „Timpul“, „Federațiunea“, „Convorbiri literare“, „Curierul de Iași“, „România liberă“, „Fîntîna Blanduziei“ ș.a.

Serbarea studentescă s-a încheiat cu rezultatul dorit : mărturisirea conștiinței unității de simțire și de lucrare, a unității sufletești a tuturor românilor fiind cu toții încredințați că așa cum mărturisea deseori Eminescu, „la unitatea politică nu se va ajunge decît prin unitatea sufletească și culturală“.

Baldachinul ca și celelalte daruri comemorative au fost păstrate în depozitul de obiecte ale bisericii cu toată sfințenia ca pe niște relicve sfinte. În anul 1964, obiectele comemorative de la 1871 au fost expuse sub formă de colecție în camera de la turnul porții de intrare unde au fost purtate discuțiile Congresului studentesc, cum s-a amintit mai înainte, camera acestui turn numindu-se de atunci de către părinții mănăstirii Camera „Eminescu“.

CENTENAR EMINESCU

La Putna Eminescu are nu numai o cameră, ci și un bust sculptat de Oscar Han. Bustul a fost ridicat la Putna de cercul studențesc „Arboroasa”, în anul 1926, în amintirea primului Congres studențesc pentru rolul covârșitor pe care M. Eminescu l-a avut în organizarea serbării și a Congresului studențesc din 1871. Pe soclul bustului din piatră sînt scrise versuri din poeziile lui M. Eminescu: „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie... La trecutu-ți mare, mare viitor”. Mai jos, pe o marmură în formă de carte deschisă citim: „Icoana stelei ce-a murit / Încet pe cer se suie / Era pe cînd nu s-a zărit / Azi o vedem, și nu e“ („La steaua“). „Astfel, cînd gîndesc la tine / Sufletul mi-apasă nouri de suspine, / Bucovina mea!“ („La Bucovina“). Bucovina, în acea vreme, putea fi văzută de români numai cu pașaport, fiindcă nu era considerată parte din trupul unitar național al Patriei noastre dragi, stare care făcea pe fiecare român să-și învăluie inima cu nouri de suspine.

Eminescu, așezat pe soclul din incinta, mănăstirii, privește spre biserica în care odihnește slăvitul ȘTEFAN-VODĂ, adresîndu-i o rugăciune românească, în cuvinte pline de încredere în puterea permanentă a eroului de la Vaslui de a îmbărbăta în orice moment greu din viața poporului pe fiii țării în lupta de apărare a gliei străbune, a integrității hotarelor strămoșești, a independenței naționale: „Ștefane, Măria Ta / Tu, la Putna nu mai sta / Las-arhimandritului / Toată grija schitului, / Lasă grija Sfinților / În sama părinților / [...] Tu te-nalță din mormînt, / Să te-aud din corn sunînd / Și Moldova adunînd. / De-i suna din corn o dată, / Ai s-aduni Moldova toată. / De-i suna de două ori, / Îți vin codri-n ajutor. / De-i suna a treia oară, / Toți dușmanii au să piară / Din hotară în hotară! / Îndrăgi-i-ar ciorile / Și spînzurătorile“.

La Putna, M. Eminescu împreună cu Ștefan cel Mare ne îndeamnă și ne dau țaria sufletească de a fi permanent „uniți în cuget și-n simțiri” împărtășindu-se din potirul sufletelor lor curate cele mai înalte simțăminte pentru neamul românesc și legea noastră strămoșească.

Eminescu mereu a îndemnat în scrisul său la unire arătînd că dezbinarea slăbește și distruge unitatea națională. Nu putem învăța nimic de la strămoșii noștri care au luptat pentru unitatea fiilor țării și integritatea hotarelor ei, dacă sîntem stăpîniți de duhul neunirii: „Nu merge la mormintele Domnilor tăi, sfătuieste poetul nostru național, cu sămînța dezbinării în inimă, împărtășește-ți sufletul tău ca reamintirea trecutului; fără patimă și fără ură între fiii aceluiasi pămînt, cari oricît de deosebiți ar fi în păreri, frați sunt, fiii aceleiasi mume sunt“. Și cîte cuvinte frumoase nu ne rostește Mihai Eminescu la Putna unde de pe soclul ridicat de cercul studențesc „Arboroasa” privește întru adorare către Ștefan cel Mare și sfînt, eroul național care odihnește în mormîntul pregătit încă în timpul vieții sale cu doisprezece ani înainte de a se strămuta la veșnicile locașuri veghind la mai binele țării. Nicăieri nu-l simțim mai mult pe Eminescu și sîntem mai pătrunși de adevărul gîndirii lui privind unirea și unitatea națională ca la Putna. La Putna ne cucerim sufletele întru înălțarea lor împreună cu părintele Moldovei — Ștefan cel Mare, și cu neîntrecutul dascăl al gîndirii noastre românești, Mihai Eminescu.

Pimen SUCEVEANUL

episcop vicar la

Mitropolia Moldovei și a Sucevei

fost ghid la Putna

CENTENAR EMINESCU

Lirica mîhnirii cu spațiu interior al disersiunii obiectivului

A vorbi despre Eminescu înseamnă a-l cînta în eternitate, a trăi întru continuitatea esențelor spirituale românești. Poetul nepereche, cel care naște cu fiecare clipă mai fecund, mai viguros, prodigios și titan în același timp, se integrează cu temei în așa-numitul „templu al nemuririi”.

Izvorînd dintr-o perpetuă cizelare a unei rodnice interferențe de culturi, creația lui Eminescu trebuie sesizată în desfășurarea ei genială în jurul momentului logic al reflectării sale. Dar ce înseamnă moment logic dacă nu sufletul viu al poetului în complexitatea interpretărilor sale afective?

Fără îndoială, unul din aspectele de prim rang ale nucleului său artistic derivă din posibilitatea infinită de raportare emoțională și senzitivă la univers. A exista numai în și prin șocul unor tendințe contrarii presupune la Eminescu aprecierea diferențiată a mișcării sale interne, oscilatorii spre diverse domenii ale realității. Din acest punct de vedere, implicarea eului poetic în viziunea existențială presupune o conștientizare sub raport filosofic și istoric. Așadar, experiența cunoașterii de sine presupune experiența cunoașterii universului, iar integrarea spațio-temporală a unei idei, însăși integrarea în epocă a unei viziuni. Se creează astfel convingerea că timpul, spațiul și sentimentul existenței se confundă în aceeași profunzime cu senzația de „mîhnire” contemplativă a poetului.

De parte de a duce la fericire, sentimentul conștientizat al trecerii timpului se constituie într-o suită de senzații adiacente, definitorii oricărui tip de contemplație obiectivă.

Situația identificată aici pare a fi o integrare acceptată în spiritul ireversibilității temporale. Cu toate acestea, semnificația desfășurării individuale pe fundalul temporalității implică o viziune mult mai complexă, în care metamorfozarea eului poetic spre desăvîrșire se confundă cu însăși esența ideii. Pornind de la centru ca teorie sau viziune reflectorie a realității, se poate observa cum ființa poetică, ce disocia în diverse domenii de cunoaștere, gravitează în jurul aceluiași sentiment: „mîhnirea”. „De fapt, poezia caracteristică și mare a lui Eminescu se ridică din mîhnire. Speranță, credință, mîngiere, nimic nu se găsește la Eminescu.” (Tudor Arghezi)

„Cînd deodată tu răsăriși în cale-mi, / Suferință tu, dureros de dulce... / Pînă-n fund băui voluptatea morții / Neîndurătoare.”

Iată, așadar, cum suferința devine mod de reflectare interioară a existenței pînă la „trecerea Stinxului”. Fiindcă moartea trebuie văzută, în acest caz, ca o întoarcere la esențe, o modalitate de evadare în atemporalitate, sau, și mai corect spus, o purificare totală prin suferință: „Că te-am zărit e a mea vină / Și vecinic n-o să mi-o mai jert, / Spăși-voi visul de lumină / Tinzîndu-mi dreapta în deșert”. Veșnicia se împletește astfel cu suferința și posibilitatea iubirii capătă dimensiunile visului. Dar visul lui Eminescu nu este numai modalitatea imaginară de existență, ci și mijloc de legătură între obiectiv și subiectiv, între real și posibil: „Acolo-n ochi de pădure, / Lîngă balta cea senină / Și sub trestia cea lină / Vom șede în foi de mure. // Și mi-i spune atunci povești / Și minciuni cu-a ta guriță, / Eu pe-un fir de romaniță / Voi cerca de mă iubești.”

Se creează astfel sentimentul unor punți de legătură între două sfere ale aceleiași personalități prin lirica mîhnirii, ca centru iradiant al poeziei eminesciene.

Se poate identifica, în acest mod, în polul „mîhnirii”, un punct identic al complexului proces de transcriere subiectivă a realității, care suferă o disersiune sui-generis, potențînd discursul poetic cu remarcabile valori lirice.

Ramona RĂDUC

CENTENAR EMINESCU

In căutarea lui Eminescu

Erau atita de frumoși!
Emoționat de frumoși erau!
Inlănțuiți în îmbrățișare,
Ca un grup statuar al tinereții
veșnice
Adăpostiți sub boltă...

Torent nestăvilnit
așteptat cu nesaț
de timp îndelungat
ii împiedicase
să mai facă
un pas pe alei...
Veniseră de sub tei
cu nostalgia în ochi
a tinerilor îndrăgostiți...
Priveau în gol
resemnați
Il căutaseră îndelung,
dar nu-l găsiseră
și erau îndurerăți,
îndurerăți!

Era într-o duminică
de mai,
după-amiază,
Puteau fi la o
„destindere“
dans, muzică voie-bună...

Dar ei plecaseră
să-l caute pe EL,
marele gânditor
din toate timpurile,
al nostru,
al românilor.

El și ea,
Ea și el,
de o svelteță
și grație

de trestie adolescentă.
Erau atit de
mîrunat de frumoși,
emoționat de frumoși
erau...
inlănțuiți sub boltă.

Cu lacrimi
în ochi
cu părerea de rău
mută
a îndelungilor
căutări.

Pe EL,
suflet din
sufletul lor,
gînd din
gîndul lor,
cuget din
cugetul lor,
năzuință din
năzuințele lor,
ideal din
idealurile lor...
Pe EL,
nu-l găsiseră.

Iar ei
suflet din
sufletul lui,
cuget din
cugetul lui,
năzuință din
năzuințele lui,
ideal din
idealurile lui,
gînd din
gîndurile lui...

*Erau înlănțuiți
într-o resemnare
de cugetători daci.*

*Dar EL,
gînd din
gîndul lor
îndrăzneț,
suflet din
sufletul lor
arzător...
Era atît de
aproape de ei!
Trăia în ei
și prin ei,
Tineri
Dumnezeesc
de frumoși
și de
năvalnici,*

*copleșiți
de idealuri
îndrăznețe,
de simțiri
tumultoase.*

*EL
era în EI...
În privirea lor
arzătoare
în surisul lor
drăgăstos,
șăgalnic,
în frăgezimea,
puritatea
și roblețea lor,
în demnitatea lor
umană.*

Prof. Cristina EFRIMESCU

Eminescu

C u g e t ă r i *

- Complexul ideilor obicinuite — vertebrele caracterului, al Eului.
- Un caracter drept, viteaz și generos se moștenește și e o mare calitate politică, pe cînd inteligența se poate recruta din tot ce produce mai bun o generație, ea e aliata naturală a acestor caractere, dar din nefericire nu se moștenește cu atîta siguranță.
- Numai oamenii care au tăria de-a fi credincioși caracterului lor propriu fac impresia în adevăr estetică, numai ei au farmecul adevărului, reprezentarea lor zgudue adînc toate simțirile noastre și numai aceasta e obiectul artei.
- Vîntul care muge ziua, cîntă noaptea...
- Între caracter și inteligență n-ar trebui să existe alegere... Inteligențe se găsesc adese — caractere foarte rare.

*) Eminescu — CUGETĂRI. Ediție îngrijită de Marin Bucur. Colecția Cogito. Editura „Albatros”, București, 1979.

CENTENAR EMINESCU

„LUCEAFĂRUL” - operă deschisă

(fragment)

de Dumitru TIUTIUCA

Un obicei cu vechi rădăcini mitice populare este și acela al *nuntirii mortului*. Practici diverse, unele păstrate pînă astăzi, sugerează nunta celui mort fără a fi fost căsătorit, pentru a-l împiedica astfel să se reîntoarcă malefic printre cei vii sub formă de strigoi, dar și pentru a-i permite reîncadrarea în ordinea firească a rînduiei cosmice, așa cum poporul român consideră de fapt moartea. Să subliniem că atît sensul mitic, cît și cel filosofic devin posibile numai după realizarea *socializării simbolice* a individului, iar aceasta se face aici prin căsătorie, prin integrarea sa vieții organizate a obștii, cetății. Abia după ce omul parcurge cu necesitate (firesc, deci) toate articulațiile, practicile vieții sociale, el capătă dreptul eliberării de ea prin moarte. Aflăm și aici gîndirea profundă a unei comunități temeinic alcătuite socialmente, specifică etniilor foarte vechi și sedentare. Nu putem să nu arătăm aici, măcar și în paranteză, o tulburătoare similitudine: cererea în căsătorie cuprinsă în orația de nuntă invocă metafora alegorică a vînaătorii, metaforă comună și mitosului descălecatului, cum bine știm. Această relație: *întemeiere de familie* = *întemeiere de țară* subliniază (a cîta oară?) specificul, originalitatea și profunzimea unei gîndiri, cum numai cea popular-românească este în stare.

Ceremonialul de nuntă postumă este foarte răspîndit la noi și e suficient să amintim doar larga distribuție fie chiar și numai prin variantele în circulație (în toate sensurile posibile: timp, spațiu, genuri) ale *Mioriței*:

„Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mîndră crăiasă
A lumii mireasă...”

Cum observa și M. Eliade, partenerul (mirele sau mireasa) pot fi o persoană în viață ori lucruri, obiecte etc., ceea ce-i dovedește obiceiului o sorginte *pre-creștină*.

Atît *Miorița* cît și *Luceafărul* se deschid cu formule ce au menirea transpunerii, transfigurării într-o altă lume, într-o altă „realitate”:

„Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai...” și

„A fost odată ca-n povești / A fost ca niciodată...”

M. Eliade interpreta că sîntem introduși astfel „într-un cosmos liturgic, în care se săvîrșesc Mistere” (în sensul religios al acestui termen). Lumea se revelează „sacră”, deci.

Nunta, deși nu întotdeauna nuanțele sînt sesizate, nu este totuna cu *nuntirea*. Prima este a „viului” și în poezia eminesciană, iar cea de-a doua, „a morții”. Sensul îl aflăm și în alte părți:

„Și se sting ca două stele,
Care-n nuntă, ușurele
Se cunun căzînde jos.”

(Misterele nopții)

unde substantivul „nuntă” are valoare evident verbală, de „proces”.

De aceea, și „căderile” lui Hyperion, în dorința unirii sale cu Cătălina pot fi interpretate prin neîmplinirea lor și prin inaccesibilitatea reală a fetei, ce-o fac pentru el o mireasă simbolică, o nuntă a celui mort, exact așa cum îl și receptează fata:

„Căci eu sînt vie, tu ești mort
Și ochiul tău mă-ngheață...”

Există, apoi, în fiecare din aceste coborîri cîteva elemente esențiale ale ceremoniei nuptiale. Am numi mai întîi „atenția” acordată de Hyperion ținutei sale vestimentare, solemne, specifică marilor evenimente. De fiecare dată, el îmbracă un giulgi vînat ori negru, maiestuos, așa cum în basmul popular se înfățișează la cererea în căsătorie și Făt-Frumos:

„Părea un tînăr voievod
Cu păr de aur moale...”

Desigur, ceremonialul nunții în sine este mult mai complex. Pentru Hyperion el avînd însă valoare sim-

bolică, el este simplificat. De aceea, singură Cătălina încorporată unui context social real parcurge în totalitate acest scenariu care cuprinde cunoașterea tinerilor, infiriparea dragostei, declarația de iubire, cerearea în căsătorie, logodna și abia după aceea nunta propriu-zisă.

Observăm la Hyperion, mai întâi, o precipitare *ex abrupto* a cererii în căsătorie, nefirească din punctul de vedere al normalității scenariului invocat mai sus. Credem că nu este apoi numai o simplă speculație și faptul că acesta îi cere de fiecare dată fetei să-i fie *mireasă* :

„O, vin' odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă ;
Eu sint Luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă...”

„Mireasa” reprezintă o condiție ambiguă, nemaifiind nici simplă logodnică, dar nici încă soție. Ceva asemănător numea și T. Arghezi în cunoscutul vers :

„Logodnică de-a pururi,
soție niciodată”.

Un alt element de susținere al interpretării noastre îl aflăm și în prezența unui *cosmos transfigurat* atât în *Miorița*, cât și în *Luceafărul*, în care nunta nu este deci o simplă nuntă, ci una de proporții și structură cosmică. Faptul relevază, cum tot M. Eliade scria, o solidaritate mistică între om și natură, fără să fie vorba de „panteism”, „pentru că acest Cosmos nu este „sacru” prin el însuși, prin propriul lui mod de a fi, ci este santificat prin participarea la misterul nunții” (Mircea Eliade).

„Feeria cosmică” prilejuită de cătoria lui Hyperion către Demiurg are în *Luceafărul* cel puțin o dublă funcționalitate. Mai întâi ea se constituie în cadru de susținere simbolică pentru ideea căsătoriei postume, ca și în *Miorița* :

„Că la nunta mea
A căzut o stea,
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa...”

Să nu uităm că debutul acestei călătorii este anunțat și în *Luceafărul* ca o cădere :

„S-a rupt din locul lui de sus...”

motivul *căderii unei stele* fiind susținerea cea mai convingătoare în acest sens. Abia după consumarea celor două nuntiri ale Luceafărului a devenit posibilă moartea sa definitivă, integrarea sa definitivă în ordinea firească a orînduiei cosmice, cum spuneam. Chiar drumul însuși are semnificația unei căderi :

„Nu e nimic și totuși e
O sete care-l soarbe,
E un adînc asemenea
Uitării celei oarbe”

și pentru că este unul către origini, către primordial :

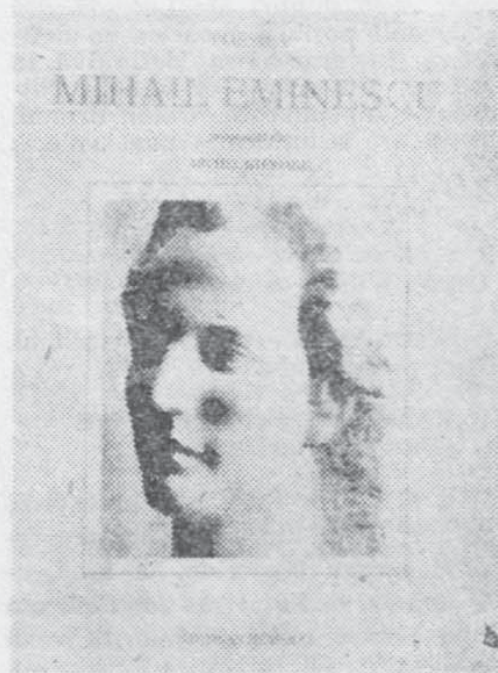
„Vedeă ca-n ziua cea de-ntii
Cum izvorau lumine...”

În al doilea rînd, tot „inventarul cosmic” știut din *Luceafărul* reprezintă pentru Hyperion, în fond, *elementele mediului său familial*, așa cum pentru ciobanul mioritic erau strunga de oi, fluierașul, cîinii, mioarele etc. Cei doi eroi *există* numai în măsura în care „ființa” lor se prelungește simbolic în aceste elemente strict familiale. „Concepția subiacentă este arhaică, scria Mircea Eliade, și se găsește în multe culturi în stadiul etnografic : o viață violent întreruptă se continuă printr-o altă modalitate de existență.” „Ruperea din locul lui de sus” a lui Hyperion poate fi o astfel de existență violent întreruptă. Și atunci, nu putem vedea în situarea din final a Luceafărului ce luminează „rece”, „lipsit de viață”, „nemuritor” idila patetică a celor doi pămînteni, Cătălin și Cătălina, tot o îngropare în imediata apropiere a aceluiași *de acum* mediu familiar și lui, cel erotic ?

„Și de-ar fi să mor
În cîmp de mohor,
Să spuî lui vrîncean
Și lui unguean
Ca să mă îngroape
Aici pe oproape
În strunga de oi
Să fiu tot cu voi...”

(Continuare în pag. 3000)

CENTENAR EMINESCU

O nouă culegere eminesciană în străinătate

Am primit recent la redacție o carte apărută la Editura Héméra, Centre Culturel du château de l'Hermitage 59163 Condé-sur-l'Escaut, France, în luna noiembrie 1989, intitulată „Poesis” de Mihail Eminescu, proposées par Michel Stériade“.

Domnul Mihai Steriade, poate că este de prisos să amintim, este o admirabilă prezență culturală românească în Belgia, profesor de literatură română la Universitățile din Liège și Louvain, Belgia, unde locuiește de câteva decenii și, să nu uităm, fiu al orașului Focșani.

Cartea pe care o prezentăm este editată în condiții grafice superioare, avînd pe copertă reproducerea fotografică a unei sculpturi ce-l înfățișează pe Eminescu, aparținînd lui Ion Vlasiu, și cuprinde un număr de 37 de tălmăciri din opera poetică eminesciană.

Un cuvînt înainte al doamnei Annamaria Antonini Ardielli deschide volumul, propunîndu-ne cîteva considerații asupra operei marelui poet, din care spicuim: „Hyperion, sigur printre stele, a trăit drama omenească. Bogat prin ambivalența sa, el vibrează și trăiește într-o lumină orbitoare și rece, căci în el coincide puterea contradictorie a dragostei și a morții: cei doi poli, veșnic înlănțuiți, se revigorează reciproc într-un spasm supraomenesc“.

Urmează o succintă prezentare a lui Eminescu și a operei sale, semnat de domnul Mihai Steriade, neobosit propagator al culturii și literaturii române peste fruntariile țării, în contextul comemorării Centenarului trecerii în neființă a „celui mai reprezentativ scriitor al romanității răsăritene“.

Pentru a da puțință cititorilor noștri să-și facă o idee de modul cum răsună în limba lui Voltaire verbul incandescent eminescian reproducem în continuare un fragment din „Lacul“:

„Sous les jaunes nénuphars
Le lac bleu des bois tressaille
Et des cercles blancs s'emparent
D'une barque qui sommeille...“

Moi je passe sur la berge
Comme si j'écoutais, guettant
Les roseaux, si tu émerges,
Que tu viennes, doucement.“

Prof. Tudor TRESTIOREANU

CENTENAR EMINESCU

« Glossa » eminesciană - structură circulară

Cu alcătuirea ei de clepsidră, ce strânge și prefiră în spațiu-i închis — „nemișcare“ a mișcării — rotirea aceluiași gânduri, **Glossa** lui M. Eminescu, considerată în totalitatea versiunilor ei (zece, în ediția Perpessicius, cunoscută fiind îndeobște doar una, cea selectată și publicată de Maiorescu), se arată dominată de obsesia circularității, căreia structurile poemului îi răspund.

În fața eului — puterile sub care se pleacă: vremea — nesfârșit al timpului, redat de nearticularea, simbolică, a vocabulei („Vreme trece, vreme vine“) — și lumea; în metafora de **theatrum mundi**, Eminescu scrutează eșafodajul aparențelor, cu jocuri noi, ce mimează strîmbat esențele neschimbătoare („Toate-s vechi și nouă toate“). Această panoramă a deșertăciunilor care e „reprezentăția“ (cu sensul schopenhauerian acordat noțiunii) este cercul învîrtirii vane, al ocolului, al valului și imaginea de scenă rotitoare, care arată simultan absolutul și veșnica mascaradă a lui în viața lumii, se impune sugestiei.

Accentele sînt ironice, eul-specta-

tor (**En spectateur se intitulează** varianta B₂ a poeziei) „adună într-o privire“ extremele și se arată necruțător. Contemplarea și demascarea goanei oarbe a omului este însă o operație de iluminare: scriitorul e sceptic, nu crede că lumea ar putea fi schimbată: găsirea adevărului, a Realului e condiția întemeierii de sine prin spirit.

Astfel, partea cea mai întinsă o glosei, în varianta maioreșciană, este destinată smulgerii măștilor, curățirii glădrii de zgura aparențelor.

Tabloul realității se arată prins în plasa semnelor lor mincinoase și a imposibilității de a ajunge la esențial prin simțuri. Auzul, văzut înregistrează imediatul, insignifiant în raportare la enorma repetiție, percepția lumii prin ele nu poate fi decât fragmentară, superficială, într-o alternare a lui „multe“ cu „alte“.

Curgerea prea grăbită a timpului omnesc anulează orice individualitate dată clipei (fericirea e trecătoare, ivirea și moartea ei aproape se suprapun); viitor și trecut coincid în viziunea unui prezent-etern

CENTENAR EMINESCU

prin manifestarea, neschimbată, a unor forțe ascunse omului, dar care îi comandă viața: setea de a trăi, egoismul, orgoliul, patima și suferința, norocul. Actorii se schimbă în scenă, drama rămâne aceeași.

Existențe orbite de strălucirea și telurile imediatului, opace la întrebarea asupra rosturilor acțiunii, manipulate de predicătele timpului lor, provoacă imaginea mitică a marionetei („Privitor ca la teatru, / Tu în lume să te-nchipui / Joace unul și pe patru / Totuși tu ghici-vei chipu-i“) și, paralel, în varianta B₁, pe aceea a „mecanismelor de ceasornic“ („Mecanisme de ceasornic / Sunt a gloatei inimi toate / Să întoarc'oricine poate / Gîndul ei cel nestatornic / Egoismul este miezul...“).

În această perindare de repere falacioase, (negarea lor sarcastică, refuzul mistificării, e o purgație, dar și o căutare a absolutului în formula alterității cunoscută din **Vedānta: neti, neti, nu așa, nu așa**) — un singur punct stabil, dominînd spectacolul: „recea cumpănă'a gîndirii“, eliptică formulare a cenzurii înalte.

Intelectul este cînd mijloc al cunoașterii („Te întrebă și socoate“), cînd esență, mod al spiritului, și asceza, retragerea din lume, înseamnă regăsirea de sine („„Fii statornic ca seninul / Între cele trecătoare“, sună varianta A₁; „Și din cercul tău afară / Nu răspunde cînd te cheamă“ e varianta C₂).

O altă structură a viziunii circulare se impune atenției, afirmată mai cu seamă de versiunile ultime ale poeziei: „cercul luminos al conștiinței“. Absolutul, în van căutat în lume, e regăsit într-o recunoaștere interioară a identității: **tat twam**

asi, tu ești aceasta, în vechea înțelepciune indiană.

Pentru Eminescu gîndul, gîndirea a însemnat totdeauna o transsubstanțiere prin regăsire în principiul etern — aflarea ideilor veșnice.

„Ideile lui Platon sînt locuitorii forței gînditoare, ai cerului interior“ — credea Novalis și, la fel, Eminescu. „Toată elevația către interior, întreaga privire aruncată înăuntru e, în același timp, o ascensiune, un zbor spre cer“. Și cînd Eminescu alege ca soluție existențială „lumea proprie-ți durează“ (F₂) „căutînd senin în tine“ (E), o conștiință genială, consubstanțială celei divine se face prezentă: „Tu te-ndreaptă după o rază / Și rămîi senin și rece“, „Numai muzica din sfere / Izvorînd de sus, te cheamă“ (F₂). Realul, Ideile veșnice sînt sugerate, aici, de atribute (curat, neclintit, senin, rece) și Eminescu merge în sensul cugețării schopenhaueriene: contemplația Ideilor e primul pas spre stragerea de sub dominația voinței oarbe: „Și curat să-ți fie gîndul de-a iluziilor rouă“ (C₁); „Toate umblă cu grăbire / Pe-a lor valuri și oculuri / Adevăru'n neclintire / N'are timp și n'are goluri“ (F₂). A nu fi „sclav“ al iluziei și demiurgia gîndirii geniale sînt însă motive-cheie ale meditației poetice eminesciene (**Memento mori, Povestea magului călător în stele, Scrisorile, Luceafărul**); experiența și arderea interioară le personalizează în timp ce expresia le face unice: „Să alerg precum aleargă viața lor întreag'omie / Să-mplinesc și eu o cursă și să treier în zadar / Ca un cal legat la ochi-i împrejurul unui par“, ?, acest **Desgust**, varianta la **Scrisoarea IV**, se alătură **Glossei**.

CENTENAR EMINESCU

Intemeierea conștiinței de sine în ideea de geniu (eternitate, esență) merge, însă, paralel cu o conștiință filosofică dominată de viziunea Ființei: „În zădar și sori și stele / Ne-ar părea că-s trecătoare / Frunze sunt cu toate cele / A ființei ce nu moare“. E, acesta, locul circumferinței pline, al ritmurilor veșnicei întoarceri („Timpul care bate-n stăle / Bate pulsul și în tine“). Dar imaginea pomului vieții din varianta F, înlocuind mai abstracta „natura este-o Doamnă“, din E, e de mare importanță întrucât trimite la un ethos românesc: firea, cum spune Noica, — „atoatecuprinzătoare și însuflețitoare stihie“: „În zădar și timp și stele / Ne-ar părea lunecătoare / Sînt ca frunze toate cele / Din copacul ce nu moare / Peste-un an revin în stoluri / Paseri ce se-n-tind să plece / Între-a vieții două poluri / Totul stă și totul trece“. Moarte și viață în alternare fără sfârșit (de aici, ideea morții — iluzie din varianta E), rotația ciclică este dominată de o perpetuă regenerare și viziunea ei — o „binefacere a spiritului“ (G. Noica), însă, conform structurii circulare din poezie, linia sferei închide întru sine și această ordine de lucruri.

„Gîndirea concepută ca suport și esență a ființei — susține Ioana Petrescu — a fost una din intuițiile primare ale liricii eminesciene“ și o întîlnim și aici. Eminescu a ajuns la ceea ce chiar el definea, fără a o numi astfel: e conștiința filosofică. Iată un comentariu al său plecînd de la Kant: „Reprezentăția e un ghem absolut unul și dat simultan. Respirarea acestui ghem simultan e timpul și — espieriența. Sau și un

fuior, din care toarcem firul timpului, văzînd numai astfel ce conține. Din nefericire, atît torsul cît și fuiorul țin într-una. Cine poate privi fuiorul abstrăgînd de la tors, are predispoziție filosofică“. Este și situația din *Glossă*, dar lumea, eul, firea sînt cercuri concentrice, incommunicante. Viziunea Ființei, a viului triumfător, prezența și forța spiritului ce sesizează universalile ar putea fi nu numai liniște, ci și contrapondere pozitivă rotirii statice a forțelor oarbe și atotputernicie iluziei ce dirijează viața omenească.

Fără a gîndi exact ca Nietzsche (contemporan al său și autor ce pornește în *Nașterea tragediei* de la o premisă schopenhaueriană) cum că „în fața privirii ce face experiența cunoașterii esenței și care, în locul contemplării imaginii ce transfigurează, așază adevărul naturii eterne și indiferente, priveliștea prăpastiei («a răului și a cunoașterii») se re-deschide (G. Liiceanu)“, Eminescu lasă lume, eu și fire să rotească în orbitele lor de neschimbat.

Dorul comunicării și interpătrunderii e treapta următoare și expresia ei, cea mai împlinită artistic va fi *Luceafărul*. *Glossa* rămîne o poezie a formelor închise, fixitatea ei retorică e răspunsul sceptic al poetului în fața spectacolului lumii. Acesta nu poate fi schimbat nici în spațiul mîndan, nici în cosmos („Deci cu sunete de limbă / Lumea nu o vei urni-o / Ale ei ea nu le schimbă / Ori și cum ai privi-o“ — F₂), însă spiritul accede la rațiunea cosmică și la etern.

Stănuța CREȚU,
cercetător științific

CENTENAR EMINESCU

Eminescu — profesor și revizor școlar

Se știe că după reîntoarcerea în țară, la 1 sept. 1874, Eminescu este numit director al Bibliotecii Centrale din Iași. Cum salariul era mic, el acceptă propunerea de a preda lecții la Institutul academic din Iași, înlocuindu-l pe Xenopol la cursul de logică, iar mai târziu, în semestrul al doilea al anului școlar 1874/1875 predă și germana, la cursul superior, în locul lui Samson Bodnărescu.

Institutul avea școală primară, gimnaziu, liceu și internat. Aici, din cauza exigenței, intră în conflict cu adde Goe, fii de oameni avuți, care nu erau deprinși cu munca intelectuală serioasă. Într-o zi, aceștia s-au baricadat în sala de gimnastică și n-au cedat pînă nu a fost scos din școală prof. Eminescu. „Institutului avea nevoie de băieți-clienți, care să plătească și ispășitorul fu Eminescu“ — precizează ironic Călinescu, în celebra monografie dedicată Poetului.

Dar cum o nenorocire nu vine singură, în urma unor manevre ale politicienilor locali adversari și ai lui Maiorescu, ministru al Instrucțiunilor Publice și Cultelor, Eminescu este înlocuit din funcția de director al Bibliotecii Centrale cu un inamic al său, bucovineanul Dimitrie Petrino. La 15 iunie 1875, Maiorescu îi propunea să treacă în funcția de revizor școlar în județele Iași și Vaslui. Trei zile mai târziu, Eminescu îi comunică: „La scrisoarea dv. din 15 l.c. am onoarea a vă răspunde că primesc bucuros funcția de revizor școlar peste districtele Iași și Vaslui, nu pentru că prin asta aș adăuga ceva la bunăstarea mea materială, căci în faptă cîștig pe loc cu lecțiile de la Institutul academic și Școala normală împreună 367 l.n., astfel adaosul nu este considerabil în vederea cheltuielilor ce le-aș avea cu drumul. Punctul meu de vedere este că aș intra în contact cu populația rurală, singura care mă interesează îndeosebi. Cred a fi în stare de a da relații fidele asupra stărei și traiului ei, precum și asupra marginilor între care ar fi cu putință a se lărghi sau a se adînci învățămîntul primar“.

Volumul al XVI-lea, ultimul din integrala Eminescu, ne pune la dispoziție o serie de documente grăitoare privitoare la munca uriașă pe care Eminescu a depus-o pe tărîmul învățămîntului românesc în zece luni și jumătate de activitate: de la 1 iulie 1875 și pînă la 18 mai 1876, cînd Consiliul Permanent al Instrucțiunii, format din V.A. Urechia, Aaron Florian, Gr. Ștefănescu, D. Petrescu și I. Zolomit, în urma replicii lui Eminescu din 4 mai, îl destituie din această funcție. (Asupra acestei replici vom reveni în finalul articolului).

Imediat după numire, revizorul școlar pornește la treabă.

Neavînd încredere în comisia condusă de prefectul jūd. Vaslui, însărcinată cu reorganizarea școlilor primare, în 18 zile (10—28 august 1875), Eminescu inspectează 54 de unități de învățămînt, după care trimite ministerului o situație exactă. Tabelele publicate și în facsimil în volumul amintit constituie un model de corectitudine profesională.

CENTENAR EMINESCU

În lunile cît a îndeplinit această misiune, Eminescu a avut de luptat cu inerția unor învățători slab pregătiți, cu abuzurile unor primari care se amestecau în viața școlii sau care nu acordau atenția cuvenită acestei instituții. A fost foarte exigent, dar drept. Iată o adresă trimisă unui director la 26 sept. 1875 :

„Vă trimit cu aceasta registrul de inspecție ce l-ați format după ce am aplicat pe sfoara lui sigiliul acestui revizorat. Vă observ că consonante duble (ss, tt, rr, ș.a.) nu se întrebuițează în scrierea limbei românești și că cuvintele «regisstru» și «observațiunile» sînt prost scrise. Altă dată să nu vă mai permiteți fantezii ortografice“.

Altele adresate ministrului Titu Maiorescu : „Cu toate că prin adresa nr. 260 v-am rugat a ordona primarului din comuna Tomești să achite restul de salariu ce are a-l primi de la comună învățătorul Ioan Lateș, pentru ca acesta să se poată permuta la școala din Dumești (jud. Vaslui), totuși și acum încă Dl. primar de acolo refuză, pe motive zadarnice, să-i achite salariul, ba-i ține și lucrurile sub un fel de sechestru, care n-are nici un temei legal.“

Vă rog deci să binevoiți să-l faceți pe primar să înțeleagă că puterea sa în comună are oarecare margini, că trebuie să achite retribuția votată de comună învățătorului și că nu poate sechestra fără un motiv binecuvîntat averea unui om care nu datorește nimic fiscului, nici e urmărit pentru vreo datorie“.

Tînărul revizor școlar a știut să-i apere și să-i sprijine pe cei harnici și bine pregătiți :

„Învățătorii rurali mai buni ar trebui să simtă întotdeauna că ochiul administrației județene e îndreptat asupra lor și a silinților lor, de aceea trebuie ca prevederile bugetare comunale să le creeze mijloacele materiale pentru ca să-și poată îngriji în deplină liniște de îndatoririle lor“.

„...Localul de școală din Șipote l-am găsit prefăcut în locuință a notarului (...). În clasă, d-l notar își păstrează peste iarnă curechiul și nutrețul pentru vite. Toate acestea sub ochii d-lui primar.“

Asupra acestui caz revine la 16 dec. 1875 :

„Opinia mea finală ca învățătorul și primarul din Șipote să fie dați judecății pentru frustrarea statului și a comunei.“

Și acum câteva caracterizări în stilu-i lapidar caracteristic :

„Persoana în cestiune a absolvit Liceul Național din Iași ; inteligență de mijloc, zel și aptitudine îndestule ; cunoștințe îndeajuns, purtarea în societate fără imputare ; iar ce se atinge de viața sa privată, se zice că ar fi cam necumpănit în cheltuieli.“

„D-ra Z. Livescu (recte Lewiki)... aparține unei generații scolastice bine determinate, bogate în cuvinte și sterpe în idei.“

Iată o fază cu valoare de maximă : „Asupra unui învățător nu trebuie să atirne nici măcar pretextul unei desconsiderări din partea concetățenilor și a școlarilor săi“ și alta nimicitoare : „În școala de fete din Vaslui pronunția falsă merge mîna-n mîna cu scrierea falsă.“

Dăm în continuare un extras din raportul întocmit pe marginea cărții lui I. Creangă, Ienăchescu ș.a. : „Povățuitoriu la citire prin scriere“, „cel mai

CENTENAR EMINESCU

bun abecedariu românesc"; „Deosebirea între metoda propusă de această broșură și învățarea rutinară și mecanică, precum se proferează ea în genere în școlile noastre, este deosebirea dintre învățămîntul viu și intuitiv și mecanismul mort al memorării de lucruri neînțelese de copii; este deosebirea dintre pedagogie și dresură (...).

Chiar pagina întâia ne arată marea deosebire de metodă. Nu mai întîlnim pe învățătorul sever și țepăn cu vergile-n mînă, ci un suflet uman, care se coboară la treapta sufletelor copilărești și le disciplinează, nu le siluiește.

Se schimbă însă guvernul și o dată cu el erau înlocuiți și funcționarii de bază. I s-a găsit nod în papură și lui Eminescu: astfel i s-a reproșat că în intervalul de la 15 la 31 martie 1876, nu inspectase nici una din școlile rurale din jud. Iași. „Mai întii — răspunde cu indignare revizorul — am căutat a justifica acest ordin prin vro greșală de adresă a organelor de control din acel onorat Ministeriu, căci nu știu din care articol al legii instrucțiunii s-ar putea deduce regula că revizorul, care împreunează toate activitățile unei cancelarii într-o singură persoană, fiind curier, copist, registrator, administrator, examinator etc., trebuie să fie cu toate acestea vecinic în călătorie, încît la fiecare 15 zile să facă revizie, și toate acestea în marginile a 212 lei noi pentru fiecare județ. Dacă există un asemenea revizor în țară, rog a mă informa unde-i acel prețios individ, ca să apelez la vasta lui experiență și să aflu în care mod — mai mult sau mai puțin apostolic — își îndeplinește sus-menționata datorie. Eu, din contra, știu că norma de pînă acuma este ca revizorul să inspecteze de două ori pe an fiecare școală. Considerînd acuma numărul de 152 școli publice și private din circumscripția subsemnatului, împrăștiate pe o suprafață de mai multe sute de kilometri pătrați (1.143.570 p), considerînd minunatele căi de comunicație dintre comună și comună, că amîndouă județele nu sînt șese, ci pline de dealuri și păduri, că pentru inspectarea lor sînt șase luni lucrătoare dacă sustragem sărbătorile și vacanțele de preste an; considerînd, în urmă, că într-o zi nu se pot inspecta conștiincios decît două școli, de vreme ce ziua școlară are numai 5 ore (ba joia numai 3), veți vedea, domnule ministru, că sarcina subsemnatului este de-a inspecta de două ori 152 școli în timpul de 180 de zile, iar pentru lucrarea administrativă și de cancelarie i-ar rămînea, în acest timp, 28 de zile. Și care este lucrul său administrativ? 500—600 de hîrtii intrate cari trebuiesc rezolvate, apoi o mulțime de plingeri verbale, toate acestea îngreuiate încă prin lipsa de autoritate față de primăriile, subprefecturile și prefecturile.

Fiindcă legile timpului și ale spațiului sînt apriorice și nu sufăr nici o discuțiune, de-aceea vă veți convinge că îndatorirea de a inspecta școlile din 15 în 15 zile este o imposibilitate asupra căreia n-a insistat nici chiar ministrul care-a emis ordinul respectiv.“

Cum spuneam la început, Consiliul Permanent întrunit în ziua de 18 mai, revoltat la acest răspuns, l-a destituit pe Eminescu din funcția de revizor. La 19 mai, este redactor la „Curierul de Iași“.

Referindu-se la această perioadă din viața Poetului, G. Călinescu notează: „Cu toț scepticismul în privința trăinicieii noii slujbe, Eminescu se așază la lucru cu o strășnicie așa de lipsită de diletantism, cu atîta clarviziune pedagogică și socială și spirit administrativ, încît acest om reprezintă pe o suprafață mică, în istoria învățămîntului rural înainte de Hareț, cel mai ridicat nivel al conștiinței culturale naționale.“

ANCHETA „REVISTEI NOASTRE”

Un gând despre Eminescu, Veronica Micle și Ion Creangă, la un veac de la trecerea lor în lumea umbrelor

Roxana-Eavinia MANOLACHE (clasa a VII-a B, Școala Nr. 5 — Focșani): Un gând despre Eminescu, Veronica Micle și Ion Creangă e greu de exprimat, pentru că ei nu încap într-un gând. Abia au încăput într-o literatură.

Mihai Eminescu, Veronica Micle și Ion Creangă alcătuiesc o triadă a literaturii române. O triadă care, într-un cuvânt, se numește PRIETENIE. Prietenie de idei, de simțire. Dar mai ales din dragoste de limbă, de popor și de țară. Poate că de aceea ea a durat și va mai dura, cât vor fi poporul, limba și țara. Prietenia nemuritoare dintre Eminescu și Creangă, iluminată de flăcările celor mai puternice comori ale geniului românesc a rămas în conștiința condeierilor noștri ca un act etic de o inegalabilă frumusețe. Ei sînt așteptate de mărimea întii, care lasă în urma lor o diră de cristale strălucitoare.

Fără să vrei cînd vorbești despre Eminescu, îți apare în minte și numele Veronicăi Micle. Poeziile ei nu sînt o pastişă eminesciană. Pentru ea, poezia este o insulă de salvare, unde frămîntările sufletești se întruchipează în vers. Tema liricii sale este una singură: iubirea. Copleșită de uriașa personalitate a marelui poet („icoana de iubire la care mă închin“), inspirată de dragostea reală ce i-o purta, Veronica Micle a reușit să depășească sentimentul dulceag al vremii și să-și facă din poezie o zeitate supremă. „Îngerul blond“ a fost muza lui Eminescu, dar și o creație a Poetului.

Triada Eminescu, Veronica Micle, Creangă va fi rostită cu pietate și dragoste ca niște izbînzi peste timp ale spiritului românesc.

*

Ane-Marie CHIRIAC, (clasa a XI-a C, Liceul „Unirea“): Să citești, să recitești clasicii înseamnă să situezi într-un început continuu, într-un univers miraculos. Ei exprimă artistic toată simțirea unui popor și fiecare carte a lor ne așteaptă, se adresează și ni se dăruiește.

Recitindu-i pe Eminescu, Veronica Micle și Creangă, la un veac de la trecerea lor în neființă, îi regăsim plini de prospețime.

Eminescu — Luceafărul, Creangă — Povestitorul prin excelență, Veronica Micle — Destin și poezie, metaforic, constituie o sferă situată la nivelul astrelor, pe care omul o poate vedea prin luneta miraculoasă a fanteziei sale.

Opera lor, taină a pămîntului? Putere necunoscută? Mij și mij de întrebări ce au un singur răspuns: este Marele Cînt al poporului nostru.

Se spune că două drepte paralele se întîlnesc la infinit. Dar cele două paralele, Eminescu — Creangă, Eminescu — Veronica Micle, se vor întîlni mult mai aproape, într-un punct numit dragoste și prietenie.

Citindu-l pe Eminescu, ne vom surprinde într-o lume a universului romantic. Armonia de glasuri duioase, furtunoase, voluptuoase se întîlnește în lirica erotică a tuturor timpurilor. Opera lui este ca o cetate puternică, pentru a cărei asediere e nevoie de o mare pregătire.

Veronica Micle e „poem-eminescian“ — a apărut și va dăinui alături de el. Un vis întrupaț au fost Eminescu pentru Veronica și Veronica pentru Eminescu. Ambii s-au căutat cu gîndul, cu visul, cu dorința. Lumea lor a

ANCHETA „REVISTEI NOASTRE”

fost lumea iubirii, lumea viselor lumea prieteniei unui astru mareț cu frumusețe pămînteană.

Poezia Veronicăi Micle are două caracteristici: mare sinceritate și dependență de geniul eminescian. „La Eminescu vom găsi Poezia de dragoste, Veronica — un jurnal liric de amor” (Aug. Z. N. Pop).

Veronica a trăit prin poezie, în primul rînd. Stropul de amărăciune, de iubire, de fericire, ea l-a adunat în poezie.

Față-n față cu Eminescu, Creangă ni s-a arătat ca întrupare verbală a omului din popor. Considerat „Homer al nostru”, Creangă a ridicat vorbirea țărânului moldovean la nivelul marii arte.

Cele două genii, Eminescu și Creangă, au rezistat în fața examenului necruțător al timpului. Între ei, a dăinuit personalitatea Veronicăi Micle.

*

Violeta CHIPER, (clasa a XI-a A):

Gîndul și sufletul de adolescent se ndreaptă spre marele poet, flacără a literaturii noastre, geniu nestins ale cărui cuvinte sacre luminează generațiile viitoare, cuget ars de dorința absolutului! Și cînd rostești Eminescu, se poate ca inimile să nu înflorească, ca teiul să nu-și risipească parfumul în zările unde se ivește luna cea „sfîntă și clară”, înfiorînd tot ce este ființă umană.

Veronica Micle, inimă topită în focul iubirii eterne, poetă ale cărei versuri izvorăsc din tumultul dragostei pentru Poet, a fost, este și va fi mereu steaua care primește lumină de la strălucitorul luceafăr.

Creangă, dintotdeauna drag inimilor noastre, stă alături de prietenii săi descrețindu-le frunțile cu glumele sale, îmbogățind, în același timp, literatura română cu farmecul suculent al spiritului humuleștean.

*

Nicoleta FILIP și Elena PANFIL, (clasa a X-a A, Liceul „Unirea”):
Eminescu, un cuvînt care cuprinde tot universul într-o lacrimă, într-un zîmbet, redîndu-i lumii din imaginația sa, ceea ce poate fi mai mareț — nemurirea, așa cum el a fost, este și va rămîne de-a pururi viu în inimile noastre.

El a creat o minunată operă, pe care recitînd-o de infinite ori, pătrundem într-o lume de basm, în care „...luna arginție, ca un palid dulce soare, / Vrăji aduce peste lume printr-a stelelor ninsoare”.

Atît timp cît Eminescu e nemuritor, vor exista ței pe malul mării, lucefeți care să poarte noroc muritorilor, palate din șiruri de munți, iar lună, alune-cînd „Prin vîrfuri lungi de brad”, va lumina în taină cărările îndrăgostiților, iar visul va începe cînd iubirea s-a isprăvit.

...Și dacă Zeus i-ar fi dat să bea din cupa sa cu nectar și ambrozie, el ar fi rămas nemuritor nu numai în sufletele a milioane de admiratori, ci și în „corabia vieții”, unde „Ne succedem generații și ne credem minunați”.

*

Alice CHERCIU, (clasa a XI-a, filologie-istorie, Liceul Economic din Focșani): Peste gîndurile mele s-a așternut Eminescu... ca o ploaie de stele blîndă, albastră...

În oglinzile timpului, Eminescu se refractă. Undeva, în adîncurile sufletului, captează raza Eminescu și se pătrund de lumina cerească. Iarna, în amintire, colindătorii îi cîntă poetului lerui-ler și florile dalbe. Și aduc pînă la noi vești...

ANCHETA „REVISTEI NOASTRE”

Pe drumurile cu pietre de stele colindă sufletul... Alerg înspre Eminescu..
Ochii arși de rouă așteaptă lumina Luceafărului.
Și Eminescu nu moare în absolutul din cer și mai sus...

★

Camelia DĂNĂILĂ, (clasa a XI-a, filologie-istorie, Liceul Economic din Focșani): Trebuia să vină, să se nască. Îl chemase ciobanul din „Miorița” la nunta sa și Meșterul Manole să-i sfințească mănăstirea.

Din adânc de fântină cu apă vie, ori din înalt de cer românesc, din lacrimă sau din bătaie de aripă, trebuia să vină aici.

A intrat în viață, odată ca niciodată, pe Poarta Sărutului încununată cu voce de Luceafăr. Îl așteptau brazii și lacul, și floarea albastră, negăsindu-și liniștea pînă a nu fi adusă de cuvintele sale binecuvîntate. Răsărise luna și trebuia să-și picure argintul pe fruntea lui boltită. Și, mai presus de toate, îl așteptam noi, cei de-atunci și de-acum. Aveam nevoie de el pentru a ne înțelege și l-am numit Eminescu.

★

Viorica TARBA, (clasa a X-a I, Liceul „Al. I. Cuza” din Focșani):

P O E M E P I S T O L A R

1. Despre Veronica Micle : „Declarație de dragoste”

Simt cum din trupul meu ceva mă face să mă cred o driadă închisă într-o frunză, ce a stat, nu știu, poate că mai stă și acum la picioarele tale, Eminul meu scump și drag. Am fost ruptă din tine, am fost pleoapa nestingherită a unui viciu, am fost sclipirea ochilor tăi.

Mi-am rupt trupul fraged la prima adiere de vînt și am căzut în neant, la picioarele tale, copac secular, iubitul meu, am căzuț eu mică și neînsemnată, captivă într-o frunză, ca să mă închin ție, idolul meu de scoarță și de ramuri. O singurătate ca de plumb îmi inconjoară fruntea și timpurile deodată. Un ochi din adîncul tău mă privește sfios. Mă înfior cînd privirea lui îmi atinge-n treacăț inima. Acea gingășie rece mă face să găsesc sunete de rapsodii încă nerostite, încă neauzite... Dar nu, nu mai găsesc nimic, doar fantezia mea lucrează în gol, doar scurgerea unei clepsidre vechi ce-și măsoară-n noapte ultimele clipe ale unui fir netors de nostalgie și vise, alături de mine. Îmi simț trupul ud și rece. Aș vrea să mi-l încălzească sărutul tău, pe care îl aștept ca roua-n zori, ca floarea dimineața...

Dar el întîrzie, și nu vine, nu mai vine...

2. Despre Ion Creangă : „Spusele unui prieten”

Îți aduci aminte, bădiță Mihai, de timpul cînd hălăduiam împreună, de timpul ce-ți ridica sufletul în slava cerurilor, de timpul vîntului hoinar, ce te bătea din toate părțile și-ți înspăimînta inima cu frica de-a a nu o mai înțelege și de-a nu mai cunoaște ce-i într-însa? Oh, Doamne-Dumnezeule, frumoase timpuri, căci colindam fără griji prin Cîric și Aroneanu și-ți alinam suferințele. Dar acum, bădiță, cine știe pe unde-ți umblă pașii și

ANCHETA „REVISTEI NOASTRE”

rău îmi pare că nu te-am văzut de-un car de ani. Tu ca om cu carte povesteai atâtea și atâtea minunății, pe care le ascultam cu atîta plăcere. M-ai învățat să dau glas poveștilor și snoavelor pe care le știam și pe care le depănam cu atîta haz, ori de cîte ori doreai mata. Vină, dară, Mihai, Tinca mea abia așteaptă să-ți mai gătească o oală cu sarmale, iar eu ți-oi ospăta sufletul cu un cuvînt bun și gîtul c-o bărdacă de vin negru!

3. Despre Mihai Eminescu : „Cugetări despre mine însumi”

Timpul dureros al amintirilor îmi cutremură trupul și nu știu dacă el cade roua sau lacrimile ce-și scurg drumul spre infinitul izvor al durerii.

Un dans nocturn, haotic, de umbre mă înconjoară cu întunericul lor neguri topite. Nu știu ce să fac și încotro s-o apuc, știu doar atît că rătăcesc și scriu, că îmi înalț uneori mîinile către cer și-l invoc, că îmi dăruiesc fruntea mîngîierilor divine și plec din mine însumi, spre a auzi murmurul sferelor, spre a pătrunde dincolo de soare.

Simț cum pe umărul drept sălășluiește ingerul meu păzitor, iar pe cel stîng moartea, care încetul cu încetul îmi cuprinde trupul gol și amar.

Știu că o ființă ca mine nu are parte în lume de fericire, trece prin ea ca și cum n-ar fi fost, dar e de-ajuns după aceea ca o simplă pală de săruri să dea foaia de la o carte, cu o pagină mai înainte sau o filă de calendar să cada prematur pe jos și e de-ajuns ca să-și aducă aminte cineva și de mine.

Ah, sărmane om, ce tristă condiție ți-e menită, sărmane geniu, prea devreme apui, prea devreme pentru a avea vreme să te-implinești cu adevărat.

*

Lucia CERCIU, (clasa a XII-a, filologie-istorie, Liceul Economic din Focșani): Opera eminesciană, trăgîndu-și sevele prin adînci rădăcini specific național, creează o patrie spirituală de care se pătrund mereu generațiile, într-o perpetuă uimire.

Intreaga sa poezie stă sub semnul metaforei revelatorii, un „cosmoid”, cum a numit-o Blaga, întrunită în poemul „Luceafărul” la desăvîrșirea reprezentării sale. Eminescu însuși devine metaforă revelatorie pentru „spațiul matricial”, sintetizînd trăsăturile cele mai profunde ale umanului cuprins în matricea sa spirituală, exprimîndu-i cele mai pure linii ale zborului.

Tot ceea ce a fost atins de flacăra eminesciană a fost convertit în natură emblematică. Astfel, motivele prin care se realizează opera sa contribuie la schimbarea realității, a naturii care stă la baza reflectării puternic individuale ce propune tocmai prin aceasta starea poetică universală. Ele transformă realitatea, pătrunderea sa, și în spațiul românesc arborii sună distinct, lumina răsfrînge imaginea ei convertit apolinicul în dionisiac, „valurile, vînturile” circumscriu eterna trecere.

Prin aceasta, se relevă strunele adînci cumularii orifice a Poetului.

Tot astfel, așa cum ne apare Veronica Micle azi, ea frînge limita aspectelor biografice, receptate ca accidentale, convertindu-se în simbol, în natură eterată. De aceea ea se va exprima în structura matricii românești, prin logodna spirituală cu Poetul.

ANCHETA „REVISTEI NOASTRE”

Dacă prin Eminescu, folclorul românesc „este răpit spre cosmic și metafizic” (Ștefan Aug. Doinaș), în cazul povestitorului Ion Creangă se produce un proces tulburător, unic în întreaga noastră literatură, prin desăvârșirea sa.

Creangă este eflorescența profundă, totală, a spiritului folcloric, o apariție unică între creatorii anonimi. Prin personalitatea sa covârșitoare, creația autorului „Amintirilor din copilărie” se desprinde de efemeritatea condiției de variantă, revendicându-și statutul de operă definitivă, permanentă, întro-nînd magistral românescul.

★

Alina SUMAN, (clasa a XII-a B, Liceul „Unirea”): S-a scurs, deci, un veac în care nepieritul Luceafăr al literaturii române n-a încetat să strălucească nici măcar o clipă, împrăștiind cu generozitate magnifica-i lumină astrală peste cugetul și simțirea posterității.

Marele poet a devenit un mit al zborului către înalt, al zbuciumului izvorît din setea neistovită de cunoaștere. Prietenia strînsă ce l-a legat de Veronica Micle și de Ion Creangă a rămas, de asemenea, ca o poveste minunată pe care veacuri o vor citi urmașii, cu cea mai adîncă venerație.

Eminescu, însuflețit de o iubire ardentă, i-a dedicat Veronicăi Micle versuri de o neasemuită frumusețe, în care a ridicat-o la înălțimea de ideal feminin: „Te duci și ani de suferință / N-or să te vadă ochii-mi triști, / Înamorați de-a ta ființă, „De cum zîmbești, de cum te miști”.

Și parcă-n replică :

„Virful nalt al piramidei ochiul meu abia-l atinge
Lîng-acest colos de piatră vezi tu cît de mică sînt,
Astfel tu-n a cărui minte universul se răsfrînge
Al tău geniu peste veacuri rămîne-va pe pămînt”.

Prietenia dintre Creangă și Eminescu a izvorît din dragostea lor comună pentru tot ce era legat de sat, adică de viață, oamenii, priveliștile și obiceiurile acestuia. Iată această prietenie în viziunea lui G. Călinescu : „Cu Creangă, Eminescu era întors din nou în lumea moșilor sfătoși din vremea copilăriei și a rătăcirilor din pădurile și satele din jurul Ipoteștilor. Creangă și fratele său Zahei, cu care rătăcea deseori, erau pentru el țărănimea naivă, dar plină de tradiție fantastică (...)”.

Anul 1889 a fost un an fatal pentru literatura română, căci după nefericita stingere din viață a astrului ei tutelar, Mihai Eminescu, l-au urmat pe drumul nemuririi cei doi mari prieteni ai săi, Veronica Micle și Ion Creangă. Prin dispariția fizică a celui dintîi se curmase sfînta legătură care unea cele trei mari spirite și căruia nici unul din celelalte două nu-i putuse supraviețui.

★

Corneliu HARABOR, (clasa a XI-a D): Un gînd pentru Eminescu ? Toate gîndurile lumii de i s-ar dedica și tot n-ar fi de-ajuns. Clipă de clipă, gîndul trebuie să zboare la el, poetul nepereche, fără de care tezaurul literaturii noastre ar fi sărac. El rămîne veșnic între noi prin tot ceea ce a creat, zi de zi, renăscînd sub înfățișări noi.

La mulți ani, Eminescu !

FILE DE JURNAL

Din însîngeratul decembrie 1989 la Focșani

(Urmare din pag. 2925)

Telefoanele zbirnie neconținut: „În cutare loc, cineva descarcă arme (nu se confirmă, acel cineva descărca ...varză); „Cete de țigani cu banderole tricolore opresc mașinile particulare și le percheziționează, bătîndu-și joc de proprietarii lor“ (se confirmă, echipele de ordine fac... ordine“); „Asupra Restaurantului „Căprioara“ se trage din Muzeul Satului“ (e trimis un echipaj); „Apa este otrăvită“ (nu se confirmă) etc., etc.

După-amiază, tîrziu, un coleg, Ștefan Neagu, a cărui fiică s-a căsătorit civil, în plină Revoluție, ne-a adus mîncare. Viața își continuă drumul...

În cursul nopții, se aud rafale în Sud.

„Filtrele“ alcătuite din ostași, gărzi patriotice și milițieni își fac datoria.

Duminică, 24 decembrie. Țara răsufală ușurată: dictatorul și consoarta savantă au fost prinși.

Luni, 25 decembrie. Însoțit de doamna Armencea, directoarea I.C.S.M.A.A.P. și de domnul Ion Pricop, membru al Consiliului Municipal al F.S.N., verificăm în magazinele orașului, situația aprovizionării populației cu alimente. În general, e bună. În drum spre Sud, între U.M. 01470 și C.P.L., „filtrul“ ne percheziționează mașina. După zece minute, aici are loc un violent schimb de focuri între teroriștii urcați în turnul de apă și militarii de vizavi. Scăpăm ca prin urechile acului. Lumea fuge înnebunită, pe lingă blocuri și garduri. Scene asemănătoare mai văzusem doar în filme și jurnale de actualități.

Pe la orele 19, primăria este atacată dinspre Magazinul „Putna“. Maiorul Pânzaru, comandantul gărzilor patriotice, argint viu nu altceva, organizează apărarea: se sting luminile, iar la fiecare fereastră sînt trimiși pușcași. Gardul din spatele primăriei este sărit de trei teroriști. Lupta începe. Unul dintre ei este rănit, ceilalți fug. Armata ne trimite cîteva tanchete și soldați. Apărătorii instalați pe clădirea Telefoanelor ne vin și ei în ajutor. Banderole se retrag în beznă.

În plină noapte, Televiziunea, adevărat staț major al Revoluției, ne anunță că tiranii au fost judecați și condamnați la moarte și că sentința a fost executată. Agonie și extaz! Bucurie și nedumerire. De ce n-au fost judecați mai îndelung? Am înțeles: din rațiuni militare. Împotrivirea teroriștilor trebuia grabnic lichidată!

Pe la orele 23, aflu că, în cadrul unui miting organizat dimineața la Liceul Economic, s-au auzit voci împotriva Consiliului Municipal al F.S.N., care s-ar fi instalat cu de la sine putere. I-am vrea pe contestatari alături de noi, sub gloanțe. Măcar un ceas...

★

Filmulețul judecării călăilor ni-i arată așa cum au fost toată viața: aroganți, disprețuitori, incuți. El: „Nu răspund decît la întrebările Marii Adunări Naționale. Vă spun asta ca la naște simpli cetățeni. Am luptat pentru apărarea

FILE DE JURNAL

independenței și suveranității naționale“. Ea : „Genocid ? Ce-i aia, dragă ? Cum poate ei să spună așa ceva ? Ei na, mi-ați luat acum și titlurili...“.

26 decembrie, orele 18. Ședință de lucru la Consiliul Județean al F.S.N., unde sînt invitați și membrii Consiliului Municipal. Președintele Stoiciu nu poate stăpîni vacarmul. Cîțiva fanatici vorbesc de-a valma, îi jignesc pe unii din conducerea Frontului, în special pe domnul Crintea, secretarul Consiliului, printre puținii care nu și-au pierdut „uzul rațiunii“. Din cînd în cînd, se aude vocea lui Liviu Ioan Stoiciu : „Măi oameni buni, hai să discutăm ce-i mai important...“. Dar nimic, cei înfierbîntați, confundînd democrația cu anarhia, duelează în termeni vulgari, insinuauți. Ascultîndu-i îmi zic : „Iată consecințele educației primite în «Epoca de aur», cînd oamenii erau învrăbiți, fiind îndemnați să aplice principiul criticii și al autocriticii prin inventarea sau dilatarea unor fapte mai mult sau mai puțin condamnabile. Și-acum am ajuns la răfuială. Bine că n-au arme...“. Sîntem în plină... „Țiganiadă“... După aproape patru ore de certuri ca la ușa cortului, ne despărțim cu sufletul amar. În biroul fostului secretar Grigore Dima, rămîn de securitate popa Ene și Strat Georgică, fost activist de partid... Domnule Urmuz, unde ești ?

27 decembrie. La liceu, mi se aduc grave acuzații. Un coleg, care ani și ani i-a îndoctrinat pe elevi, neocolind niciodată capitolele : „Rolul conducător al partidului“. „Societatea socialistă multilateral dezvoltată“, „Creșterea nivelului de trai“ ș. a., strigă de parcă și-ar fi ieșit din minți :

— Să vă fie rușine ! Ne trimeteați la ore !

— Dar unde era să vă trimit ?!?! Numai la casierie ?!

Acum trebuia să trăiască Anton Holban.. Ce mai „Paradă a dașcărilor“ ar fi ieșit...

28 decembrie. Pe la 13,30, doamna Zaharia, președinta Tribunalului Județean Vrancea, intră în biroul Consiliului Municipal, însoțită de domnul Felea, adjunctul dumneaei, și de un reprezentant al Consiliului Județean al F.S.N., și-mi spune :

— Domnule profesor, vă rugăm să ne ajutați să potolim răscoala deținuților de la Mîndrești...

Invitația îmi taie respirația. Numai în filme am văzut o masă mare de pușcăriași. Pe viu, niciodată. Îmi revin și-o întreb :

— Și ce să le spun ?

— Ei, dv. vorbiți frumos, știm noi...

— Păi, dați-mi, vă rog, niște puncte de sprijin...

— Pe drum, acum n-avem timp... De aproape 24 de ore, deținuții au declarat greva foamei și stau afară în așteptarea unui reprezentant al Frontului Salvării Naționale.

Ne aruncăm în mașină. Stau lângă șofer și-mi frămînt creierii. În viața mea, am cuvîntat în fața țăranilor, muncitorilor, intelectualilor, elevilor, militarilor. Acum e altceva. Ce mă fac ?

Intru pentru prima dată în curtea unei închisori. Cer lămuriri comandantului, în legătură cu cauza răscoalei. Aflu că, printr-un telex, s-a întreprins eliberarea a 70 de contravenienți. N-au apucaț să iasă decît cinci. Ceilalți s-au revoltat, bucurîndu-se de sprijinul tuturor internaților...

Pornim spre curtea interioară, unde sîntem așteptați. Privim prin vizetă. Toți s-au așezat în careu. Sînt liniștiți. Nimic prevestitor de rău. Paznicul

FILE DE JURNAL

deblochează poarta metalică, trăgînd de un drug imens. Zgomotul mă infioară pînă-n tălpi. Mă trezesc în fața unei mulțimi îmbrăcate în costume speciale internaționale. Sînt peste 800 de inși, din care 100 de criminali. Priviri strambe. Pe loc mi-aduc aminte de Arghezi și de cartea sa de versuri, „Flori de mucigai“, din care am înțeles că asemenea indivizi nu-s toți dezumanizați complet. Și-atunci strig din toată ființa mea: „La mulți ani!“ „Corul“ îmi răspunde cu aceeași căldură. Mă prezint, după care le propun ca să deleghe pe unul dintre ei care să-mi comunice doleanțele. Deja se afla în față un om de statură potrivită, cu privirea inteligentă. Se îndreaptă spre mine și-mi întinde un plic, în care sînt puse două mesaje.

— N-am timp să le citesc acum. Te rog să-mi spui ce conțin.

— În aceste momente grele pentru țară, vrem și noi să donăm sînge și bani din munca noastră.

Cutremurat de emoție, îi laud pentru aceste frumoase gesturi care dovedesc clar că în ei au mai rămas urme de omenie și că numai întîmplări nefericite i-au adus în această instituție.

Peste cîteva clipe, altul iese din rînd și propune să păstrăm un moment de reculegere în memoria celor care au căzut în zilele Revoluției. De data aceasta, simt lacrimi pe obraz.

— M-ați făcut să plîng.

Încep și ei să plîngă. Se șterg la ochi, cu bonetele învărgate. În spatele meu, plînge și un colonel de la U.M. 01470.

Iată cum alungarea dictaturii i-a sensibilizat pînă și pe oamenii de la periferia societății.

Le spun că-i așteptăm să participe cinstiți alături de noi la înflorirea bieteii noastre țări, greu încercate. Și din pieptul lor se înalță spre cer urarea: „Trăiască România liberă!“.

Orele 18. Particip la ședința Consiliului Județean al F.S.N.

După prima rundă a... „Țiganiadei“..., care a durat peste o oră, încerc să dau citire celor două mesaje ale deținuților. Zadarnic! Domnul Ioanovici, într-un acces de minie, urlă la mine:

— Ce deținuți, dom'le! Am fost și eu pe la ei... Acum avem alte probleme mai importante...

Copleșit de durere, iau loc pe scaun.

N-am găsit ascultare nici la domnul Ion Nistor, redactor-șef al ziarului „Milcovul liber“, căruia i-am cerut în gazetă un spațiu pentru a prezenta ceea ce s-a întîmplat la Mîndrești.

+ Ce sînge de la deținuți! Ce bani! Nu trebuiau să ajungă acolo.

— Au ajuns. Și-acum să-i lăsăm să se afunde și mai mult în mocirla vieții? Să-i ajutăm să se îndrepte. De fapt dumneata nu te-ai schimbat. Aplici cu aceeași „vigilență“ cenzura...

Îmi dau seama că macin în gol. De aceea iau hotărîrea de a mă retrage din Consiliul Municipal al F.S.N. Îi comunic și domnului Vasile Crintea acest gînd. Ridică dezamăgit din umeri.

29 decembrie. Doamna Zaharia, președinta Tribunalului, află de la comandantul închisorii că deținuții s-au potolit imediat și că liniștea s-a restabilit.

30 decembrie 1989. Mi-am încheiat cariera de „primar“...

(Va urma)

NOTE DE LECTURĂ

„Eminescu în literatura maghiară“

Editura „KRITERION“ din București a scos în limba maghiară, la împlinirea a 100 de ani de la moartea lui Eminescu, una din cele mai ample și complexe antologii lirice.

Cartea se intitulează „EMINESCU A MAGYAR IRODALOMBAN“ („Eminescu în literatura maghiară“). Ea a fost întocmită de cercetătorul literar maghiar, prof. dr. MOZES HUBA, care semnează studiul introductiv, notele și comentariile.

Autorul antologiei, în cele 480 de pagini, ne aduce o lumină clară asupra dragostei și afecțiunii cititorilor maghiari din țara noastră pe care le-au nutrit și le nutresc pentru marea valoare universală a poeziilor și prozei lui Eminescu.

Ceea ce surprinde în mod nobil este metodologia științifică de cercetare, sensibilitatea, răbdarea lui Confucius pentru a descoperi și reuni în această antologie cele mai frumoase poezii eminesciene publicate în limba maghiară la noi în țară și la Budapesta.

Mozes Huba ne descoperă primii traducători ai poeziilor marelui liric: Sandor Iozef publică în 1885 la Cluj poezia „Alăt de fragedă“; au urmat apoi traducerea poeziei „De ce nu mai vii“, făcută de profesorul Laurențiu Bran Dorino din Gherla, în anul 1889, și cea a poeziei „La steaua“, în anul 1895, semnată de Szocs Geza.

În anul 1902, poetul Revay Karoly a tradus „O, mamă“. Interesant

este faptul că poezia lui Eminescu și întreaga sa operă au preocupat foarte mult cercurile științifice și literare din țara noastră și din Ungaria.

Demn de reținut este faptul că în anul 1895, Miron Cristea, ajuns mai târziu patriarh al României, și-a susținut teza de doctorat la Universitatea din Cluj cu: „Viața și opera lui Eminescu“ („Eminescu elte es muvei“).

Primul volum de poezii de Eminescu a fost publicat, în limba maghiară, în anul 1934, ediție apărută sub îngrijirea lui Kibedi Sandor.

Antologia „Eminescu în literatura maghiară“, ediție îngrijită de Mozes Huba cuprinde trei capitole mari:

— I Poeziile lui Eminescu și basmul „Făt-Frumos din lacrimă“.

— II Studii și cercetări literare asupra operei lui Eminescu în viziunea cercetătorilor maghiari, pe o perioadă de 100 de ani.

— III Opiniile, greutățile și dificultățile impuse de traducerea operei Eminescu în limba maghiară, în decursul deceniilor.

La baza monumentalei antologii omagiale apărute la 100 de ani de la moartea lui Eminescu, stă munca cercetătorului și istoricului literar Muzes Huba, care după mai bine de peste 25 de ani de eforturi a reușit să alcătuiască cea mai mare lucrare de acest gen.

Florian V. ION

CENTENAR CREANGĂ

La început a fost... dascălul

D. D. ȘOITU

Artistul și dascălul sînt noțiuni complementare în definirea personalității lui Creangă: prea puțin cunoscută, activitatea scriitorului humuleștean presată în domeniul învățămîntului ne apare astăzi mai pregnantă ca oricînd: creator de basme destinate copiilor și școlarilor, învățător de vocație cu inovații metodologice moderne pentru acea vreme, autor de manuale și lucrări de îndrumare didactică, Ion Creangă a fost un slujitor de prestigiu al școlii românești din deceniile șapte și opt ale veacului trecut. Inzestrat cu inteligență nativă, cu voință și spirit critic, tînărul diacon, angajat în conflicte clericale și de familie, dezamăgit de eșecul întreruperii cursurilor Facultății de Teologie din Iași (a urmat doar primul an, 1860—1861), se înscrie la Școala normală preparandală de la Trei Ierarhi, de sub conducerea lui Titu Maiorescu, obținînd atestatul de învățător: cu o întrerupere de aproximativ doi ani (1872—1874), cînd înlăturarea din rîndurile clerului i-a atras și destituirea din învățămînt, Creangă a funcționat ca învățător institutor aproape un sfert de veac, mai întîi la Școala de aplicație a lui T. Maiorescu, apoi la Școlile primare din Sărărie și Păcurari.

Nu vom insista asupra dificultăților prin care a trecut Creangă în cariera sa didactică, nici asupra sprijinului deosebit primit din partea lui Maiorescu (primul care l-a descoperit ca dascăl și mai apoi ca scriitor), nu vom urmări nici relatarea unor fapte de amănunt intrate în circuitul anecdotic, nu totdeauna în favoarea dascălului de reală vocație.

Ceea ce surprinde astăzi pe cei avizați și se constituie ca o contribuție adusă școlii naționale este modernitatea activității didactice¹ a lui Creangă, pe plan teoretic și practic. Din acest punct de vedere, apropierea de Eminescu este iminentă, cu unele precizări de rigoare. Marele poet care l-a cunoscut pe Creangă în anii revizoratului școlar, deci la cîtiva ani după T. Maiorescu, s-a impus, ca om de școală, prin gîndirea sa pedagogică modernă, intuind, prin demonstrații de înaltă probitate științifică, perspectivele școlii viitoare: teoretizările sale, în studii și articole, sînt bine cunoscute². Ca practician, ne referim la activitatea în clasă, Eminescu umbrit de aura sa romantică, pare stingher, deci un inadapabil. Creangă însă, inzestrat cu simț pedagogic, deci cu vocație de dascăl în sensul iubirii de oameni și plăcerii de a comunica, se va impune ca un practician de excepție, într-o etapă istorică, cînd, prin reforma lui Cuza, se prefigura platforma învățămîntului veacului următor.

În peste două decenii de activitate la catedră, Ion Creangă a scris o operă didactică³ ce sintetizează gîndirea sa practică, la nivelul școlarilor de vîrstă mică (pe Eminescu l-a preocupat învățămîntul în general, ca fenomen complex, cu implicații în civilizarea societății), evidențiind ideea colaborării de grupă în elaborarea unor principii pedagogice validate de experimente de durată, [...] „produsul unei activități de ani de zile — cum afirmă autorul — dobîndit în mijlocul copiilor începători.“

Bucurîndu-se de aprecierile lui Maiorescu și Eminescu, „Abecedarul“ lui Creangă a fost cartea de căpătîi a școlarilor de-a lungul a zeci de ani, fiind tipărită în peste douăzeci de ediții, deși receptarea acesteia — ca metodă de lucru — a fost anevoioasă. De aceea Titu Maiorescu, pe atunci ministru al instrucțiunii, adresează o epistolă autorului, sugerîndu-i îndrumări suplimentare privind punerea în practică a acestei lucrări:

„[...] aș dori să te văd explicînd la învățătorii din sat prin viu grai ce și cum trebuie să facă. Ar fi bine poate și la oraș [...] — Cum crezi că s-ar întocmi mai practic un asemenea curs pentru institutorii actuali... ?“

Bun cunoscător al realităților învățămîntului primar, Eminescu, într-un raport adresat Ministerului Instrucțiunii, se declară de acord cu viziunea metodologică a lui Creangă și a colaboratorilor acestuia:

CENTENAR CREANGĂ

„Cartea alăturată [...] este cel mai bun abecedar românesc, aprobat de comisiunea examinatoare și de onor minister. Deosebirea dintre metoda propusă aici și metoda rutinara, mecanică, precum se profesază în școlile noastre, este deosebirea dintre învățămîntul viu și intuitiv și mecanismul mort al memorării de lucruri neînțelese de copii, este deosebirea între pedagogie și dresură.

Cartea se deosebește de alte tratate de acest soi... este originală, nu copiată sau prelucrată după manuale străine. Ea este fructul experiențelor lungi a doi învățători înzestrați de la natură cu darul de a instrui [...]. Oricît de modestă [...] ea însemnează începutul unei reforme cu instrucție elementară; ea a rupt-o cu dogmatismul, izvorul metodei propuse este însăși natura inteligenței, procesul ei de dezvoltare [...]”⁴.

Conștient că predarea limbii române (scris-cititul) este punctul de rezistență al procesului instructiv-educativ, Ion Creangă avansează ideea că „limba este singurul mijloc de formare și dezvoltare a gândirii copiilor, pentru cunoașterea culturii și vieții unui popor...; renunțînd la metoda slovenirii, bazată pe memorarea mecanică, el experimentează metoda fonetică, cu rezultate dintre cele mai bune, ușor receptabilă și mult mai apropiată de sistemul vocalic și consonantic al alfabetului latin, introdus de curînd. Prin metoda fonetică, folosită cu precădere la clasele mici, se realizează, după propria mărturie actua a lui Creangă, îndogățirea limbajului, rostirea corectă, conștientizarea actului de comunicare și scriere prin însușirea normelor corespunzătoare, căci, precizează viitorul scriitor: „Scopul școlii este acela de a învăța și de a păstra cu cea mai mare sfîntenie limba națională, de care se leagă trecutul unui popor, cu datinile străbune, jocurile, cîmiliturile, proverbele, legendele și cîntecele populare pline de dulceață.”

În scopul cultivării limbii (problemă care l-a preocupat permanent, ca învățător și povestitor), Creangă nu se mulțumea cu răspunsuri laconice fără argumentație; el cerea totdeauna explicații detaliate, într-o limbă clară, îndemnîndu-și elevii să nu se „frânțuzească și să nu se schimonosească cuvintele autohtone...” Așadar, lecția era considerată proba de foc prin care disponibilitățile limbii materne trebuiau evaluate, receptate și perfecționate.

Nu numai limba națională era în atenția învățătorului Creangă, ci întreaga programă școlară: dispunînd de un registru psiho-pedagogic, ideal pentru vremea sa (dacă ne gândim că dispunea doar de sumare cunoștințe în acest sens, căpătate la lecțiile lui Maiorescu), Creangă aplică, cu bune rezultate, intuiția și comparația în lecțiile de șt. naturii, exercițiile logice, de abstractizare, cu grad de dificultate variat, pe grupe de elevi, cu exemple din viață, la lecțiile de aritmetică. Dezvoltarea armonioasă a școlarului a fost, de asemenea, în atenția învățătorului Creangă, adept al unor principii didactice ce mai tîrziu vor constitui platforma școlii active (însușirea conștientă a cunoștințelor, caracterul formativ și practic al învățămîntului etc.), consideră că toate obiectele din programa școlară contribuie la definirea personalității omului viitor: însușirea unor noțiuni de zoologie, de igienă, la care se adaugă exercițiile de gimnastică, jocurile și cîntecele, plimbările în aer liber etc., pledează pentru un dascăl luminat, cu deschideri spre o viață civilizată, spre o școală modernă.

Spirit narator, exigent cu sine și pe deplin conștient de însemnătatea muncii didactice în viața unui popor, autorul „Amintirilor din copilărie” își valorifică virtuțile pedagogice printr-o activitate teoretică și practică de durată, de peste două decenii. Acum, printr-o permanentă cenzurare a însușirilor sale de educator, printr-o „confruntare” de zi cu zi, cu un „public” ce-i drept lipsit de exigență, (i-am numi pe elevi), se va transforma scriitorul-povestitor.

Puțini dintre exegeții avizați ai lui Creangă au îndrăznit să afirme că scriitorul de la Humulești „a debutat” cu mult înainte de 1875, cînd s-a produs la „Junimea”, cu „Soacra cu trei nurori”. Textele unor proze destinate copiilor, publicate în „Învățătorul copiilor — carte de citire (1871) ce cu

CENTENAR CREANGĂ

prinde învățături morale și instructive, anticipând — după o mărturisire a timpului³⁾ — „pe viitorul mare meșter al condeului”.

„Această carte — se afirmă în continuare — cuprindea bucăți de o remarcabilă factură literară. Sprintele dialoguri din istorioarele „Păcală”, „Inul și cămeșă”, „Acul și barosul”, „A fost odată...” și altele altele, îți fac, recitându-le astfel, impresia unor exerciții pregătitoare pentru ceea ce avea să urmeze: izbucnirea unui dar uriaș de scriitor original, scriitor menit să rămână nemuritor în literatura românească...”

În ediția a III-a a acestui manual a apărut și textul „Poveste” (în forma inițială „A fost odată...”), prima lucrare de artă literară autentică ce demonstrează, după aprecierile cercetătorului I. Cremer, „că Ion Creangă stăpânea la acea dată, secretele tehnicii povestirii artistice confirmate în creațiile sale viitoare: oralitatea stilului, ... plasticitatea și varietatea lexicală, folosirea exclamațiilor și zicerilor populare, spontaneitatea dialogului etc.”.

Faptul că această „Poveste”, fără să sufere schimbări de conținut, s-a păstrat în mai multe variante stilistice, apărute în diferite ediții ale „Învățătorului copiilor”, de-a lungul a peste zece ani, demonstrează înalta conștiință artistică a scriitorului de mai târziu.

Așadar, parafrazind un vechi adagiul, putem să afirmăm: la început a fost dascălul: virtuțile pedagogice s-au transferat, printr-o muncă neobosită, în planul creației, conferindu-i povestitorului de la Humulești aureola scriitorului genial, intrat definitiv în conștiința poporului său și a universalității.

BIBLIOGRAFIE

1. CALINESCU, G., „Ion Creangă” (viața și opera) Ep. 1. Buc. 1984.
* * * „Amintiri despre Ion Creangă” (antologie și note de I. Popescu — Sireteanu, Ed. Junimea, Iași, 1981.
BRATU, BIANCA, „Învățătorul Ion Creangă” Es.p.d., Buc., 1958.
2. EMINESCU, M., „Scrieri pedagogice” (col. Eminesciană), ediție critică de Mih. Bordeianu, Ed. „Junimea”, Iași, 1977.
3. CREANGĂ, ION, ȘI COLAB. „Metodă nouă de scriere și citire... Tip. Goldner, Iași, 1868.
„Învățătorul copiilor, carte de citit...” Tip. Goldner, Iași, 1871.
„Povățuitoriu la citire...” Tip. Goldner, Iași, 1876.
„Geografia județului Iași...” Tip. Gheorghiu, 1879.
4. EMINESCU, M., Op. cit., p. 121 ș.u.
5. MEISSNER, CONST., „În amintirea lui Ion Creangă”, în volumul „Amintiri despre Ion Creangă”, Op. cit., p. 176.
6. CREMER, I., „Scriitorii noștri clasici și problemele școlii” Ed. p. Buc. 1956.

Proverbe și cugetări latine

- Cine scrie citește de două ori.
Qui scribit bis legit.
- Învățăm din greșeli.
Errando discitur.
- Mulți știu multe, nimeni de toate.
Multi multa sciunt, nemo omnia.
- Viața fără învățatură este moarte.
Vita sine litteris mors est.
- Omul învățat are întotdeauna avere cu el.
Homo doctus in se semper divitias habet.

(Phaedrus, Fabulae, 4, 21, 1)

- Nu învățăm pentru școală, ci pentru viață.
Non scholae sed vitae discimus.
- E mai bine să nu știi un lucru decât să-l înveți greșit.
Satius est bene ignorare rem, quam male didicisse.

CENTENAR CREANGĂ

ION CREANGĂ

O conferință despre Creangă are o reușită de neuitat, atunci când se desfășoară în mediul în care a trăit scriitorul. Dacă lecția se face la Iași, ea trebuie să se țină la bojdeuca din părțile Țicăului; dacă sîntem în excursie la Humulești, ea trebuie să facă mereu aluzie la locul nașterii scriitorului, căci acolo și-a petrecut copilăria, partea cea mai încîntătoare a vieții unui copil și a unui tinăr.

Creangă și-a povestit el însuși o mare parte din viață în **Amintiri din copilărie**.

Povestitorul s-a născut la Humulești-Neamț, „poate la 2 martie 1837, sau mai sigur la 10 iunie 1839“*), ținut plin de legende și proverbe, cum l-a caracterizat Eminescu, ca fiu al lui Ștefan a Petrei și al Smarandei, fiica vornicului David Creangă din Pipirig, al cărui bunic venise din Transilvania. După cum se vede, scriitorul va purta numele de familie al mamei. Și-a petrecut copilăria la Humulești, unde asculta, în nopțile de iarnă, povești spuse de bătrîni și bătrînele satului.

După ce primește înția învățătură de carte în satul natal, cu bădița Vasile, dascălul bisericicii, Nică este dus la Botoșani, unde urmează cîteva luni cursurile școlii primare, pentru ca în toamna anului 1852 să treacă la Școala domnească din Tîrgu Neamț, unde-l are ca învățător pe Isaiia Teodorescu.

Doi ani mai tîrziu, în 1854, este trimis la școala de catiheți din Fălticeni, iar în 1855 este admis la Seminarul de la Socola (Iași), pe care-l frecventează pînă în 1858. În 1859, Creangă este hirotonisit diacon.

Nesimțindu-se atras de preoție, în ianuarie 1864, se înscrie la Școala preparandală „Vasile Lupu“ din Iași, condusă atunci de Titu Maiorescu. După absolvirea acesteia, este numit institutor.

În timpul activității didactice a elaborat valoroase manuale școlare. Pentru ele a scris povești ca: **Inul și cămeșa, Acul și bărosul, Cinci pîini** ș. a. Neîmpăcîndu-se cu unele autorități clericale, este suspendat din învățămînt, dar ținîndu-se seama de valoroasa activitate didactică este reintegrat de Titu Maiorescu, un mare pedagog al vremii.

În același timp, Creangă se remarcă nu numai ca institutor, ci și ca scriitor. Este adus în cenaclul „Junimii“. Aici își va citi lucrările literare. Iacob Negruzzi consideră intrarea lui Creangă la „Junimea“ „o fericită aschi-ziție“. Talentatul povestitor este adus la faimoasa societate, unde povestitorul își citește lucrările literare, apreciate în mod deosebit. Tot în această perioadă se stabilește o statornică și sinceră prietenie între cei doi mari scriitori: Eminescu și Creangă.

Stimulat de Eminescu, care vede în el un strălucit talent, Creangă este îndemnat să scrie cît mai mult. Astfel, îi apar în **Convorbiri literare** poveștile: **Soacra cu trei nurori, Capra cu trei iezi, Punguța cu doi bani, Dănilă Prepeleac, Povestea Porcului, Povestea lui Stan Pățitul, Povestea lui Harap-Alb, Fata babei și fata moșneagului, Ivan Turbincă, Moș Nechifor Coțcariul și Popa Duhu**.

Prin septembrie 1880, începe să scrie **Amintiri din copilărie**. Primele trei părți apar în **Convorbiri literare**, iar ultima, scrisă în 1888, a fost publicată

CENTENAR CREANGĂ

postum, în 1892, o dată cu apariția primei ediții a operei lui Creangă. A mai publicat povestirile: **Moș Ion Roată și Unirea**, apoi **Moș Ion Roată și Vodă Cuza**.

Se stinge din viață la 31 decembrie 1889 și este înmormântat în Iași, în cimitirul „Eternitatea”. Avea abia 50 de ani.

Opera lui Creangă se compune din: „Povești”, „Povestiri” și „Amintiri din copilărie”.

Recapitulând principalele aspecte din viața sa, observăm:

Învăță cu dascălul din satul natal, apoi, rînd pe rînd la Tirgu-Neamț, la Fălticeni, la școala catihetică, la Seminarul de la Socola. Sfirșindu-și studiile seminariale, ajunge diacon în Iași. În acest timp, urmează cursurile de pedagogie pe care Titu Maiorescu le ținea la Școala preparandală „Vasile Lupu”. Pe temeiul lor este numit institutor. În același timp rămîne și diacon. Îndrăznind să poarte pălărie în loc de potcap, cum se obișnuia pe atunci dacă erai „față bisericească”, Creangă este scos din învățămînt și rămîne suspendat timp de doi ani.

Ca să aibă un mijloc de existență, deschide un debit de tutun. Titu Maiorescu, om învățat, protectorul unor tineri de cultură, între care și Eminescu, îl reintegrează în învățămînt pe Creangă. Acum îl cunoaște și pe Eminescu. Marele poet devenise revizor școlar. Era, deci, protectorul lui Creangă. Prietenia lor merge mai departe. Creangă este învățator. Intră în cercul Junimii, începîndu-și cariera literară cu lucrările pe care le publică în **Convorbiri literare**.

Aici, Creangă își va publica opera sa literară: povești și **Amintiri din copilărie**, cu care va deveni cu vremea marele scriitor de atunci și pînă azi și în viitorul îndepărtat.

Ridicat în primă generație din țărănime, în mijlocul căreia și-a petrecut o bună parte a vieții și a rămas în strînsă legătură cu ea chiar după ce a fost deșeză din mediul său și transplantat în cel orășenesc, ca diacon, institutor sau debitant de tutun, Creangă este reprezentantul tipic al țărănimii, îndeosebi al celei moldovene. Această însușire a personalității lui, pe care nu i-a putut-o șterge nici chiar contactul cu înalta atmosferă cărturărească a „Junimii”, îl face să-și pună talentul în slujba masei de țărani, în lumea căreia s-a simțit bine întotdeauna și al cărei glas l-a făcut să răsune în literatura noastră prin opera lui. Scriindu-și poveștile pentru popor, el arată că producțiile geniului anonim al țărănimii pot sta alături de cele mai bune lucrări ale literaturii culte. În adevăr, întinerindu-le, cu înnașcuta lui finețe artistică populară, el le ridică la înălțimea artei.

În sfîrșit, cu felul lui de a gîndi și de a simți, care reprezintă spiritul popular în toată curăția-i primitivă, cu firea lui de țaran ager căruia cultura nu nîmăi că nu i-a atins bogăția sufletească, dar l-a făcut să-și dea seama de ea și s-o aștearnă pe hîrtie, el nu ne-a înfățișat numai aspectul superficial al țărănimii moldovene, ci a turnat în anecdotele, povestirile și amintirile lui adevăratul suflet, cu întreaga concepție despre lume și viață a poporului nostru.

Literatura noastră soarbe, astfel, prin Creangă, însăși seva pămîntului nostru românesc și ajunge la expresia cea mai credincioasă a sufletului său.

Structura operei lui Creangă. Basmelor. Ion Creangă își începe activitatea literară cu o serie de povești care se pot grupa în patru cicluri: a) povești din lumea animală: **Punguța cu doi bani și Capra cu trei iezi**; b) povestiri din ciclul „prostiei omenești”, al cărei reprezentant în literatura noastră populară este **Păcală: Dănilă Prepeleac, Punguța cu doi bani**; c) fantastice: **Soacra cu trei nurori, Fata babei și fata moșneagului, Făt-Frumos, fiul iepei, Povestea porcului și Povestea lui Haralp Alb**; d) religioase: **Povestea lui Stan Pășitul și Ivan Turbincă**. Subiectul lor este luat din folclorul nostru, din numeroasele povești pe care autorul le-a ascultat, pe cînd era copil și ca adolescent, pe la șezători. Respectînd fondul și forma basmului, Creangă a

CENTENAR CREANGĂ

știut, totuși, să ne dea toată măsura originalității sale, prin faptul că ne-a înfățișat nu numai acțiunea, ci însăși viața sufletească a poporului nostru, pe care ne-a redat-o cu caracterul ei adînc românesc. Ibrăileanu observa că „în toate poveștile lui Creangă oamenii trăiesc cu o individualitate și cu o putere de viață extraordinară“.

Creangă e atît de realist încît unele dintre poveștile lui sînt aproape lipsite de miraculos, iar altele nu numai de acea specie de miraculos care îngăduie povestitorului să inzestreze pe eroii săi cu însușiri sufletești și trupești, ci de orice urmă de miraculos. Creațiile pur fantastice, cu zmei și celelalte, Creangă le împrumută o viață curată țărănească, îi amestecă cu desăvîrșire în mediul vieții de toate zilele din Humulești și-i tratează pe picior de egalitate, observă Ibrăileanu.

După părerea unui cercetător străin (Jean Boutière, în *La vie et l'oeuvre de Ion Creangă*, Paris, 1930), colecția de basme a marelui nostru povestitor este socotită ca una dintre cele mai originale din istoria literaturii universale: „Creangă nu este nici moralist în felul lui Schmid, nici poet sau filosof ca Andersen. Este, fără să vrea, ca frații Grimm: un folclorist și mai presus de toate un artist ca Charles Perrault“. În opera acestor doi povestitori găsim aceeași reproducere fidelă a graiului simplu de la țară, aceeași viață, aceeași evocare a țăranilor unei epoci, același spirit de bună calitate.

Creangă nu se deosebește de predecesorul său decît printr-un realism uneori ceva mai pronunțat și, mai ales, prin bogata colecție de expresie, de zicale și de proverbe populare pe care le oferă cititorilor săi, colecție al cărei echivalent nu există la nici un alt povestitor european. „Și nu este puțin pentru gloria lui Creangă, să poată fi pus în paralelă cu Ch. Perrault, a cărui colecție, atît de aproape de perfecție, desfătează încă pe literații cei mai delicați“ (Jean Boutière).

Preocupat de gîndul de a înfățișa o priveliște deplină a vieții țărănești, Creangă se îndreaptă și spre alte forme literare, dîndu-ne două anecdote, o schiță și o nuvelă, care fac trecerea spre opera sa capitală: **Amintiri din copilărie**.

Anecdotele lui Creangă sînt **Moș Ion Roată și Unirea și Ion Roată și Vodă Cuza**. Anecdotele n-au numai menirea de a-i distra pe cititori printr-o întîmplare hazlie, ci dau autorului prilejul de a ne înfățișa sufletul țăranului moldovean în tot ce are el mai adînc și mai caracteristic. Prin acest caracter, ele sînt adevărate schițe literare. Povestindu-ne două mici episoade istorice în legătură cu Unirea Principatelor, Creangă face să reiasă dintr-însele însușirile esențiale ale firii țăranului nostru: bunul simț, judecata sănătoasă și sinceritatea cu care-și spune în față părerea, unite cu un adînc sentiment de demnitate personală. Modest, dar conștient de propria sa valoare, Ion Roată exprimă tot ce gîndește în privința Unirii, pentru ca în Divanul ad-hoc să spună dureroase adevăruri boierului care-și permisesese să-l jignească. De această dată, pe lîngă nota umoristică, găsim în anecdota lui Creangă și satira politică și socială.

În schița **Popa Duhul**, în care Creangă a evocat originala figură a părintului Isaiia Teodorescu dascălul său de la Școala domnească din Tîrgu-Neamț, scriitorul ni se arată ca un portretist în cel mai deplin înțeles al cuvîntului.

CENTENAR CREANGĂ

În nuvela **Moș Nechifor Coțcariul**, Creangă a ilustrat o altă latură a sufletului românesc, dându-ne chipul țaranului dezghețat, vorbăreț, hitru, într-un portret socotit ca cel mai fin studiu psihologic făcut țaranului nostru.

Amintirile din copilărie este cea mai de seamă operă a lui Creangă. Prezintă o întreită însemnătate: este o adevărată autobiografie, în care ni se dau date prețioase atât pentru viață cât și pentru psihologia personalității autorului lor; oglindește într-un întins tablou viața materială și sufletească a țaranului moldovean cu trăsăturile cele mai caracteristice și ne face să pătrundem în însăși psihologia satelor noastre.

Opera lui Creangă are apoi marea valoare de a ne reda nu numai întreaga concepție despre lume și viață a poporului nostru, ci și această latură atât de caracteristică firii lui: umorul. Un exemplu strălucit ni-l oferă sfârșitul capitolului al doilea din **Amintiri**, în care, după ce a făgăduit mamei sale că va fi cuminte în urma poznei cu scăldatul, încheie: „Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvântul de joi pînă mai de-apoi, pentru că așa am fost eu, răbdător și statornic la vorbă în felul meu; și nu că mă laud, căci lauda-i față: prin somn, nu ceream de mîncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi deie alții; și cînd era vorba de făcut ceva treabă, o cam răream de pe-acasă“ (...). „În sfîrșit, ce mai atîta vorbă pentru nimica toată? Ia, am fost și eu, în lumea asta, un boț cu ochi, o bucată de humă însuflețită din Humulești, care nici frumos pînă la douăzeci de ani, nici cuminte pînă la treizeci și nici bogat pînă la patruzeci nu m-am făcut. Dar și sărac așa ca în anul acesta, ca în anul trecut și ca de cînd sunt, niciodată n-am fost!“.

Uneori, umorul lui Creangă este colorat de o notă satirică accentuată, ca în pasajul în care ironizează chipul cum se învăța la școala catihetică din Fălticeni: „Ș-apoi carte se învăța acolo, nu glumă: unii cîntau la Psaltichie (Muzica vocală bisericească), colea cu ifos... pînă ce răgușeau; alții, dintr-o răsuflare spuneau cu ochii închiși cele șapte taine din Catehism. Unii dondăneau ca nebunii, pînă-i apuca amețala; cei mai mulți umblau bezmetici și stăteau pe gînduri, văzînd cum își pierd vremea și numai oftau din greu, știînd cîte nevoi îi așteaptă acasă. Și turbare de cap și frîntură de limbă ca la acești nefericiți dascăli nu mi s-a mai dat a vedea: cumplit meșteșug de țîmpenie, Doamne ferește!“ **Narațiunea Amintirilor** lui Creangă este adînc impregnată de lirism. Această exprimare lirică are o notă foarte apropiată de aceea a doinelor noastre și ne întîmpină de la începutul povestirii.

În concluzie: **Ion Creangă este cel dinții scriitor care ne-a redat sufletul și viața autentică a țaranului**. Atmosfera lumii rustice și mediul țărănesc care, pînă la 1880, apăruseră numai în chip convențional, în lucrările cîtorva dintre scriitorii noștri, trăiesc acum, prin Creangă, cea mai adevărată viață sătească. Din acest punct de vedere, opera lui este unică în literatura noastră și atât de originală încît a rămas fără imitatori.

„Creangă este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numește poporul român, sau, mai simplu: e poporul român însuși, surprins într-un moment de genială expansiune. Ion Creangă este, de fapt, un anonim“ (G. Călinescu).

I. D. LĂUDAT

CENTENAR CREANGĂ

Naratorul printre personaje

de prof. univ. dr. doc.
Constantin CIOPRAGA

La fiecare nou nivel al existenței moderne, sîntem interesați de sincronizarea cu formele de expresie în mers; dualismul ființei noastre duce, pe de altă parte, spre elementar și primar. Toată lumea revine la Creangă, fie la Amintiri, fie la Povești, cu sentimentul unei întoarceri într-o ambianță aurorală pierdută, de simplitate și împăcare cu destinul. Pînă la un punct, lumea humuleșteanului stă pe un trecut arhaic — Ibrăileanu rostește cuvîntul homeric! —, învîcinîndu-se cu basmul, de unde balansul evocatorului de la real la fabulos. Atît în amintiri, cît și în povești, totul pare clar, semnificativ așezat, fără ascunzișuri; deși oameni și lucruri se proiectează în lumini netulburate, iar peste buni și răi persistă o aură de veșnicie, ceva rămîne totuși înșiriat. E la mijloc o dimensiune greu de definit, ceva indicibil, irepetabil, inanalizabil, ceva ținînd de farmecul subiectiv al naratorului. Nu s-ar putea spune că descriptivismul e latura lui forte; cînd e vorba de personaje, desenul de figurație, în speță portretistice, lasă loc suspensiei, gesticulației slobode, detaliilor verbale cu funcție sugestivă. Pe narator îl simțim îndepărtîndu-se, întors într-un timp imemorial, trăit nu numai de el, dar de serii fără număr: un timp real în sine, deși totodată imaginar, bătînd spre epos și basm. În fond, orice timp subiectiv, o dată trăit cu intensitate, capătă, regîndîndu-l, o frumusețe nouă, proaspătă; scuturaț de amănunte și impuri-

tăți, păstrînd doar relieful frapant, un asemenea timp regăsit, cu reverberații cvasi-heratice, pare a se reconstitui obiectiv. Nu o dată, la lectura amintirilor lui Creangă vedem în ele invenții, modulații în pași de basm, la persoana întii. O ispravă cum e cea cu dărîmarea parțială a cocioabei Irinucăi de la Broșteni are, în orizontul ei mic, rezonanțe hiperbolizante, comparabile cu altele din universul lui Harap-Alb. Întîmplări mărunte, în repere spațiale și temporale limitate, transcend în ilimitat. Asistăm la ieșirea din timpul concret, încît Cetatea Neamțului și vînătorii lui Ștefan cel Mare intră în legendă, iar drumul cu căruța al seminaristului Creangă de la Humulești la Iași e curată aventură, mișcare introducătoare în necunoscut.

Nici memorialistul Creangă, nici autorul de povești nu lucrează în tensiune, fapt ce explică linearitatea tonului și solidaritatea cu formele geniune ale vieții. Stihiiile tac. Naratorului îi sînt îndeajuns oglinzile interioare. Fapte, emoții și chipuri de multă vreme stocate în memoria sa (ori în cea alor săi) reinvie în reprezentări decantate. Disprețuitoare de dogme, arta naratorului ține, în primul rînd, de comedia cuvîntului: scenariile cu caracter repetitiv din povești, ca și episoadele memorialistice devin stări de nuanță. Un cuvînt cheamă pe altul, care, nu întîmplător, e o zicere, un proverb ori o constatare curentă despre alcătuirea imperfectă a omu-

CENTENAR CREANGĂ

lui. Între rău și bine, umorul e un mijloc de reechilibrare; din locuțiuni și adagii populare respiră o filozofie pragmatică, totdeauna refractară extremelor. O civilizație țărănească elaborată de multe secole pune preț deopotrivă pe cele pămîntești, trecătoare, ca și pe cele ale sufletului. Latura emotivă, cîtă există, e pusă sub surdina, de unde absența patosului și elegiei, o mitologie avînd ca liant seninătatea, iar ca morală ideea consonanței cu datele eterne. De o parte o lume care s-a putut crede homerică de alta concizia, laconismul aforsimelor care-i certifică vechimea. Pentru absurd nu rămîne loc; grotescul e prilej de denunțare, caricatură a ceea ce păcătuiește prin recononanță, abătînd din matcă. Principiul estetic se sprijină pe ideea de homo humanus: distanțare deci de pitoresc și caligrafie, de lînced, dar și de mirobolant. Toate firele duc, finalmente, spre etaloanele de valoare îndelung verificate ale culturii populare; dincolo de acestea, autorul lui Harap-Alb e un creator, nu un transcripser; un observator foarte personal, care, dedubîndu-se, a regîndit și a sintetizat ceea ce-i transmisese pe cale orală un lung trecut.

S-a observat de mult că în materie de specific național unele caracteristici se estompează ori dispar pe parcurs. Figurile schițate de Creangă, cu luminile și metehnele lor, compun un evantai de tipuri cu valoare de document psihic și etic — între ele: pășitul, leneșul, săracul-cuduhul, hitrul, vicleanul, gîlcevișorul, ingeniosul și celelalte. Reducția lor la cîteva indicații expresive, vizînd trăsăturile particulare, sugerează autenticitatea trăitului, avînd o certă alură de elasicitate. Aproape fără excepție, personajele lui Creangă apar în perspectivă biduală, nu în reliefuri tridimensionale. Mai evident decît ductul liniei interioare e aerul de frescă, fără multă culoare; mai vizibil primatul expresiei decît organizarea structurilor, Creangă fiind un excelent stilizator în fragment. Ritmurile adecvate fondului, frazarea cursivă, aliajul de vizual și acustic — acestea și altele vorbesc de o armonie

în fața căreia Sadoveanu e mereu admirativ. Și mai e acea alegra caricatură — similară celei pe care De Sanctis o găsisse la Boccaccio — procedeu făcînd ca, prin îngroșarea liniilor, banalul să fie izgonit. Autorul Amintirilor descinde din cîmpul stilistic oral, dar în reluări și adîncuri, în rostirea lui se manifestă vădit genul individual. Ca la alți scriitori reputați, misterul artei fără ofiliri a lui Creangă e forma: spiritul devenit formă.

Nichifor Coțcariul e un pretext de portret; singurul portret mai amplu al lui Creangă. Cîteva episoade din biografia personajului se constituie însă, în același timp, într-o narațiune inspirată, cu structură de nuvelă; singura nuvelă a lui Creangă. Jovialul cărăuș, cu „două iepe albe ca zăpada și iuți ca focul“, nu e „o închipuire din povești“. Toate datele biografice probează existența lui reală, însă prozatorul nu l-a cunoscut prin observație directă. Nichifor Coțcariul „a fost odată, cînd a fost“, contemporan cu „bunicul bunicului“ lui Creangă. De la distanță de cel puțin un secol și jumătate în trecut, vechiul cărăuș dă impuls liber ficțiunii, incitînd fantezia. Creangă își inventează așadar personajul, conturîndu-l în direcția posibilului. Păstrînd stringent aparența reprezentării realiste, el face apel la clasicul „se spune“ din basm: „Spunea tata că i-au spus și lui bătrînii, care auziseră din gura lui moș Nichifor, că pe vremea aceea era bine să fii harabagiu în Tîrgul-Neamțului“.

În latura practică, amintitul cărăuș are comportarea unui țaran cu experiență, care, știînd că „nu-i bine să te pui vezeteu la cai albi și slugă la femei“, acționează potrivit unui cod nescris al profesiunii: „Se ferea de ridicături, pentru că se temea de surpătură“. Din considerente similare, Nichifor Coțcariul evită diferențele prozaice cu călugării, jurîndu-se să „nu mai aibă aface cu parte duhovnicească“. Motivarea suscită un umor subțire: „Căci, din păcate, era și evlavios moș Nichifor și tare se mai temeă să nu cadă sub blăstămul preoțesc!“. Iată-l deci pe căruțaș definit prin prisma ocupa-

CENTENAR CREANGĂ

ției lui. Ca individ glumeț, zeflemitor, el e un Nastratin Hogeia de la Tîrgu-Neamț, amator de pilde și monologuri, rîzînd în secret de oameni, voios-cîrtitor și neașteptat amabil, cîrpanos cu „băbătia“ lui, dar nu lipsit de un minimum de tandrețe. Evident, lui Nichifor Coțcariul, ca personaj real, i se suprapune discret ironistul Creangă, încît „coțcariul“ e, nu o dată, un alter ego al naratorului.

Intervin frecvent anumite scheme din basme. Bătrîna consoartă a lui Nichifor poate fi introdusă lesne în Soacra cu trei nurori. „Băbătia, de la o vreme încoace, nu știu ce avea, că începuse a scîrții: ba c-o doare ceea, ba c-o doare ceea, ba i-e făcut de năjit, ba că i-e făcut de ursită, ba că i-e făcut de plînsori, și tot umbla din babă în babă cu descîntece și cu oblojele, încît lui moș Nichifor acestea nu-i prea veneau la socoteală; și de-aceia nu-i erau acum mai niciodată boii acasă...“ Creangă întretine consecvent, în subtext, atmosfera de fabulos. Iepele hazliului cărăuș, niște „zmeoaice“ ca din povești, „dăreau că zboară, nu altă ceva“. În relatările lui, de un patos popular captivant, se vorbește de lupi și balauri. La temerile jupîneșicai Malca, el ripostează flegmatic, intenționat fanfaron: „Eu, unul, ți-am spus că nu mă tem nici de-o potaie întregă“. De o parte psihologia spaimei, observată la personajul feminin, de alta, la Nichifor Coțcariul, jocul liber al fanteziei. Prin dozarea nuanțată a elementelor, între terifiant și bonomie, episodul cu imaginarii „bălauri“ din pădure e magistral:

— „Nu mai vine lupul, moș Nichifor?”

— Apoi, na; ești de tot poznașă și d-ta: prea des vrei să vie, că doar

nu-i de tot copacul cite un lup! Ia, pe la Sfîntul Andrei, umblă și ei mai cite mulți la un loc. Ș-apoi, vînătorii ce păzesc? La goană mare, crezi dumneata că puțini lupi dau cîntea pe rușine, lăsîndu-și peile zălog? — Să mai răsufăm iepetele oleacă. — Iacă și Dealul Bălaurului, giupîneșică! Ia, aici a căzuț odată un bălaur grozav de mare, care vărsa jartatic pe gură, și cînd șuiera, clocoțea codrul, gemeau văile, fiarele tremurau și se băteau cap în cap, de spaimă, și țipenie de om nu cuteza să mai treacă pe aici.

— Valeu! și unde-i bălaurul, moș Nichifor?

— D-apoi mai știu eu, giupîneșică? Pădurea-i mare, el știe unde s-a fi înfundat. Unii spun că, după ce a mîncat foarte mulți oameni și a ros toată coaja copacilor din codru, ar fi crăpat chiar aici, în locul acesta. De la unii am auzit spuînd că i-ar fi dat lapte de vacă neagră și cu acesta l-ar fi făcut să se ridice iar la ceriu, de unde a căzut. Mai știu eu pe cine să cred? Că oamenii vorbesc vrute și nevrute. Noroc numai, că eu unul știu solomonii și nu mă prea tem nici de bălauri. Pot să prind șerpele din culcuș, cum ai prinde d-ta un pui de găină din pătul...“

Solomonarul de lingă Cetatea Neamțului, care-și aprinde luleaua cu amnarul, nu are deloc stigmatele vrăjitorului tradițional. Cînd își atribuie puteri oculte, îi sesizăm lăudăroșenia ingenuă. Insul real, înaintaș al lui Nechifor Căliman din Frații Jderi, trece foarte aproape de marginea basmului. Personajul lui Creangă face parte de drept dintre oaspeții sadoveniени la Hanu-Ancuței...

CENTENAR CREANGĂ

Arta lui Creangă

de prof. univ. dr.
Al. HUSAR

Autor de prim plan, alături de Eminescu și Caragiale, în anele literaturii române având un loc de onoare, Creangă e, în primul rând, cum scria Sadoveanu, „un strălucit artist... Această calitate explică succesul operei lui în Apus. Traducerile operei lui în englezește, franțuzește și italienește au fost primite deosebit de favorabil... Acest rural simplu a fost găsit foarte complex de rafinații occidentali“.

S-a vorbit și s-a scris mult despre arta lui Creangă. S-a pus în lumină munca sa aspră la text, faptul că — asemenea lui Flaubert — „scria și prefăcea, rupea și iar scria și refăcea, ca-ntr-o pedeapsă, apoi cetea ca să-și audă sunetul vorbelor, și punea pe alții să cetească spre a-și da mai bine seama“. S-a arătat că — deși de extracție folclorică și oral în esență, realismul rezultat din cultivarea detaliului și punerea în evidență a unei individualități artistice nu aparține la Creangă oralității, ci artei lui de scriitor. În **Arta prozatorilor români**, Tudor Vianu, izbit de mulțimea mijloacelor tipice ale prozei sale, pleca de la ideea că „cine ar vedea în paginile lui Creangă o simplă culegere folclorică sau un medium întâmplător, prin care se rostește fantezia lingvistică a poporului, ar comite una din cele mai grave erori ale judecății literare. Zicerile tipice sînt în Creangă mijloacele unui artist individual“.

Această idee se confirmă prin înșăși analiza la text, dovedind că „pentru el limba, cu nesecatele ei

posibilități de culoare și umor, a încetat de a mai fi o funcțiune spontană și inconștientă, pentru a deveni un mijloc reflectat în serviciul unor scopuri artistice. Și ceea ce observatorului superficial îi apare ca folclor, este de fapt creație artistică individuală“. Analiza la text n-are aci decît sensul de a da teoretic justificarea unei practici artistice prin care Creangă înalță la rangul de artă graiul țăranilor săi, tot așa cum — pe alt plan — Caragiale scotea efecte artistice surprinzătoare din limba personajelor sale. Arta de a zugrăvi astfel un **caracter**, prin trăsăturile lui esențiale, ridicînd la nivelul de exponent un tip caracteristic, reprezentativ, e — în fond — marea artă a lui Creangă. Personajele sale devin „caractere“, în sensul lui La Bruyère sau Theofrast, măști, figuri care intruchipează principii, atitudini generale (sau generalizabile) în fața vieții. Pun în lumină principii morale, criterii, conflicte general umane în cadrul unor contexte particulare, le reliefează direcția și semnificația. Creangă „nu suportă“ cazul individual; el se complace, ca un clasic, în general, în timp. El nu reproduce, pur și simplu, viața, ci o interpretează, o comentează, o supune, așadar, unor criterii confirmate de secole prin experiența — mediată sau imediată — a speciei, care îmbrățișează viața în semnificațiile ei multiple și generale, îi pătrunde tîlcul, pe această cale.

CENTENAR CREANGĂ

Experiența personală a scriitorului fiind raportată la experiența socială a speciei, a comunității, opera sa constituie, în ansamblu, o încercare de a cuprinde legitimitatea obiectivă a experienței lui subiective. El e, în felul lui, un „intelectual“, în măsura în care nu numai povestește ci „înțelege“, își comentează viața, mai exact, copilăria, și în **Amintiri**. Chiar dacă, rareori, el modifică într-un fel oarecare formula de introducere a sentinței în text (cuvântul „vorba“ apare de cele mai de multe ori ca o constantă plină de semnificații — și aici — ceea ce îi dă caracterul de precipitat verbal al unei filosofii a vieții) — cum arăta Vladimir Streinu — totuși chiar și aici, stereotipiile „departe de a fi un neajuns, ne electrizează în cele din urmă cu o putere de sugestie esențială operei lui Creangă...“. De la cazul real, particular, prin raportarea la generalul „vorbea ceea“, printr-un salt ținând de un procedeu inductiv și deductiv totodată, ce-i conferă un indice, un coeficient social ce-și justifică valabilitatea lui generală, el întrușchipează în structura narațiunii, în fluxul ei, principii, puncte de reper obiective, își subordonează, deci, cazul individual unor principii, puncte de reper obiective, își subordonează, deci, cazul individual unor principii, criterii comune, în căutarea unui sens obiectiv general al vieții, lărgind semnificația ei și — pe această cale — a însăși povestirii. O calitate esențială a operei devine astfel aptitudinea, capacitatea ei de cuprindere a vieții la nivelul cel mai înalt al reflecției. Acest procedeu având ca efect o reprezentare mai amplă, am spune clasică, a vieții, narațiunea devine parabolă, Opera sa devine astfel mai bogată, mai cuprinzătoare.

Aici punem punctul pe i...

Scriitorul însuși cade pe gânduri („Căci sprintar și înșelător este gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul neconținut și nu te lasă în pace, pînă ce nu intri în mormînt“) pentru a-și reveni cu o sentință („însă vai de omul care se ia pe

gînduri“) reluînd cu avînt firul narațiunii: „Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată, și, la drept vorbind, acesta-i adevărul...“.

Paremiile lui n-au preganța, savoaarea, forța expresivă a proverbelor populare, nici strălucirea aforismelor lui Oscar Wilde sau Jules Renard. Creangă nu e un reflexiv de tip „cult“. El nu cultivă, mai exact, paradoxul sau aforismul care trăiește prin sine, ca un La Rochefoucauld sau G. Ibrăileanu în **Privind viața**, ori Lucian Blaga în **Discobolul**. Arta lui constă în adecuarea sentinței date la obiect, în conexiunea ei strînsă cu viața, în dinamica ei. În acest caz, s-a observat, „pe plan estetic, nu interesează cantitatea proverbelor, ci utilitatea lor artistică în funcție de subiect“. Ele se înscriu, adică, în plasma narațiunii, fac corp comun cu ea, apar în albia ei, cum apare proverbul îndeobște în graiul vorbit. Creangă nu e un creator de maxime sau sentințe gen Cilibi Moise sau Victor Eftimiu. El recurge la „aforismele poporului“, cum numea Blaga proverbele, ca un savant, tocmai fiindcă — masive concretizări ale observației și reflecției asupra vieții, ținînd ca izvoarele vii la răscruce, raza lor de acțiune e foarte întinsă, cîmpul lor de iradiere e foarte larg. El face, deci, uz de autoritate. În fond, el citează. Procedeu seamănă cu citatele din limbajul științific: „Spre a mări forța convingătoare a unei constatări sau observații personale și a-i acorda o valoare oarecum generală, scria Iorgu Jordan, vorbitorul invocă autoritatea unui for consacrat, în cazul proverbelor, autoritatea întregii colectivități umane, care fiind veșnică, „știe ce spune“, deci nu poate greși“. Subtilitatea artei lui vine de aici, din sudura organică a mulajului său, în logica intimă a narațiunii, pe forma *mentis* a eroilor săi, oglindind *faciesul moral* al lumii sale. O înaltă conștiință artistică întemeiată pe reprezentarea (sau tendința de reprezentare) autentică, plenară a vieții umane, se confirmă aici, în semnificația de fond a operei sau, cu un termen con-

CENTENAR CREANGĂ

sacrat, în relevarea esenței care se ascunde în spatele ei, privind în fond conținutul ei filosofic, în sensul în care înalță cunoașterea vieții la nivelul problematicii ei generale umane. Scriitorul devine, pe această cale, în același timp un reflexiv, un moralist. Având în vedere dimensiunea pragmatică a textului ca mijloc al comunicării lingvistice, privind, mai exact, sensul lor în context, funcția lor, în perspectiva integratoare a semioticii, el adoptă — prin paremiile — o modalitate de a se raporta la valori la repere stabilite, solide, relevând — în ultimă instanță — aspectele (dacă nu legile) fundamentale ale vieții morale a omului.

Nu mai vorbim aici de valoarea intrinsecă a proverbelor sau paremiilor din proza lui Creangă. Ele au prospețime, relief și culoare („Vorba ceea, se ține ca rîia de om“), plasticitate („Vorba ceea: «În care cămașă s-a miniat într-aceea s-a dezminie»“), forță (Vorba ceea: «Dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci»“) și — în mod inevitabil — valențe estetice, integrând un depozit secular al neamului, de o mare bogăție și o intensă frumusețe poetică (Mihail Sadoveanu). Frapând prin ritm, uneori prin rimă („Rău cu rău, dar mai rău fără rău“), prin pregnanță („Vorba cîntecului: «De-ar ști omul ce-ar păți / Dinainte s-ar păzi»“) — dată fiind marea plasticitate și forță expresivă deosebită a proverbelor — ele îndeplinesc și o funcție stilistică.

Mai presus de acest aspect al problemei, generalizării artistice semnificative, paremiile (înglobînd sub acest concept și zicale, maxime sau sentințe etc.) țin de viața spirituală a comunității, surprind laturi ale existenței și psihologiei umane, procese diferite ale vieții, supuse analizei și sintezei artistice, atestă o înțelegere superioară a vieții în complexitatea ei. Citarea unui proverb implicînd recunoașterea „adevărului conținut în el“ și totodată „confirmarea acestui adevăr printr-un fapt nou, descoperit de vorbitor, care își manifestă astfel solidaritatea cu cei ce au făcut aceeași experiență de-a-lungul veacurilor“, are aici tîlcul său. „Experiența milenară a poporu-

lui e un corpus de înțelepciune și cînd Creangă prin zicale și unele expresii idiomatice, se autoriză de la acest corpus, ca de la o realitate supraindividuală, el face un act de modestie clasică“ (Vladimir Streinu).

Mim genial sau țăran la puterea n e același lucru. În cazul său, între artist și om frontierele devin iluzorii. Privit sub latura paremiologică, de observator etic, Creangă e omul-proverb, după cum „sub cealaltă latură, de interpret al mitologiei populare, autorul de basme, e — cum s-a spus, un „Homer al nostru“.

Apelul la experiența de viață a poporului lărgindu-i mesajul, dînd un coeficient de generalitate în plus **Amintirilor** săle, răstoarnă în fond perspectiva egotică, subiectivă. Și — într-o operă cu vădit caracter autobiografic, el devine un scriitor obiectiv. În locul unui jurnal intim gen Amiel, sau al unei opere de analiză — în accepția lui Ibrăileanu — el ne dă, în maniera lui Tolstoi mai degrabă, o operă de creație, prin însuși acest fapt (prin integrarea sa într-o viziune românească a lumii) ridicînd astfel propria-i copilărie, cartea ei, la un nivel național și — implicit — o valoare universală.

O concluzie finală rezultă de aici, în mod inevitabil. Ideea lui G. Călinescu precum că „creația lui e lipsită de personalitate morală, de Weltanschauung individual“, trebuie amendată. Nu în sensul că individualul aici se suprimă ori dispare ca atare, ci tocmai în sensul că — exponent al lumii sale, el însuși se identifică, fuzionează cu ea, ridică personalitatea sa morală la o nouă cheie, în sensul în care în opera sa — prin generalizarea fenomenului dat, prin încadrarea lui într-un sistem de valori obiective — relația dintre individual și general, sau personal și impersonal, privită în mod dialectic, se rezolvă într-un mod inimitabil. Ceea ce face din Creangă, acest scriitor „simplu în aparență și totuși complex ca poporul“, cum spunea Sadoveanu cu mulți ani în urmă, „cea mai măiastră și artistică manifestare a poporului în literatura cultă“. Tocmai aici stă secretul individualității sale artistice, a personalității marelui scriitor....

Capra cu trei aezi

CENTENAR CREANGĂ

Există diverse moduri de a tăcea despre clasici, avînd totuși aerul că vorbim despre ei. Cei mai răspîndit este acela de a bate cîmpii. Ideea comunicării de față mi-a fost în chip generos oferită de un articol recent despre Punguța cu doi bani, din care am aflat că „nu doar zgîrcenia dictează babei refuzul de a oferi ouă moșneagului, ci și (mai ales) statornicirea într-o poziție socială care nu-i mai permite [...] înțelegerea valorii germinative a oului“, și că, „bătîndu-și cocoșul, moșneagul îi transferă, practic, virtuțile virilității, chiar dacă, deocamdată, nu și însemnele“. Iată, mi-am zis, o cale a cercetării fecundă în deplinul înțeles al cuvîntului, care ne invită s-o urmăm cu încredere.

Titlul trecut în programul sesiunii științifice, Capra cu trei aezi, nu indică tema comunicării mele, ci doar cadrul mai larg în care ea s-ar putea înscrie. Cei trei aezi ai caprei sînt, în ordine centripetă: 1. umanitatea; 2. o parte a acesteia, numită poporul român; și, în fine, 3. un exponent al acestui popor, al cărui nume este Ion Creangă. Viziunea lui Creangă asupra caprei nu se poate înțelege decît prin aceea a poporului român, iar viziunea poporului român — doar prin aceea a umanității. Se deschide astfel un cîmp vast al exegezei, care nu va putea fi defrișat decît prin eforturi numeroase și convergente. Încercarea mea propune un modest jalon inițial.

Problema caprei poate fi abordată în chip divers și multidisciplinar: din punct de vedere zootehnic, dacă e o capră albă; din punct de vedere cinegetic, dacă e o capră neagră; din alte variate puncte de vedere, dacă nu e nici albă, nici neagră. O asemenea perspectivă „pepit“ mă pregătesc să adopt și eu: vă voi vorbi despre capră din punct de vedere lingvistic; deci nu despre ființa numită capră, ci despre cuvîntul care o desemnează. Spre a fi în același timp concis și exact, mi-aș putea intitula expunerea: Capra în limbă. Să nu se uite totuși că există și relația inversă; vezi, între altele, limba-caprei (*Borrago officinalis*),

plantă erbacee acoperită cu peri aspri, purtînd flori albastre sau albe. Vorbim, așadar, despre cuvîntul capră, cu numeroasele lui semnificații și conotații; despre familia cuvîntului care reflectă capra și despre familia caprei reflectată în cuvinte.

Potrivit Dicționarului Academiei Române (tomul I, partea II, litera C, București, 1940), capra este un mamifer din familia rumegetoarelor, cu coarne tari și cu barbă; se ține mai cu seamă pentru lapte și păr. Termenul capră desemnează îndeosebi femela acestei specii (în opoziție cu țap). „Pînă sughe, se numește iadă [...]; de la un an pînă la doi ani sau pînă față, se numește vătuiie sau țuguie [...]. Capra zbiară, behă(ește), brehăește sau face behehe!, mecăcăește (mechacherează), mucucurează, prisnește etc. Capra are păr, nu lînă. [...] Capra umblă în turme. Numirile și atributele mai obicinuite ale caprelor sînt: brează, șileană, albuie, seceră [...], bălțată, mîrgelată, sivă, șută (fără coarne), radeșă (fără păr), pulpoasă (cu ugerul mare) etc. Caprele se cheamă strigîndu-le: piță, piță! sau sisilica, sisilica!, iar cînd se alungă, se zice: herea, breaza! sau sici! Fiind ieftină și fiindcă se mulțumește cu nutreț mai slab, i se zice și vaca săracului“. Ghicitoare: Cine se naște cu barbă? Răspuns: capra. Proverb: Capra sare masa, iada sare casa — copiii întrec pe părinți. Părîsînd pentru o clipă dicționarul, aș observa că expresia citată e, ca toate proverbele, interpretabilă în fel și

chip. Voi reține în special două ipoteze. Se poate înțelege ca un îndemn la perfecționare: Tineri și tinere! Preluați creator experiența părinților și ridicati-o pe culmi tot mai înalte! Dar se poate recepta și ca un sfaț de medicină preventivă: Mîncăți întotdeauna la ore regulate, evitînd a sări peste mese. Altminteri, apare riscul ca urmașii voștri să se anemieze și să devină imponderabili, putînd astfel sări peste case. Redeschid Dicționarul Academiei: „Sare ca capra în zestre, se zice (în Vaslui) cînd se face o arababură, sau fetelor celor obraznice. Capra, să-i pice coada de rîie și tot sus o ține. Capra rîioasă poartă coada îmbrîligată = sărac și mîndru. [...] Ține nasul ca capra coada. E greu să-mpaci și capra, și varza (aluzie la problema din fabula cu lupul, capra și varza care trebuie trecuți unul cîte unul peste o punte, fără ca să mînce lupul pe capră și capra pe varză). Brînză de capră strică și pe cea de oaie.“ (Riscul, în vremea noastră, e mult diminuat, întrucît brînză de capră a dispărut cu totul din comerț). Alte sensuri ale cuvîntului capră: unealtă de lemn cu patru picioare, cîte două la fiecare capăt, împreunate cruciș, pe care se taie lemnele cu ferestărul; scaunul (sau lada) dinaintea trăsorii sau căruței, pe care șade vizitiul cînd mîna caii. Diminutive: căprîță, căpruță, căprică, căpricea, căprîșoară. Augmentativ: căproi. Nume de agent: căprar (păstor de capre). A nu se confunda cu omonimul căprar, caporal (mai ales la infanterie): Cîți feciori de lingurari, / Toți i-o pus neamtu' căprari. (Astăzi am zice că i-a promovat cu curaj.) Adjective: căpresc, căprească. Rîia e de două soiuri: rîia curată și rîia căprească. (Cît de „curată“ poate fi rîia, Dicționarul Academiei nu ne mai explică.) Căpros, căproasă = mîndru și trufaș ca o capră. Căpriu sau căprui (despre ochi) = cu irisul galben-cafeniu: Șarpe gălbui / Cu ochii căprui. Adverb: căprește = ca o capră. Din italiană am imprumutat neologismul capriciu, care evocă săriturile neașteptate ale caprei. Sensul actual: voință subită, nemotivată, schimbătoare; sinonime: arțag, bîzdic, pîrțag, toane, chef, ha-chițe.

Este vremea, cred, să trecem la cuvîntul țap, dotat și el cu înțele-

suri multiple: 1. masculul caprei. Expresie: A sta ca un țap logodit = a fi (sau a sta) țeapăn, prostit, aiurit: Ce te uîți așa la mine, ca un țap logodit?; 2. pahar special de bere, cu o toartă, avînd o capacitate de 300 ml; conținutul unui astfel de pahar; 3. țap ispășitor = persoană asupra căreia se aruncă greșelile altora. (Astăzi, prin creșterea generală a simțului de răspundere, specia e pe cale de dispariție. În antichitate însă, altfel stăteau lucrurile; din cuvîntul grecesc tragos „țap“ avem derivatele tragic și tragedie).

Am ținut nu de mult această prelegere în cadrul unui curs de perfecționare. La sfîrșit, unul dintre ascultători a venit să-mi ceară explicații suplimentare și, cu acest prilej, i-am văzut caietul de notițe. Însemnările aveau un aspect neobișnuit: rînduri de lungime inegală, și toate începînd cu literă mare. La o privire mai atentă, am găsit explicația faptului: notițele erau luate în versuri. L-am întrebat pe cursant dacă întotdeauna procedează astfel, iar omul mi-a răspuns că a încercat uneori să ia notițe și în proză, dar fără succes. „Sînt născut poet“, a încheiat el, cu un zîmbet ușor stîngerit. După care a acceptat, la cererea mea, să-mi încredințeze spre transcriere notițele de la lecția despre capră. Iată-le:

„Ah,* caprele, făpturi capricioase,
Fac multe fapte necuviincioase
Și iezi cu ochi căprui își fac cucuie,
Capricios ca dînsii nimeni nu e,
Iar țapii-și fac de cap în legea lor —
Și-un biet păstor e țap ispășitor.
E lucru mare seamă de nu bagi,
Căci grele consecințe tragic tragi.
Mai bine vizitiu — e un deliciu
Să stai pe capră și să dai cu biciu'.
Sau om la casa ta e bine iarăși,
Pe capră să tai lemne, măi tovarăși!
Dar cel mai bine totuși — militar:
De ești isteț, ușor ajungi căprar;
Poți strînge și parale de ai cap,
Iar seara mergi și tu să bei un țap.
Dar capra e-o ființă imorală
Și nu ascultă nici o pastorală.
Păstorul strigă tragic ca la teatru:
„Ah, capră, capră, crape-ți capu-n
patru»“.

Valorificarea acestor idei în exegeza operei lui Creangă cade în sarcina viitorului; „căci eu ațita m-am priceput și ațita am făcut“.

Conf. univ. dr. Ștefan CAZIMIR

CENTENAR CREANGĂ

Din acest punct de vedere, o narațiune simplă, didactică în aparență, elementară în semnificațiile de suprafață, precum *Capra cu trei iezi* — copiii trebuie să asculte de părinții lor, cei răi sînt pedepsiți după faptele săvîrșite, dreptatea învinge chiar cînd raporturile de forțe sînt în defavoarea celui năpăstuit — poate să releve, la un alt nivel al lecturii, aspecte oarecum neașteptate.

Să notăm, mai întii, că povestea ca atare cunoaște o răspîndire destul de mare, atît în spațiul românesc, unde au fost înregistrate 19 variante, dintre cele opt publicate, trei fiind chiar anterioare versiunii de autor a lui Creangă² cît și în folclorul altor popoare³. Considerațiile comparatiste, mai degrabă superficiale, rețin, ca o notă a specificului național, prezența, în unele variante românești, a oii în locul caprei și modul de pedepsire a lupului, care este înecat într-un puț „după ce capra i-a introdus bolovani în locul iezilor ei“⁴. S-a observat, de asemenea, că față de unele variante străine, unde lupul este despicat și iezii sînt recuperați, ca și Scufița-Roșie, aflată în aceeași situație — detaliu nu lipsit de importanță pentru o interpretare ritualistă a basmului —, în versiunea lui Creangă motivul lipsește sau, mai exact, este concentrat într-o singură replică („Ei, ei! Acum scoate lupte ce-ai mîncat!“), expresie esențializată a unui întreg scenariu mitico-ritual, de inițiere și de consacrare, o amintire, în planul limbajului, a unei îndepărtate realități etnologice.

Cînd s-au încercat aprecieri asupra semnificației, interpretările au mers de la un sociologism cel puțin ostentativ la un mitologism și ritualism exagerat. Lecturile literare scot în evidență arta de potențial comediant a lui Creangă; aici — arată G. Călinescu — „animalele sînt văzute omenește. (...) În fond avem a face cu o comedie în care tot meșteșugul este sublinierea cu mijloace realiste a analogiei dintre lumea animală și cea umană“⁵. Comentariile mai recente merg pe aceeași linie; „*Capra cu trei iezi* — scrie G. Munteanu — ne apare ca o pură alegorie animalieră, vizînd în tot chipul relațiile dintre oameni“.

Prin înlăturarea convenției alegorice, capra ne poate apărea ca „o femeie necăjită, fără ajutor bărbătesc în casă și cu destui copii“, iar lupul ca un „om hapsîn, fără scrupule“, de unde ar rezulta „o noveletă cu foarte coerente implicații moralistice de uz cotidian“⁶.

Rezultă deci că narațiunea *Capra cu trei iezi* este doar în aparență, formal, un basm despre sau cu animale, în esență fiind o povestire profundă despre anume raporturi interumane. Mai exact — și aceasta pare să fie intenția lui Creangă însuși — conflictul, drama, „crima“ și „pedeapsa“ sînt potențate la maximum prin relevarea relațiilor de rudenie existente între agresor și victime. Căci imaginea lupului care mîncă iezi sau miei intră în ordinea firească a naturii. Dar Creangă mută, cu o mișcare aproape imperceptibilă, dar fermă, întreaga desfășurare dramatică din sfera naturalului în sfera umanului, a socialului. Există, în chiar planul narațiunii, o intervenție a autorului, o întrebare retorică prin care se subliniază tocmai această intenție, se atrage discret atenția asupra naturii reale a conflictului, care pune față în față personaje legate între ele prin clare raporturi de rudenie: „Un dușman de lup — ș-apoi știți care? — chiar cumătrul caprei...“. Că precizarea nu este întîmplătoare se vede dintr-un alt moment al narațiunii, plin de dramatism — descoperirea și uciderea iedului mijlociu — potențat tocmai de trimiterea subtilă la modul de comportament tradițional, îndătinat, potrivit căruia finul era obligat să arate, în orice împrejurare, respect nașului. Părintdu-i-se că lupul („cumătrul“) a strănutat, iedul ascuns sub chersin rostește formula de bună-cuviință obligatorie în astfel de împrejurări: „Să-ți fie de bine, nănașule“ — ceea ce îi aduce, cum se știe, pierzarea. În același context, lupul mimează parodic afecțiunea pe care, în mod normal, trebuia să o arate finului său: „— A! ...ghidi, ghidi, ghiduș ce ești! Ia vină-ncoace la nănașelul să te pupe el!“. În fine, cînd iedul cel mic, supraviețuitorul măcelului, povestește mamei cele întîmplate, el insistă tocmai asupra statutului făptașului în

CENTENAR CREANGĂ

sistemul relațiilor de rudenie tradiționale: „Nănașul nostru și prietenul dumitale, cumătrul lup...”, iar mama-capră, la rândul ei, reia și amplifică ideea: „Cine? Cumătrul meu? El, care s-a jurat pe părul său că nu mi-a spăria copilașii niciodată?”.

Se știe ce importanță are, în sistemul relațiilor de înrudire tradiționale românești, acest tip de „rudenie spirituală din nașie” (Cf. H. H. Stahl), în cadrul căruia raporturile care se stabilesc între nașii (de botez, de cununie) și finii lor sînt deosebit de puternice, concurînd adesea relațiile de consangvinitate, nașii fiind considerați chiar „mai mult ca părinții”. Pentru trăinicia acestor raporturi pledează și originea termenilor, finul fiind un fel de **fiu spiritual** al nașului său. Din această formă de rudenie „spirituală” se dezvoltă o rețea de relații care pornește de la cuplul nași-fini și se extinde asupra consangvinilor acestora care devin cu cei dinții **cumetri**; nu întîmplător, în corespondențele latine ale termenilor românești în discuție („cumătru”, „cumătră”) se regăsesc rădăcinile **tață** și **mamă**, respectiv lat. **compater, patrinus**, „testis baptismi, vulgo compater” și **commater**, „femino testis baptismi, vulgo commater”⁷.

Încălcarea de către cumătrul lup a normelor tradiționale, prin prejudiciul adus finilor săi, atrage după sine pedeapsa, justificată psihologic, dar incriminată în planul eticii populare pentru care uciderea nașului este echivalentă cu un paricid, așa

cum rezultă dintr-o serie de texte epice populare⁸. De altfel, întreg dialogul dintre lup și capră, care îl invită pe cumătru, iarăși în cadrele normelor tradiționale de conviețuire, la praznic, arată că acesta era conștient — dacă se poate spune astfel — de atribuțiile sale în calitate de nănaș de botez care trebuia, conform normei, să devină naș la cununia fiului său. El acceptă invitația cu fătarnicie: „— Bucuros, dragă cumătră, dar mai bucuros eram cînd m-ai fi chemat la nuntă”.

Întrebarea, care s-ar putea formula, în legătură cu „înrudirea” dintre indivizi aparținînd unor clase, categorii, specii distincte (lupul — carnasier, vîntor; capra — ierbivoră, vînat pentru lup), se anulează în principiu, dacă recurgem la simpla considerare a poveștii ca operă de creație literară, ca rezultat al ficțiunii, teritoriu în care orice este posibil. Dar nu este vorba numai de atît; în plan social, înrudirile prin nașie (de botez, mai ales, dar și de cununie) constituiau un mijloc eficient de mediere a unor conflicte, de atenuare a dușmăniilor, de împăcare între familii (grupuri, neamuri, clanuri) învrăjbite, de restabilire a armoniei în sinul colectivității, știut fiind că relațiile de rudenie prin căsătorie (afinitate) sau „sufletești”, „spirituale” nu sînt (nu erau) altceva decît niște alianțe, contribuind la coeziunea, la solidarizarea grupului respectiv.

1. Vezi pentru detalii, Nicolae Constantinescu, *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale, Reflexe în folclorul românesc*, Editura Academiei, 1987.

2. Ovidiu Birlea, *Poveștile lui Creangă*, E.P.L., 1967, p. 29-30.

3. Cf. Jean Boutière, *Viața și opera lui Ion Creangă*, Editura Junimea, 1976, p. 107-109; vezi și *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography*. Antti Aarne's *Verzeichnis der Märchentypen*. Translated and Enlarged by Stith Thompson, Second Revision, Helsinki, 1964 (FFC Nr. 184), p. 50: „123. *The Wolf and the Kids*. The wolf comes in the absence of the mother and eats up the kids K971 The old goat cuts the wolf open and rescues them F931 Cf. Type 333”. Deși subiectul are multe puncte comune cu versiunile românești, acestea nu sînt înregistrate în catalogul menționat; vezi, de asemenea, rezumatul primelor cinci variante românești cunoscute pînă către sfîrșitul secolului trecut în Lazăr Șăineanu, *Basmele române*, Editura Minerva, 1978, p. 611-613.

4. Jean Boutière, *op. cit.*, p. 109.

5. G. Călinescu, *Ion Creangă. Viața și opera*. Ediție nouă revăzută, E.P.L., 1964, p. 302.

6. George Munteanu, *Introducere în opera lui Ion Creangă*, Editura Minerva, 1976, p. 112.

7. Cf. Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, Editura Academiei, 1966, p. 249.

8. Vezi „Catalogul subiectelor narative și al variantelor”, în Al. I. Amzulescu, *Cîntecul epic erotic*. Tipologie și corpus de texte poetice, Editura Academiei, 1981, p. 158, tipul 200 (227) *Agă Bălăceanu*, rezumatul și bibliografia.

CENTENAR CREANGĂ

Încrederea în cuvinte

de lector univ. dr.
Nicolae CREȚU

Dacă este ceva în care Creangă crede cu adevărat, aceasta este puterea cuvintului: alături de valorizarea stenică a actului de a povesti și de umorul marelui humuleștean, ca înțelegere lucidă — dar de o contagioasă „voie-bună“ (Vl. Streinu) — a omenescului, încrederea în cuvinte e o permanență a scrisului său, în intimă comunicare cu celelalte și configurând împreună cu ele spiritul unei opere de o individualitate artistică inconfundabilă.

Locvacitatea, plăcerea petrecerii și a jocului cu vorbe i-au fost remarcate nu o dată. Se vorbește mult în paginile scriitorului: povestire, monolog, dialog. Totul — într-o atmosferă aparte de bucurie a inteligenței care se joacă și se încintă de jocul ei liber și creator cu cuvintele și, în general, cu întreaga gamă de resurse expresive ale limbii, emancipate de cenușiul mînuirii lor „instrumentale“, de toate zilele.

Personajele lui Creangă au o imensă poftă de vorbă, iar verva povestitorului pare inepuizabilă. Cuvintele au în paginile sale haz și truculență, sînt îndrăznețe, bufone, certărețe, ironice, fanfarone, alunecoase și din toate aceste modulații rezultă o impresie de mare mobilitate și energie a limbajului. O vitalitate molipsitoare ajunge la noi, la cititori, înainte de toate prin această amplă gamă de tonalități și registre ale spectacolului verbal. Nu întîmplător, proza scriitorului îți impune aproape lectura cu voce tare: sugestivitatea și energia vocabulei, culoarea fonetică, metaforismul special, plin de pitoresc, al „izolărilor“, turnura adesea surprinzătoare a sintaxei și, în genere, a unor „viraje“ retorice de o represibilă vivacitate ludică se cer împlinite astfel într-o verificare imediată, vocală, a efectului lor cumulat.

Puterea sub care stăm citindu-i Poveștile și Amintirile este, înainte de toate, a cuvintului. Există, la

Creangă, o extraordinară intuiție a posibilităților estetice ale limbajului. Opera sa este o mare sărbătoare a cuvintelor, vorbire care, mai presus de orice, celebrează vorbirea însăși, manifestare a bucuriei de a-i stăpîni explozia de vitalitate.

Cine nu-și amintește „harța“ dintre tovarășii lui Harap-Alb, găzduiți în casa de „aramă înfocată“ de la curtea împăratului Roș? Gerilă își varsă năduful pe „bicsnicii“ pentru care, ca să nu-i vadă scrum, a trebuit să răcească încăperea: „Știi că are haz și asta? Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iară eu să crăp de frig. Bu...nă treabă! Să-mi dau eu liniștea mea pentru hatîrul nu știu cui? Acuși vă tîrnînesc prin casă, pe rudă pe sămință, încaltea să nu se aleagă nimica nici de somnul meu, dar nici de al vostru“. E ca o provocare într-un duel verbal, de ironii și maliții, gața să înceapă, un amestec de lamentație și ciudă, cu o candoare, în strigătul egoist, de uriaș copil mare. Dar în plîngerea aceasta este o risipă de expresivitate, care trădează o paradoxală plăcere de supunerea ofului. Personajele lui Creangă au mereu nevoie de „pricină“, de ocazii, pentru cheltuirea vervei lor potențiale, de aceea sînt gata să se aprindă oricînd, aproape din nimic. „Încăierarea dialogală crește spre un comic și o facondă de talie hiperbolică. În replică „bicsnicilor“ e o inepuizabilă paradă a sinonimiei în jurul etichetei de pisălog aruncată lui Gerilă: „nu mai sinchești cu brașoave de ale tale“, „ne-ai făcut capul călindar“, „ne-ai amețit“, „moară hodorogită“, „hojma tolocănește“ etc. Sensul (denotativ) rămîne același, în schimb ia avînt spectacolul limbajului, ceea ce se nuanțează e tonul și „gestul“ ghicit. De la o voce la alta, crește li- citarea în cîmpul acestui soi de lim-

buție arțăgoasă pînă la treapta deplinei euforii ludice: „Te-aș viri în sîn, dar nu încapi de urechi...“, „mai strînge-ți buzîșoarele acasă“, „mîncai papara“, „ia acuș trec cu picioarele prin pîreți și ies afară cu acopere-mîntul în cap“, „Ia să-i faci chîca topor, spinarea dobă și pîntecele cobză (...)“, cu suita de metafore grotești „ascunse“ în amenințarea lui Setilă. Dansul cuvintelor intră acum într-un regim al gratuității ludice totale, pur muzicale și absurde, cînd „mangosiților“ și „farfasiților“ obișnuți cu somnul „în stroh și pe tîrnomată“, „feciori de ghindă fătați în tindă“, li se consacră tirul unei vorbiri grațioase bufoane, pe tîpare de „nonsens“ folcloric: „De asta și eu mă anim și mă închin la cînstita fața voastră, ca la un codru verde, cu un poloboc de vin și cu unul de pelin, zise Gerilă. Și hai de-acum să-dormim, mai acuș să ne trezim“ etc. Impulsul ludic s-a consumat, peste comedia „harței“ prin care cuvintele s-au scuturat de uzura și de inerția lor obișnuită cade cortina.

Alteori este subliniată turnarea unor absurdități surîzătoare (tonul e al bății de joc „ceremonioase“) în rame sintactice (parodic) logice, ca în scrisoarea către unul din catiheții „băjenii“, victimă a „războiului“ poștelor: „Iubite Oșlobane, Mă închin cu sănătate de la golătate, despoieții din urmă. De n-aveți ce mîncă acolo, poștim la noi, să poștim cu toții. Al tău voitor de bine. Zaharia, Mare căpitan de poște“.

Turnirul verbal, gilceville, blestemele, amenințările nu traduc nici un fel de agresivitate, ele sînt formele unei plăceri imense a vorbirii cu belșug de culoare, sonoritate vivace, cu un inegalabil simț al ritmului comunicării, voluptate care își inventează mereu pretexte narrative. O luptă se dă, victorioasă, dar nu între personaje, ci cu inerția și obo-

seala limbajului. Povestitorul — histrion (G. Călinescu) joacă toate vocile, pe a tatei și pe a mamei, pe a mătușii Măriuca ori pe a lui Trăsnea, Dănilă Prepeleac și dracii, capra, iezii și lupul, Chirică și Ipate, Ivan Turbincă și Dumnezeu, Spînul și Harap-Alb sau tovarășii săi sînt tot atîtea roluri care îi permit povestitorului bucuria unui joc inepuizabil cu aceste străvechi „jucării“ ale spiritului care sînt cuvintele.

Pe căi diverse și într-o rotire caleidoscopică amețitoare, stilul Creangă se supune singurei lui „legi“ a-dînci: evitarea monotoniei și a impresiei de șters, de neutru, de inert. Astfel încît pînă și monumentele de respiro, mai sobre, deloc „ornate“, sînt de o vigoare și o siguranță a expresiei de atribuit pe drept unui clasic. Creangă crede firesc, fără deliberări prealabile, în puterea și în grația neefeminată a cuvîntului. Și cuvintele îl ascultă, i se supun, se prind într-un joc de o tonică euforie, care nu îmbătrînește în curgera timpului. Arta lui Creangă este cea a unei vorbiri ludice în care geniul limbii române și cel al scriitorului fuzionează într-o formulă irepetabilă, sinteză unică, de o fi-nețe și o vitalitate incorruptibile.

CENTENAR CREANGĂ

Lumea poveștilor lui Creangă între „real“ și „fantastic“

O asemenea discuție ar putea părea neavenită, dacă nu s-ar menține în exegeza crengistă o regretabilă confuzie terminologică, deși — de atâtea ori — cei mai autorizați comentatori ai operei Marelui Humuleștean, „povestariul“ cel meșter, au făcut distincții și nuanțări necesare. Tudor Vianu vorbea cu îndreptățire despre o „umanizare a fantasticului“, iar G. Călinescu despre un fantastic „tratat realist“, cu multă culoare locală țărănească, într-un moment în care conceptul de fantastic nu făcuse obiectul unor studii fundamentale în lume. Dar iată, cu mult mai recent, N. Ciobanu¹ pomenește deja despre o „domesticizare a miraculosului mitic-folcloric“ și o „descalificare a sacrului“. Acesta mai avansa ideea că realul și fantasticul s-ar contopi în poveștile lui Creangă printr-un „tratament parodic“, afirmație care — dacă ar fi acceptată — ar depăși cu mult intențiile și posibilitățile de creație ale lui Ion Creangă, scriitor ce și-a dobândit originalitatea, și-a conservat unicitatea, tocmai printr-o legătură organică cu mediul folcloric, al cărui exponent genial a fost.

Roger Caillois², cel mai temeinic teoretician al conceptului, înțelegea prin fantastic „o încălcare a ordinii recunoscute, revărsare a inadmisibilului în sinul inalterabilei legalități cotidiene“, ceea ce presupune — în mod reflex — o „dezordine“, o „dereglație“ a realului. Același demonstrează convingător caracterul sistematic, închis, al temelor fantasticului. Or, nimic din toate acestea în lumea poveștilor lui Creangă, fără a ignora — firește — prezența unor elemente și teme fantastice, departe însă de a avea autonomia necesară.

Dar revenind pe tărîm autohton, considerăm ca fiind definitorii aprecierile lui Adrian Marino³, atunci cînd discută conceptul de fantastic: „Confuzia dintre existența obiectivă și subiectivă a fantasticului, dintre conștiința estetică și realitatea sa imanentă, este foarte răspîndită, deși eroarea sare în ochi. Pentru cine trăiește în orizontul misterului, acceptă mitul și miracolul ca realități naturale, fantasticul devine imposibil (s.n.)“. Și mai departe: „Spiritualitatea primitivă nu cunoaște ruptura dintre ficțiune și realitate, normale și anormal (imaginar), sacru și profan (literar)“. Putem trage, deci concluzia fermă că autorii de basme nu pot produce fantasticul, pentru că n-au conștiința lui, după cum Ion Creangă — produs superior al mediului sătesc, deși înzestrat cu o înaltă conștiință artistică — nu putea distinge între real și fantastic, confuzia între cele două planuri pre-existînd „Poveștilor“ acestuia.

Grigore Traian Pop⁴, un tînăr cercetător, își explică această lume unică, insolită și seducătoare, în care elementele realului și fantasticului poartă aceeași marcă și duc spre aceleași sensuri morale, în termeni foarte simpli și preciși: pentru că — spune el — autorul „descinde dintr-un univers folcloric“. Iar, într-o recentă apariție editorială, Irina Petraș⁵ nu vede „în fapte neobișnuite o încălcare a legilor realului“. De aici, concluzia autoarei decurge firesc și convingător: „cele două lumi sînt una singură nu prin mecanisme parodice ori parabolice ci prin reducere la una dintre ele“.

Atunci, dacă poveștile lui Ion Creangă nu se află sub regimul fantasticului, aparțin ele realismului, fie el și pitoresc-folcloric, așa cum se acreditează de atâtea ori, pînă și în manuale? La o primă vedere s-ar părea că da: de la structura nuvelistică a celor mai multe dintre povești pînă la scene tipic humuleștene la care participă împărăți, draci, animale de tot felul și terminînd cu limbajul savuros-realistic. Sîntem, de data aceasta, în situația de a nu putea da răspunsuri tranșante, pentru că — aici — doar nuanțele pot sugera adevărul, doar nuanțările pot conduce spre o măsură dreaptă a fap-

CENTENAR CREANGĂ

de fantastic este aceasta: nu reprezentanții lumii de dincolo produc o dereglare a realului prin intruziunea lor neavenită și nocivă, ci Dănilă — ca reprezentant al normalității — produce o „dereglare” în „lumea întunericii și umezelii”.

Confruntarea cu Scaraoschi este decisivă: abia acum își află Dănilă termenul convenabil de comparație. De la prima (proba puterii) până la ultima încercare (blestemele), acesta găsește soluțiile ideale, el recurgând la istețimea obișnuită pentru a învinge răul, ca malformație a spiritului, prin cuvânt, ultimul și definitoriu său argument.

În sfârșit, „Povestea lui Stan Pășitul” oferă o savuroasă confruntare (la prima vedere) dintre reprezentanții a două lumi. Aici, „lumea de dincolo” își trimite solii în lumea de aici pentru a o dereglă, pentru a provoca haosul, pentru ca — în final — să se lase absorbită în real, în normalitate. Talpa Iadului cu ciracii săi, diavolul păgubos metamorfozat în Chirică se comportă, vorbesc, gesticulează ațidoma sătenilor lui Ipate. De reținut că nici măcar în fața faptelor neobișnuite, întrecând puterea umană, protagonistul poveștii nu manifestă nici un fel de mirare, tot așa cum boierul din „Punguța cu doi bani” va considera faptele ieșite din comun ale împintenatului cocoș ca fiind puțin ciudate, în nici într-un caz în afara normalității. Eroii, ca și autorul, cuprind într-o aceeași eferă a unei lumi legitim constituite faptele ce-și au originea în cele mai diferite planuri: real sau supra-real.

Mai mult decât atât, aproape fiecare „poveste” are o morală simplă spre care converg toate liniile narațiunii. Este vorba de una și aceeași lume, coerent construită și convingător argumentată artistic.

Mai toate personajele din poveștile lui Ion Creangă intră în seria păguboșilor de vocație ce vor câștiga în final, urmînd o linie ascendentă în plan moral: Dănilă, ce urmează drumul reintegrării în comunitate ca ființă întreagă; Stan, ce reușește — în final — întregirea prin căsătoria ideală (datorată lui Chirică); Ivan, ce-și va învinge spaima de moarte, în calitatea sa de dublu al Creatorului, întru veșnicie și plictis; Harap-Alb, ajuns slugă datorită nechibzuinței sale, parcurge drumul aspru al inițierii, presărat de grele încercări, pînă la statutul stăpînului de drept; fata de împărat, ce-și pierde soțul datorită nesocotinței sale, va reuși să-și împlinească dragostea după cele mai aspre încercări; în sfârșit, „fata moșului” cea cuminte și harnică va dobîndi ceea ce i se cuvine după ce parcurge același drum greu al probelor morale. Nu e greu de înțeles că fiecare dintre aceste personaje sînt ipostaze, mai mult sau mai puțin transfigurate artistic, ale autorului — adevărate „măști morale” în tot adevărul lor, așa cum s-a mai spus.

Acestea constituie o lume puternică, plină de vitalitate și orgoliu, coerentă și omogenă, umană și strălucitoare. Asemenea creatorului ei, îndrăgostit de viață și povîrnit de multele încercări, dar întotdeauna bonom și optimist. O lume aflată sub semnul fabulosului pentru eternitate.

Mircea DINUTZ

1. N. CIOBANU — „Între imaginar și fantastic în proza românească”, 1987.
2. ROGER CAILLOIS — „În inima fantasticului”, 1971.
3. ADRIAN MARINO — cap. „Fantasticul” în „Dicționar de idei literare”, vol. I, 1973.
4. GRIGORE TRAIAN POP — „Spectacolul lumii” în „Luceafărul” din 10 iunie 1989, p. 6.
5. IRINA PETRAȘ — cap. „Ion Creangă — Arta povestitorului” în vol. „Un veac de nemurire”, 1989.
6. LIVIU MITRĂNESCU — „Tîlcul unei povești” (II) în „Luceafărul” din 27 august 1988, p. 6.
7. CONSTANTIN ȚOIU — „Bătrînul oștean” în „România literară” din 13 aprilie 1989, p. 9.

CENTENAR CREANGĂ

Turnul Babel

„Toate-s praf... Lumea-i cum este...
și ca dînsa sîntem noi..“

În seria „Povestirilor“ lui Creangă există una intitulată paradoxal, dar semnificativ (abaterile de la normă fiind „semnale“), „Poveste“. Prin această tolerare sînt apropiate trăsăturile distinctive respective ale celor două specii diferite :

1. importanța ponderii realului, adecvarea la realitate, de unde și verosimilitatea (pentru povestire) ;

2. cantitatea întâmplărilor fantastice și prezența personajelor imaginare, deci ponderea a-realului (pentru poveste).

Din această combinație de date teoretice esențiale, rezultă o specie-hibrid, care pornește de la real și se axează pe acesta (uneori pe o idee unică dedusă din realitatea obiectivă), dar îl prelucrează cu instrumente de tipul hiperbolei sau al litotei, dînd întregului o anumită tentă de absurd, și în care toate elementele structurale (motive, scene, „caractere“) au scopul fie de a exagera calități și virtuți (umane) (cazul multor pasaje biblice), fie de a minimaliza. În ambele situații e vorba de o exagerare, fie a prezenței, fie a absenței. Această specie este **narațiunea alegorică**, iar „Povestea“ lui Creangă e o alegorie de tip litotic, în care absența unei virtuți (înțelepciunea tradițională sau bunul simț al gîndirii) e ridicată la scara absurdului. Ea se realizează sub forma unui proces intentat de eroul „raisonneur“ prostiei. Participanții la proces, reprezentînd „părțile adverse“ și „martorii“ intermediari (în final se va vedea că aceștia din urmă, prin „dovezile“ și „probele“ lor reale, înlesnesc „recursul“ procesului, precum și „împăcarea“ părților adverse) sînt :

Acuzatorul -: soțul, eroul „raisonneur“ ;

Acuzatul : familia eroului ;

Martorul apărării

observat și anchetat : lumea

(personaje selectate pentru punctul comun dintre gîndirea lor și a celor de acasă, și anume, lipsa de logică).

Dacă celelalte personaje formează grupuri sau intră în paradigmă, „raisonneur“-ul e mereu singur, doar uneori aliat, textual, cu vocea anctorială „Pe cînd se slujeau ele, cum vă spun...“).

„Verdictul“ e formulat ipotetic, în mod disjunctiv, în funcție de rezultatele ulterioare ale „anchetei“ („Mă duc în toată lumea ; și de-oi găsi mai proști decît voi, m-oiu mai întoarce acasă, iar de nu, ba.“).

În „ancheta pe teren“ întreprinsă pentru depistarea absurdului mundan, eroul pornește cu un gînd fix, dorința de a sesiza existența real-obiectivă a unui anumit viciu. Există însă o dublă fixare :

— această „fixare“ a ochiului anchetator asupra unui singur „cap de acuzare — stupiditatea“ ;

CENTENAR CREANGĂ

Diavolul și „femeia îndărătnică“

În universul tematic al prozei lui Creangă și Caragiale, un loc aparte îl ocupă motivul „pactului“ cu diavolul, motiv absorbant ce dă naștere unor narațiuni de o structură indelibilă, la interferența nuvelei cu basmul și a fantasticului cu fabulosul. Din acest punct de vedere, comparația frecventă ce s-a făcut între cei doi mari scriitori cu privire la viziunea scenică și dialogică, dar și la resursele sensibile diferite ale comicului, se cere extinsă. Apropierile vizează, implicit, condiția de a exista a fantasticului, minat în permanență de un umor realist de autentică sevă populară, asta dacă scrutăm cu atenție substraturile celor două narațiuni propuse spre discuție: „Kir Ianulea“ și „Povestea lui Stan Pătitul“.

Vom cerceta în continuare motivul unificator al celor două specii (basmul și nuvela), atît de distanțate la o primă vedere, în tentativa de a rezolva ambiguitatea fantastic-fabulos. Ambele narațiuni au ca personaj central „duhul satanic“ antropomorfizat (într-un copil în „Stan Pătitul“ și într-un negustor grec în „Kir Ianulea“) și desacralizat, pentru că diavolul nu mai îndeplinește funcția de forță malefică pentru om, ci de adjuvant al acestuia. Recunoaștem, aici, tenta permanentă, întilnită în egală măsură la cei doi scriitori, de autohtonizare a fantasticului prin construirea unor personaje bine particularizate și profund umanizate, viețuind alături de noi, în aceeași dimensiune umană, cu inevitabile „rupturi“ în realitate, urmate de reveniri nelipsite de spectacole și, mai ales, de umor. Motivul aflat la baza celor două narațiuni, potrivit căruia femeia este un dublu pămîntean al diavolului, poate aparține basmului, dar modul în care e tratat depășește cu mult spațiul epicii populare și intră în arealul literaturii culte, îmbrăcînd forma nuvelei, în care orice propensiune spre fantastic este dinamitată de priza continuă la realitatea înconjurătoare. Lumea astfel creată se află, cu deosebire, sub semnul fabulosului.

Atît „Kir Ianulea“ cît și „Povestea lui Stan Pătitul“ au ca punct de plecare un „nucleu“ fantastic (de unde alunecarea spre fabulos), ca de pildă — adunarea diavolilor în iad, simbol al lumii aflate în dez-armonie, anticipat, la Creangă, de zicala referitoare la posibila înșurătoare a unui „flăcău stătut“: „de la 30 de ani înainte numai dracul îi vine de hac“, premoniție ce nu se va împlini întocmai. În acest univers al întunericului, cum era de așteptat, poruncile date de căpeteniile diavolilor nu sînt în consens cu statutul lor de promotori ai răului. Se remarcă, aici, desprinderea fabulosului de rădăcinile fantastice, primul cîștigînd în ambele proze supremația. Astfel, Scaraoschi poruncește diavolului (Chirică în „Stan Pătitul“) să-l slujească pe Ipathe timp de trei ani, ispășind astfel vina de a nu fi spus „bogdaproste“, după ce i-a mîncat aceluia boțul de mămăligă. Reproșul venit din gura șefului necontestat al diavolilor este de un umor irezistibil, marcînd, de asemenea, începutul desacralizării. Dardarot, din „Kir Ianulea“, se comportă, la rîndul său, aidoma unui om obișnuit, împins la acțiune de o suspexă curiozitate în ceea ce privește femeia. Dar, ca orice șef ce se respectă, îl va trimite între oameni pe Aghiută, pentru zece ani, în scopul mărturisit de a afla dacă spusele bărbaților ajunși în iad sînt adevărate (de unde bănuim că, și aici, femeia a fost subiectul preferat al unei birfe „drăcești“). În felul acesta, Aghiută va fi acela care va ispăși — din greu — pentru curiozitatea șefului.

O dată cu transformarea celor doi în ființe omenesci sub numele de Chirică și Kir Ianulea, realitatea fantastică a demersului narativ se surpă vertiginos, cele două personaje centrale simțind și comportîndu-se asemenea oamenilor. Doar în cîteva rînduri, Chirică mai apelează la puterile sale supranaturale, menținînd — în acest fel — legătura basmului cu rădăcinile sale fantastice.

CENTENAR CREANGĂ

Alegerea „dublului pămîntean“ ale celor doi diavoli metamorfozați nu e întâmplătoare; aceștia înfîlșesc forțe pe care nu au puterea să le neutralizeze. Astfel, diavolul Chirică are de-a face nu cu Stan (nume care apare doar la începutul și la sfîrșitul nuvelei), ci cu un Ipate, nume simbolic cu care erau botezați cei ce au suferit vrea boală în copilărie, ce-l apără, în consecință de orice nenorocire (după cum acțiunea diavolului îi este binefăcătoare). La rîndu-i, Ianulea se însoară cu Acrivița, înzestrată cu darul de a intra „în străpînirea diavolului“, mai ales că avea un plăcut cusur: „se uita, uneori, nu întotdeauna, cruciș“ și — lucru semnificativ — tocmai asta îl cucerește pe Aghiută. După cum se poate observa, la baza acestui „pact“ cu diavolul, intuîț de Ipate (ceea ce lasă loc fabulosului, semn al existenței „neobișnuitului“) stă un dublu transfer de atribute și energii dintre reprezentanții a două lumi, ce se aflau din start pe poziții inconciliabile.

Întregul demers al celor doi diavoli, toată această dezlănțuire a forțelor întunericului, are la bază redescoperirea și demonstrarea unui „adevăr“ adînc înrădăcinat în tradiția orală — forța malefică a femeii, în stare să surclaseze chiar puterea unui diavol. Adevăr ce-l înspăimîntă pe marele tarlor în „Kir Ianulea“, iar în „Stan Pățitul“ acest adevăr este anticipat de starea eroului de „flăcău întirziat“, pentru că — explică el — „Tare mă tem nu cumva să-mi iau pe dracul după cap, să-l duc cu lăutari în casă și pe armă să nu-l pot scoate cu o mie de popiț.“

Dacă în narațiunea lui I. L. Caragiale, „romanul“ existenței pămîntești a lui Aghiută se constituie într-o atentă „fișă de observație“ a psihologiei feminine, ajungîndu-se la concluzia că „femeia e mai îndrăcită decît talpa iadului“, în „Povestea lui Stan Pățitul“ se urmărește procesul care precede întemeierea unei familii prin căsătoria lui Stan (numele revine simbolic, în final, însoțit de apelativul „Pățitul“). Momentul în care este scoasă „coasta de drac“, o adevărată eliberare pentru eroul lui Creangă, pare să confirme pe deplin spusele diavolului din „Kir Ianulea“. De fapt, e de presupus că, dacă această operație nu ar fi avut loc, Stan ar fi sporit, cu siguranță, numărul bărbaților ajunși în iad dintr-un atare motiv (atunci cînd Stan o pune la încercare, sfătuit de Chirică, deghizîndu-se în alt bărbat, femeia își arată adevărata față, pe care numai diavolul i-o cunoștea). La rîndul ei, Acrivița din „Kir Ianulea“ parcurge un drum asemănător: „din blindă și supusă ca o mieluşică, luni dimineață s-a ridicat din pat ca o leoaică“. Și, notează autorul cu mare grijă pentru amănuntul semnificativ, „s-a uitat o dată chiorîș de i-a băgat în spaimă pe toți“ (astfel, este sugerată, indirect, prezența „coastei de drac“ ce-i conferea asemenea puteri). În momentul în care Ianulea își reia atributele de „Aghiută“, metamorfozîndu-se, de această dată, în femeie (spre o mai bună cunoaștere), căreia Negoită, datorită clauzei impuse de pactul cu diavolul, îi găsește leacul, motivul femeii „mai îndrăcite decît talpa iadului“ revine spre finalul narațiunii: la auzul numelui de Acrivița Ianuloaia, duhul statornic intrupat în fata lui Vodă, îi părăsește trupul, întorcîndu-se în iad „dehulat de atîtea trebușoare pe pămînt“.

Ilustrînd motivul femeii îndărătnice în registru umoristic, cu sevă din zona fantasticului, pendulînd între real și fabulos, pe o certă structură nuvelistică, Ion Creangă și I. L. Caragiale au realizat o simbolică transpunere de motive și concepții populare în două creații memorabile ale literaturii române, purtînd, fiecare, pecetea inconfundabilă a originalității creatoare a doi mari scriitori.

Gina DINIȚA,
clasa a XII, filologie-istorie,
Liceul Economie din Focșani

CENTENAR CREANGĂ

Interferența dintre realitate și fantastic în opera lui I. Creangă

Creangă este cunoscut în cuprinsul „Istoriei literaturii române“ ca autor al „Amintirilor din copilărie“, dar și al celui ce a realizat „Povestea lui Stan Pățitul“, „Povestea lui Harap-Alb“, „Fata babei și fata moșneagului“, „Dănilă Prepeleac“, „Povestea unui om leneș“, „Prostia omenească“, „Moș Nichifor Coțcariul“, „Cinci pâini“ etc.

Scriitorul pornește de la puterea zămislirii lui imagine, în care operează cu deopotrivă intensitate realitatea, dar și fantezia creatoare. Între realitate și fantezie nu există o delimitare; cele două aspecte ale „lumii realului“ ridică punți permanente de comunicare. Un basm precum „Povestea lui Harap-Alb“, construit sub o încântătoare incursiune fantastică conține trimiteri spre faptul real, spre experiența de viață, spre lumea țărănească. Fiul cel mic al craiului pornit la drum, față de ratarea antecesorilor zice: „La plăcinte / Înainte / Și la război / Înapoi“. Humuleșteanul în „Amintiri din copilărie“, la vremea prinzului, are o spunere similară: „De plăcinte rîde gura / De vîrzare și mai tare“. Purtarea necuvincioasă a spînelui e sancționată de un apel al moralei: „Vița de vie tot învie, / Iară vița de boz, tot răgoz“; apel care pentru „Nic'a lui Ștefan al Petrei“, e dispus pe un registru apropiat: „Decît codaș în oraș / Mai bine în satul tău fruntaș“.

În „Harap-Alb“ mențiunea: „Vorba cîntecului: „Fă-mă, mamă, cu noroc / Și măcar m-aruncă-n foc“; e în „Amintiri din copilărie“: „Povestea cîntecului“ „Fă-mă Doamne, val de tei / Și m-aruncă-ntre femei“. Aspra ironie a lui Ștefan a Petrei Ciubotariul, față de fiul său: „Logofete, brînză-n cui, / Lapte acru-n călămări / Chiu și vai prin buzunări“ are corespondent în „Povestea lui Stan Pățitul“ în înfățișarea lui Chirică: „Cu-antereul de canavață / Ce se ține numa-n ată; / Și cu nădragi de Anglie, / Petece pe ei o mie.“

Exemplificările se pot înmulți. Oșlobanul (etimon de proveniență transilvană, străbunul, de bună seamă, venit de peste munți, din Voșlab) are o forță fizică uriașă precum: Păsărilă, Ochilă, Gerilă etc., și ia în spinare încărcătura de lemne a unui car. Stupoare. Un copil ca în farsele medievale, rostește, candid, epilogul: „Dascăle, / Trascăle, / Be-he-he! / Dracul să te ie!“.

Dănilă este sedus cu ușurință în fața unor manevre ale șireteniei, ale iscusinței comune, ale unor viclenii înșelătoare, astfel încît își schimbă boii pe un car, carul pe o capră, capra pe o gîscă, gînsacul pe o pungă. Acestea ne-ar face să credem că el este un nătîng. Să fie oare așa? Sau toate aceste tranzacții să reprezinte probele disimulării?!... Pentru toți cei ce vin la țîrg să realizeze un schimb de produse avantajos lor, Dănilă le oferă cîștigul nesperat. Este în aceasta superioritatea omului care se pretează la o acțiune în care joacă rolul păcălitului. El, de fapt, face un dublu joc. Pe de o parte se lasă sedus de cei cărora le oferă un beneficiu lejer în schimbul de produse; pe de altă parte cu o forță uluitoare, impresionantă se dovedește a fi superior „pactului cu diavolul“. În cea de-a doua parte a povestirii o inteligență vie, scăpărătoare, imprezvizibilă face a depăși cu ușurință, toate pragurile răului. Omul care s-a lăsat înșelat de o lume mediocră pe care o descalifică, în sine, în fața unui examen suprem al conștiinței și al inteligenței jubilează. Dracii își pun în lucru forțele lor terifiante, plasați unui spațiu îndepărtat obscuri și neputincioși, în fața inventivității creatoare a lui Dănilă Prepeleac.

„Fata babei și fata moșneagului“ sub un contur fantastic constituie de fapt o secvență a universului rustic sub strictă autenticitate. Fata moșului care fuge în lume are în față pe rînd: o cățelușă bolnavă, un pâr plin de

CENTENAR CREANGĂ

omizi, o fintină părăsită, un cuptor nelipit în stare de prăbușire. Toate acestea erau elementele primordiale ale unei gospodării țărănești. Că fiecareia, în parte, îi acordă interesul deosebit înseamnă a nu renunța la nici un element constitutiv economiei rurale.

Curtea care foșgăie „de o mulțime de balauri și de tot soiul de jivine mici și mari“ ne duce la universul picturii flamande a lui Hieronymus Bosch (din pânzele de la Escorial sau de la Lisabona) ori Peter Breugel (în lumea de „Proverbe flamande“) etc.

Ea, fata moșului, în înlănțuirea logică a episoadelor se impune prin modestie — trăsătură morală a lumii reale — care culminează prin alegerea lăzii celei mai bonosite din podul casei deținute de „Sfânta Duminică“. Fata babei reprezintă aspectul negativ al aceluiași univers rural, face totul de-a îndoaselea și prin moartea ei și a babei celei rele pricinuită de balaurii hulpavi se curmă sensul vieții care dintr-un început era sortit dezastrului.

În „Cinci pîini“ avem de-a face cu acțiunea combinatorie a actului logic. Cele cinci pîini ale celor doi drumeți, la venirea celui de-al treilea, a „călătorului străin“, au fost împărțite în așa fel încît să fie distribuite în părți egale, la cei trei, la vremea mesii. Dacă pîinile ar fi fost împărțite în două n-ar fi ieșit o parte dreaptă; în sferturi sau în cincimi așșderea. Numai dacă fiecare pîine ar fi fost împărțită-n șase, din cele cinci pîini ar fi rezultat patruzeci și două de părți, cu o repartitie egală de paisprezece părți fiecareia. Care țaran, de odinioară, la vremea înfometată a prînzului, ar fi stat să îmbucătățească pîinile în părți atît de multe?! Nici unul. „Cinci pîini este construită pe înlănțuirea logică a raționamentului, printr-un dialog exemplificant, magistral model, al împărțitorului de dreptate. Ca un corolar se impune exprimarea apoftegmei: „Dac-ar fi pretutindenî tot asemenea judecători, ce nu iubesc a le cînta cucu în față... cei ce n-au dreptate, n-ar mai năzui în veci și în pururea, la judecată“.

„Prostia omenească“ ca și „Povestea unui om leneș“ sînt construite pe schema aparenței care înșală, în așa fel încît lumea reală se profilează la limitele admisibilului, într-o creștere tulburătoare a coincidențelor. Omul leneș este pe atît de nevrednic încît nici un efort firesc de conservare nu-l animă; pînă și posmagii trebuie înmuiați, iar prostia omenească rămîne fără de margini.

„Popa Duhul“ e un alter-ego al lui Ion Creangă. Cîntecele de lume, de pahar puse pe seama vestitului dascăl au o circulație anterioară activității scriitorului. În „Calendarul lui Bonifatie Setosul“ tipărit de Anton Pann, la București, în 1838, figurează „Cîntecul vinului“. Iată textele paralele; la Anton Pann: „Ploschița mea, iubit vas, / Pasărea cu dulce glas, / Eu în sus cînd te ridic, / Tu îmi cînti cu lic, lic, lic / Și mă săruți tot în sus, / Și-mi vorbești tot binișor, / Sus, sus, sus și linișor“, (Anton Pann, *Scrieri literare*, vol. I, ediție îngrijită de Radu Albala și I. Fischer, Ed. pentru Literatură, București, 1963, pag. 10). La Ion Creangă: „Ploscuța mea, iubit vas, / Pasăre cu dulce glas: / Eu la gură, te ridic, / Tu îmi cînti: coglic! coglic! Și nu mă îndur să te las, / Căci mă plesnești tot în nas“.

Lumea care pendulează între fantastic și real în „Povestea lui Stan Pățitul“ se configurează într-un final, admirabil caracterizat de vorbirea în dodii... „cînd îi spunea cumva cineva, cîte ceva, de pe undeva, care era cam așa și nu așa, Ipate flutura din cap și zicea:

— «Ia păziți-vă mai bine treaba și nu-mi tot spuneți cai verzi pe pereți, că eu sunt Stan Pățitul».

La aceeași undă e povestea lui „Moș Nichifor Coțcariul“ plasat prin episoadele narate într-un timp imemoriabil care este însă al universului creat: „...și poate, acum o fi oale și ulcioare, și tot Nichifor Coțcariul i-a rămas bietului om, numele și pînă în ziua de astăzi“. De fapt, adăugăm că numele lui a rămas de-a pururi ca personaj semnificativ.

CENTENAR VERONICA MICLE

Doamnei Veronica Eminescu

Deseori în trecut, în fața elevilor mei, te-am nedreptățit, prezentînd strîmb marea și înduioșătoarea ta dragoste pentru Mihai.

Acum cînd sărbătorim înfrigurată centenarul morții Voastre: a lui Mihai, a ta și a lui Nică, mă asociez celor ce te prețuiesc și, folosindu-mă de cîteva din mărturiile convingătoare din ultima vreme, încerc un mod: cuvînt de laudă, închinat dragostei tale mistuitoare, nezdruccinată pînă la moarte pentru El. Ai purtat, demnă și curajoasă, crucea grea a ocării și osîndeii nedrepte în timpul vieții și chiar și după moarte, deoarece mulți n-au vrut să înțeleagă că tu erai „icoana de lumină“ în viața lui zbuciumată, plină de nevoi și frămîntări căutătoare de adevăr și lumină în rostul vremii, al lumii, al ființei umane.

Destinul parcă v-a creat pe unul pentru celălalt. Te-ai născut la trei luni și o săptămîină (22 Prier) după El și te-ai stîns năprasnic la cincizeci de zile după tragica Sa stingere (4 Gustar). Coincidențe stranii și dragi nouă! În inimile Voastre a răsărit floarea divină a iubirii de cînd v-ați cunoscut la Viena și vă preumblați prin fermecătoarea pădure vieneză. Deși inima ta fusese dăruiată lui Mihai, ți-ai respectat soțul, mai în vîrstă cu treizeci de ani decît tine, iar după moartea acestuia îi scriai Poetului, „cu toată cureția sufletului“, că pentru El ai „nesocotit persoane influente, jur pe cruce“ și îi adresai rugămîntea — adeziune emoționantă: „lasă-mi-te acolo unde iubirea mea te-a așezat — pe punctul cel mai înalt în lume și în sufletul meu“, semnînd „Veronica ta, care se stinge după tine“. Dragostea ta fără margini te-a ajutat să pătrunzi, înaintea multora, adîncimea și înălțimea geniului eminescian ca și veșnicia Sa în lume și scriai în oda „Lui X...“, pe care I-ai

trimis-o, balsam sufletesc de duioasă alinare, la sanatoriul la F. Iachimowicz, la Odesa (1885):

„Vîrfu'nalt al piramidei ochiul meu abia-l atinge...“

Lîng-acest colos de piatră vezi tu cît de mică sînt,

Astfel tu-n a cărui minte universul se răsfrînge,

Al tău geniu peste veacuri rămînea-vă pe pămînt (s.n.)

„Geniu tu, plănază-n lume!“ (s.n.).
Lasă-mă în prada sortii

Martora mării tale să fiu pîn'la pragul morții

Și ca pe-o minune-n taină să te ador, să te slăvesc!“ (s.n.) în care se contopeau dragostea, proslăvirea și recunoașterea „la acea dată, vizionar“, a „atributelor geniului și perenității“ (Augustin Z. N. Pop).

La fel de impresionant, El îți mărturisea într-o scrisoare că te iubea „atît de mult, încît mai lesne aș înțelege o lume fără soare, decît pe mine fără să te iubesc“ și că „...ceea ce era mai adînc ascuns în sufletul meu, privirea ta le-a scos la lumina zilei“ (s.n.), mărturisind mai departe: „tu care în zîmbetul tău neînsemnat pentru altul, pe mine mă îndumnezeiești“ (s.n.).

Nereușind — ați fost și împiedicați — să vă strîngeți laolaltă, El, îndurerat și pierdut, a trecut „al lumii hotar“ în Neființă și Nemurire, iar tu zdrobită de dureri te-ai retras la Văratice, ducînd cu tine dragostea pentru Mihai și durerea că L-ai pierdut. Răuvoitorii n-au știut ori n-au vrut să știe că a doua zi după trecerea Poetului în lumea „de sus“ (15 Cireșar 1889), ai scris poezia „Raze de lună — Lui“, dedicată lui Mihai și din care citez doar un câren:

„Dac-ar-da un mort din groapă pentru-un răsărit de lună

CENTENAR VERONICA MICLE

Asa liniște eternă, eu aș da de voie bună

Toate razele de lună, toate razele de soare

Să te pot uita pe tine, să simt sufletu-mi că moare“.

La Vărătic, cernită „dureros de dulce“ de amintirea Poetului, retrasă în singurătate de rugă și smere-n e, purtai la tine ca un talisman, autograful Lui despre curgerea veșnică a vremii („panta rhei“ a lui Heraclit) și adunai stihuri proprii și ale Poetului în albumul „Dragoste și Poezie“, simbol, zic eu al dragostei, adică tu și El, al poeziei, adică El și tu și laolaltă amîndoi, ambele simboluri îngemănate. În mijlocul încîntătoarei naturi de la „Poiana Tîgăncii“, poate și în amintirea „codrilor de aramă“ dinspre Agapia și a pădurii de argint“ dinspre Coșări, la 1 Gustar (august) singurătatea s-a preschimbat în vers amar în care doreai somnul de veci, precum El odinioară, și scriai : „Viața-i licări-re ce piere-n întuneric. / Destul... aș vrea repaos... S-adorm / Să dorm

pe veci“. Strivită de neostoita durere, cu gîndul la Mihai : „vedenie iubită“ la care „te-nchinai“, la trei zile după aceea, ai avut curajul titanice de a-ți pune capăt suferințelor, trecînd lîngă Mihai, pentru totdeauna.

Noi care acum te iubim și te prețuim, la Vărătic poposi-vom spre a depune floarea și lacrima tremurîndă a iubirilor iubirii Voastre, pe mormîntul său sacru, iar la Ipotești ne vom prosterna cutremurați și la basorelieful tău, care odihnește numai de curînd lîngă amintirile sfînte de la Mihai. Acum sînteți nedespărțiți Voi doi, Poetul — Împărat al nostru, al lumii, al tău, și tu, marea Sa iubire, care, în sfîrșit, ești ceea ce ți-ai dorit atît de mult să fii : *Doamna Veronica Eminescu !*

Prof. Timotei PETRIDE

— Brăila —

„Luceafărul“ - operă deschisă

(Urmare din pag. 2953)

„Existența“ în neființa lui Hyperion i-a adus, așadar, și mult rîvnita-i umanizare. Acesta poate fi acum unul din sensurile „lumii mele“ din invocația finală, altul decît cele afirmate și suprasolicitate exegetic și care-l apropie de valorile semnificațiilor testamentale în spirit mioritic însă mai mult, decît schopenhauerean (ca și în *Mai am un singur dor...*).

Ca și poetul popular și Mihai Eminescu reușește să prefacă un eveniment nefericit într-o „taină a nunții“. Nici ciobanul mioritic, nici Hyperion nu se lamentează, nu protestează violent, ci acceptă senin moartea prefăcînd nenorocul într-un mis-

ter al tainei dragostei, „maiestuoase și feerice“, care în cele din urmă le permit să triumfe asupra propriilor lor destine, neîmplinirea devenind înțeleaptă, deci filosofică detașare :

„Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece“.

Filosoficului îi adăugăm dimensiunea etică, pentru că, dacă această credință a nuntirii mortului capătă în *Miorița* ori în *Meșteru Manole* valoare de transsimbolizare epică a „eroizării mortului“ împlinirea se face în *Luceafărul* eminescian și din perspectiva altor semnificații : al salvării din iubire, de exemplu.

CENTENAR VERONICA MICLE

Veronica Micle-
un destin tragic

Cine ar fi bănuît că Ana Cimpan, născută la 22 aprilie 1850, la Năsăud, din părinți foarte săraci, va ajunge doar peste 14 ani Veronica Micle, soția profesorului universitar Ștefan Micle? Da, actul de naștere al Veronicăi consemnează într-adevăr prenumele Ana, la fel ca acela al mamei sale. Cele două au îndrăgit acest prenume și și-au luat libertatea de a-l adopta. De aici, este printre puținele libertăți, pe care și le-a permis Ana Cimpan (devenită Cimpeanu), văduva cizmarului Ilie Cimpan, fost luptător sub comanda lui Avram Iancu. Această femeie rămasă cu doi copii mici, Radu și Veronica, va pleca să-și caute norocul în Moldova, locuind cîte puțin timp la Tg. Neamț, unde-și va cumpăra și o căscioară, la Roman, stabilindu-se apoi la Iași, Veronica nu va ascunde niciodată faptul că mama sa a spălat rufe pe la diferite case mari și s-a ocupat cu moșitul pentru a aduce piinea cea de toate zilele copiilor, iar mai tîrziu pentru a-și da fața la școală, Radu murind timpuriu. Să ne mai mire oare că fetița de 13 ani și femeia matură, care era mama ei, au văzut în propunerea de căsătorie a profesorului Ștefan Micle o mană cerească? Nu, desigur. Dacă totuși o nedumerire își face loc, aceea este îndreptată spre critica prea aspră adusă copilei care a acceptat un soț cu 30 de ani mai vîrstnic. Să fi fost calcul rece din partea Veronicăi?

Credem că doar acela care a fost mai mereu umilit pentru originea modestă a familiei sale, pentru straiiele sărăcăcioase, acela care a îndurat de la o vîrstă fragedă foamea și nedreptatea, doar acela poate să judece drept. Și apoi — ne întrebăm pe bună dreptate — de ce n-ar fi fost, în acceptarea acestei căsătorii, și admirația pentru bărbatul de 43 de ani, impozant membru al comisiei de examinare la Școala Centrală de Fete în primăvara lui 1863, pentru revoluționarul care în 1848 a condus răscoluții din Hațeg și Cluj sau pentru bărbatul care, pornind foarte de jos, fiind ucenic într-o fabrică de chereslea, prin ateliere de lăcătușerie și ceasornicărie, va termina Academia de Drept din Sibiu apoi, obținînd cu greu o bursă, va urma Politehnica din Viena? Pentru că acesta a fost profesorul și rectorul Ștefan Micle.

Veronica Micle, una dintre cele mai bune eleve ale Școlii Centrale de Fete din Iași, interpreta deseori în românește, italiană și franceză romane și lieduri. Mai tîrziu va refuza să mai cînte afirmînd că „e groaznic să vezi o femeie cu gura căscată“.

După nașterea celor două fete, Valeria (1856) și Virginia (1868), Veronica va găsi bucurii doar în lecturi și în tot felul de activități sociale. A făcut astfel parte din Comitetul de conducere al „Reuniunii Femeilor Române“, care avea grijă de fe-

CENTENAR VERONICA MICLE

meile proletare, iar în 1877 va activa ca soră de caritate. Participa, de asemenea, la „prelecțiunile populare” organizate de „Junimea”, care aveau rostul de a forma o „atmosferă culturală” atât de necesară mediului în care trăia. Revista „Convorbiri literare” a avut meritul de a completa această atmosferă, făcând, de fapt, din Iași, un centru de cultură de excepție.

În 1870, Eminescu va publica în revista „Junimii” poeziile „Veneră și Madonă”, „Epigonii” și „Mortua est”, creații total deosebite de ceea ce apăruse până în acel an în literatura românească. Este sigur că Veronica a citit aceste poezii, i-au plăcut și, pentru că autorul provocase, prin depășirea „intimismului lacrimogen” și îndemnul de a medita la ceea ce am fost și sintem, discuții violente, a dorit să-l cunoască. Îl va cunoaște mai întâi din portretul făcut în 1869 la Praga, și de-abia în 1872, la Viena, personal. Anul 1872 va consemna și debutul Veronicăi în revista „Noul curier român” cu nuvelele „Primbarea de mai, la Iași” și „Rendez-vous...” semnate Corina. Din acest an va începe o dragoste care, pe drept, ne amintește de tragediile antice, atât prin intensitatea, cât și prin finalul ei. Va fi o dragoste plină de respect, cu căderi în abisuri și urcări pe culmile cele mai înalte ale sufletului omenesc, o dragoste devotoare, care nu putea sfârși decît prin moarte. Prima variantă versificată a basmului „Fata în grădina de aur” ne dă, parcă, înțelesul marilor iubiri, dar și cheia sinuciderii Veronicăi. Blestemul zmeului în basm, al soartei în viața lor („Un chin s-aveți: de-a nu muri de-odată”) sintetizează, credem, zodia sub care au iubit, creaș și murit. Fiind vitregită de soartă și pe această latură, singurul remediu a fost ieșirea forțată din viața pentru a ajunge cât mai repede la marele dispărut. Această solitară a avut o singură prietenă, Poezia (e ei și a altora), celelalte prietene au urît-o, au invidiat-o, au împroșcat-o cu noroi. Din păcate, pentru a-și publica poeziile sale, n-a ținut cont întotdeauna de revistele în care a apărut. Iat-o astfel debutînd a doua oară în „Colum-

na lui Traian”, publicație condusă de Hasdeu, dușmanul junimiștilor și implicit al lui Eminescu, cu poezia „Povestea Rozei”. Să fie numai lipsă de tact cînd va publica „Mater Dolorosa”, în „Literatorul” lui Macedonski, alt dușman al prietenului ei? Sau gestul poetului de a-i fi rupt „Moralla” (traducere din Poe) s-o fi apropiat într-atît de adversarii lui?

Conform unei notițe descoperite pe o carte de-a lui Eminescu, „Amartalon sotiria”, se pare că anul 1876 îi apropie foarte mult pe cei doi îndrăgostiți. După bucuria primei îmbrățișări, peste Veronica începe să se rostogolească avalanșa durerilor și necazurilor. Astfel, în același an îi moare mama, în 1877 Eminescu pleacă la București, iar în 1879 moare sprijinul familiei, Ștefan Micle. Situația materială a Veronicăi devine gravă, ajungînd de multe ori la foamea și umilînța copilăriei. Înainte de a pleca la București, Eminescu îi propune să-l urmeze. Mai realistă, ea își dă seama că veniturile lor modeste le-ar distruge dragostea. De-abia după moartea lui Ștefan Micle, Eminescu îi va scrie prietenei sperate: „Veronică, e înția oară că-ți scriu pe nume și cutez a-l pune pe hîrtie, dar tu nu știi nici poți ști cît te-am iubit, cît te iubesc. Văzîndu-te am știut că tu ești singura ființă în lume, care în mod fatal, fără să vrea ea, fără ca eu să voiesc, are să determine întreaga mea viață!.. Am înțeles că un om poate avea totul neavînd nimic și nimic avînd totul”. Iată aici o declarație a unei iubiri profunde care, deși a fost presărată cu certuri, cu întrepreri, cu cuvinte violente citeodată, cu dorința de restituire a scrisorilor, va rămîne frumoasă pînă la sfîrșit. De altfel, corespondența, celor doi ne demonstrează în ciuda tuturor colpostorilor, care n-au fost puțini și nici neîndemnați, cîtă viață, cîte trăiri la înaltă tensiune s-au consumat între cele două personaje tragice. Ca în orice mare iubire, și aici apare gelozie, mai ales din partea Veronicăi, care aflase cite ceva despre legăturile poetului cu Mite Kremnitz („sultana favorită” la „haremul lui Maiorescu”, după cum o

CENTENAR VERONICA MICLE

numea aceasta) și cu Cleopatra Poenaru-Lecca.

Într-o scrisoare către Harieta Eminescu, Veronica îl califică pe Eminescu drept „natură egoistă ce-și face mendrele prin București”. Ea însă va face dese tentative de a-i stîrni gelozia prietenului. Poate era doar simplă cochetărie feminină, pentru a demonstra că-i iubită și de alții sau, tot atît de posibil, că dorea noi și noi mărturisiri de iubire din partea poetului îndrăgostit.

În 1880, au vrut să se căsătorească, totul părea să le fie favorabil. Maiorescu însă va reacționa brutal la aflarea acestui proiect așa cum o va face și în cazul altor junimiști (Virgolici). Olimpiantul o ura pe Veronica, fosta martoră a acuzării în procesul intentat acestuia la Iași, în 1864. Pentru a împiedica oficializarea legăturii celor doi, criticul va da poetului amănunte despre episodul jenant dintre Veronica și Caragiale. Legat de acest caz, Veronica îi scrie celui drag: „L-am întilnit azi pe stradă, i-am cerut din nou scrisorile și mi-a răspuns categoric că nu vrea să mi le înapoieze; mai mult, mi-a zis cum că eu nu ți-am spus, nu ți-am mărturisit păcatul meu decât ca să mă fac mare în ochii tăi și ca să sfărâm prietenia ce există între tine și el și m-a luat peste picior.” Iar altă dată îi comunica: „Mițule, tu te vei convinge că din mii de ființe abia una poate iubi cum te iubesc eu pe tine; și dacă m-ai ucide, te-aș iubi și în momentul agoniei”. Referindu-se la Caragiale, Eminescu va răspunde: „Pe d-l în chestiune l-am bruseat în societate, dar a făcut frumușel ca un om de nimic ce este”.

Dacă vina Veronicăi ar fi fost la dimensiunea încriminărilor lui Maiorescu, așa cum acesta le-a incredințat lui Al. Brătescu-Voinești, Eminescu ar fi trebuit să reacționeze în consecință. Dar acesta se împăcase deja cu Veronica, ba se credea el vinovat de greșeala ei de vreme ce dorea din nou să-și unească destinele. Mărturisirea lui Slavici din volumul „Amintiri” cum că Eminescu i-ar fi spus prin 1882: „Îți mulțumesc, Doamne, am scăpat în sfîrșit pentru totdeauna”, referindu-se la

Veronica, ne pune pe gînduri. Oare timpul nu-i joacă feste autorului „Marei”?

În ceea ce privește „Luceafărul”, apărut dintr-o „mare durere pe care trebuie s-o fi îndurat” Eminescu, așa cum declara Maiorescu lui Al. Brătescu-Voinești, ni se pare că nu are nici o logică fixarea după realitatea întîmplărilor din viață a personajelor în Cătălina — Veronica, Hyperion — Eminescu, Cătălin — Caragiale și Demiurgul — Maiorescu. În primul rînd, Eminescu prelucrase basmul cu mult înainte (1875), iar la 17 aprilie 1882 citise deja „Luceafărul” în casa lui Maiorescu. Iar faptul că poemul apare în aprilie 1883, în „Almanahul Societății Academice Social-Literare «România jună»” și de-abia în toamnă în „Convorbiri-literare” n-are nici o legătură cu presupusa teamă a lui Eminescu de a nu observa criticul sau alții alegoria prea stăvezie. Explicația este simplă: poetul iubea tinerii de la „România jună” și de aceea a dorit să le ofere întîietatea în publicarea capodoperei.

Munca la „Timpul” devenise epuizantă, iar Eminescu se îndrepta vertiginos spre prăpastia minții în care va cădea în 1883: „Simt că nu mai pot, simt că am secat moralicește și că mi-ar trebui un lung repaos ca să-mi vin în fire”. Sint strivit, nu mă regăsesc și nu mă recunosc”, scria el. Pe 28 iunie va fi dus la sanatoriul „Caritatea”. Spre bolnavul din ospiciu își îndreaptă Veronica dragostea din poezia intitulată „Să pot întinde mina”: „Să pot întinde mina s-o pun pe fruntea ta / Încetul la o parte șuvițele ți-aș da, / Senină să rămînă curată ca un crin, / Icoană de iubire la care să mă-nchin”. În același an, Veronica se vede obligată să-și calce pe orgoliu pentru a-i scrie lui Maiorescu în scopul obținerii unei burse de studii fiicelor. Va reveni și în 1886, dar tot fără succes. Se vede că acuzatul din 1864 nu putea uita trecutul nici după 22 de ani.

După criza lui Eminescu, Veronica scrie poezia „Lui X...” în care, dovădind că știa valoarea prietenului și dorea să i-o și spună, îl va numi geniu, ea recunoscîndu-și talentul

CENTENAR VERONICA MICLE

subaltern, „Virful nalt al piramidei
ochiul meu abea-l atinge / Ling-a-
cest colos de peatră vèzi tu cît de
mică sînt / Astfel tu-n a cărui minte
universul se răsfrînge, / Al tău ge-
niu peste veacuri rămîne-va pe pămînt.
/ ...Geniu, tu, planează-n lume,
Lasă-mă în prada sortii / Și nu-
mai din depărtare cînd și cînd să
te privească, / Martora mării tale să
fiu pînă-n pragul morții / Și ca pe-o
minune-n taină să te-ador, să te slă-
vesc“.

În 1877, îi apare Veronicăi primul
și singurul volum de versuri, în edi-
tura Haimann. Mulți au lăudat ace-
astă carte, dar cel mai mult Eminescu.
„E de Veronica — zicea poetul.
Cartea ei e vecinic nouă pentru
mine... Ce versuri frumoase înfil-
nești în cîrticica aceasta. Citește-le,
citește-le și-o să vezi cîtă dreptate
am“ ! Alții, destui, o vor lovi crunt.
Delavrancea o va califica drept poet
mic, neînsemnat, fără temperament,
fără originalitate, fără chemare de a
spune ceva nou pe lume.“ Citind în-
să versurile altor poete ale vre-
mii, se observă chiar și cu un ochi
neavizat, dar obiectiv, că Veronica
este net superioară celorlalte. Deși
a crescut în umbra operei poetului
nepereche, poezia ei nu este a unui
epigen, are originalitate. N-a reu-
șit, poate nici n-a dorit, desprinde-
rea de realitatea vieții, versurile sale
redînd efemerului uman. Pe 3 fe-
bruarie 1889, boala minții, de care
se temea atît Eminescu, va recidiva.
În spitalul „Caritatea“, va rămîne
pînă cînd va trece în neființă. Pen-
tru a vedea încă o dată ce-a însem-
nat Eminescu în viața Veronicăi este
bine să amintim serisoarea din 10
aprilie 1889, prin care poeta răspun-
dea unor prieteni ce se interesau de
starea poetului. Să reținem că în ace-
astă perioadă a fost acuzată de
lipsă de umanism : „Sînt lucruri mai
presus de puterile cuiva. Vă mărtu-
risesc sincer, nu pot să-l văd lipsit
de minte, eu care am cunoscut pe
Eminescu în cea mai splendidă epo-
că a vieții sale intelectuale. Și așa
sînt fără nici o lege și fără D-zeu
— să-mi rămîie cel puțin cel al poe-
ziei, care pentru mine s-a fost în-
trupat în ființa lui Eminescu“. Exis-
tă — ne întrebăm făcînd abstracție
de cei care au desființat-o ca poet

și ca om — cuvinte care să exprime
mai adînc simțirea unei femei pen-
tru dragoste, pentru poezie, pentru
nefericire ?

Coincidența — să fie doar atît ? —
a făcut ca fără să știe tragicul even-
iment, Veronica să scrie chiar în
dimineața morții lui Eminescu poezia
„Ce n-ar da un mort din groapă...“
a cărei ultimă strofă sună astfel :
„Dac-ar da un mort din groapă pen-
tr-un răsărit de lună / A sa liniște
eternă, eu aș da de voie bună /
Toate razele de lună, toate razele
de soare / Să te pot uita pe tine,
să simț sufletul că-mi moare“/.

La două săptămîni de la înmormin-
tarea poetului Veronica se îndreaptă
spre liniștea de la Văratec. De mult
tîmp era năpădită de gîndul sinuci-
derii, cu atît mai des după moartea
prietenului. Un fragment de poem
rămas din 1 august este edificator :
„O ! Moarte vin de treci pe inimă-
mi pustie și curmă a-mele gînduri
/ S-aud cum uraganul mugind în
greie cînturi, / Se plimbă în pustie
mînat de aspre vînturi, / Mi-e dor
de-un lung repaos... Să dorm, / Să
dorm pe veci ! / În liniștea-mi eter-
nă, să am sub lespezi reci / Un somn
fără de vise, un vis fără suspine ;
/ N-aștept nici recompensă, n-aștept
lumini divine, / Acestea-s toate bas-
me, sînt toate vis himeric ; / Viața-i
licărire ce piere-n întuneric. / Destul
aș vrea repaos... Să dorm..., / Să
dorm pe veci“.

Poemul nefinisat nu are nici un
titlu, doar în josul paginii înțîlnim
numele unui crîng de lînă Vă-
ratec prin mijlocul căruia trece
un pîriu. Legenda spune că în dimi-
neața de 3 august poeta s-a privit
în apa aceluia pîriu, dar a avut im-
presia că peste chipul ei s-a supra-
pus cel al lui Eminescu. Tulburată
de întîmplare, s-a întors imediat în
casă. Sărăcia, calomniile, decepțiile
care au abundat în scurta-i viață e-
rau augmentate de starea depresivă
și de insomniile provocate de dispa-
riția neașteptată a poetului. Obți-
nînd printr-o cunostință, o cantita-
te de arsenic de la farmacia din
Băltătești, bău conținutul unui în-
treg flacon. După o zi de chinuri,
la exact zece ani de la moartea lui
Ștefan Micle (coincidență ?!) Veroni-
ca muri.

CENTENAR VERONICA MICLE

Mari personalități au deplins moartea „unicei mirese“ a lui Eminescu, mulți, prea mulți au calomniaț atît femeia cît și poeta. Dacă Galacîon a revenit asupra afirmațiilor nefavorabile, alții n-au făcut-o, ba chiar au insistat în părerile greșite. Faptul că poeziile sale sînt însă permanent căutate, că unele („Singură“, „Nu plînge“) au devenit deja romanețe populare, ne obligă s-o considerăm poetă în adevăratul sens al cuvîntului. Nu credem că exagerăm dacă includem pe cei doi mari îndrăgostiți și creatori alături de celebrii Cehov-Olga Knipper, Musset-George Sand, Diderot-Sophie Volland, Shaw-Stella Campbell, Goethe-Charlotta etc.

Chiar dacă Veronica ar fi avut doar meritul de a-l fi iubit pe Eminescu și de a-i fi alinat cîteva clipe din viața-i zbuciumată este — credem — de ajuns pentru a o pomeni cu respect. A venit timpul să vedem adevărata față a acestei femei, să-i acordăm atenția și studierea corectă a împrejurărilor în care a trăit și a creat.

Nu este o cinste pentru anumiți calportori care — din răutate sau neștiință — îi aduc și astăzi acuzații. Cui prodest? întrebăm noi, cititorii, care-l iubim și cinstim pe Eminescu?

prof. Culiță UȘURELU,
Liceul Industrial Nr. 1
— Focșani —

CENTENAR VERONICA MICLE

Lirica Veronicăi Micle

„În privazul negru al vieții-mi
E-o icoană de lumină.“

Mihai EMINESCU

O dublă onoare și o mare dificultate mă urmăresc aici, lîngă iluștrii mei profesori de la Universitățile din Iași și București, lîngă oaspeți de mare prestigiu în lumea culturii naționale și universitare, acum cînd îmi propun să imperechez cîteva cuvinte despre marele Dante valah și despre biata poetă, cuvinte ce vin, în zborul lor temerar, de peste o sută de ani și se duc, strălucind, mai departe, în eternitate.

Vin dintr-o școală tînără care abia acum o lună de zile a spus întîiul „Bună dimineața“ unei sute de ani, dintr-o școală unde, elevi și profesori, au un cult pentru Eminescu, pentru frumosul din literatură. Centenarul liceului s-a înfrățit cu Centenarul trecerii în nemurire a marelui poet într-o splendidă sărbătoare.

Modesta mea intervenție se vrea doar o privire în farmecul unei mari prietenii al unei mari iubiri, o încercare de opinii privind lirica Veronicăi Micle.

„Căutînd cu tot dinadinsul să facem portretul Veronicăi — spune George Călinescu, osîndînd-o sau reabilitînd-o, facem sau o mare nedreptate, sau născocim o ființă de fum menită să învâluie în legendă viața simplă a lui Eminescu. Făptura reală a poetei nu are ce căuta în ițele existenței lui

CENȚENAR VERONICA MICLE

Eminescu, fiindcă femeia nu trăiește prin viața ei proprie, ci prin procesul de transfigurare pasională a iubirii.

Și totuși, opinia noastră încearcă un alt drum prin sau pe lângă legenda care a unit pe cei doi poeți în viață și moarte.

Se pare că nici Cleopatra, nici Mite și nici alte făpturi feminine pe care le-a cunoscut Eminescu, nu iubeau omul, ci gloria posibilă. Aprofundind structura eroticii marelui poet, se deschid convingător raporturile ce au existat între el și Veronica. Versurile, mai mult decât scrisorile sînt un document prețios. El cheamă femeia în păduri de fagi sau la marginea apei, lângă trestii sau răchite, cheamă femeia obișnuită să calce cu piciorul gol în ierburi, lucidă și înțelegătoare a aspirațiilor intelectuale. Veronica îndeplinea aceste condiții; poetul a iubit-o și căuta să-i arate aceasta în poezii sau prin preumblările dese în fața casei. Numele femeii iubite îl urmărea neconștient și căuta, la masa lui, să-i descompună sunetele, să le refacă apoi într-un cuvînt mai exotic, mai tainic.

Așa cum am arătat, mijlocul esențial prin care cei doi și-au unit sufletele, a fost poezia. Cele mai multe versuri de dragoste ale lui Eminescu sînt concepute în această vreme :

„Pe genunchii mei ședeai-vei,
Vom fi singuri, singurei,
Iar în păr înfiorate
O să-ți cadă flori de tei.“
(10 martie 1876)

Admițînd opinia lui George Călinescu, **Luceafărul** trebuie să fi fost conceput chiar în acești ani, în momente de gelozie, deoarece Veronica Micle publică în **Convorbiri literare** din decembrie, 1875, versurile :

„Drag mi-ai fost, mi-ai fost odată,
Dar ce-a fost n-o să mai fie,
Am văzut c-această lume
Făr-de ține nu-i pustie.
Și luceafărul pe ceruri
Place mult cum strălucește,
Dar apune și dispăre
Soarele cînd se ivește.“

Eminescu părăsește Iașul cu speranța rănită; o tendință de justificare din partea Veronicăi rămîne fără ecou. Relațiile dintre cei doi sînt, pentru o perioadă, epistolare, platonice, parcă mai ceremonioase din partea lui Eminescu și mai îndrăznețe, cu elanuri de intimitate din partea Veronicăi. Este, însă, momentul cel mai răscolitor pentru gîndirea poetică a luceafărului. Eminescu așeza religios în persoana Veronicăi toate aspirațiile sale afective, nerealizările în viața de toate zilele, pregătindu-și astfel și sublimîndu-și materia poeziilor sale erotice.

Iată și un fragment dintr-o scrisoare trimisă Veronicăi după decesul lui Ștefan Micle :

„Dulce și nobilă amică,
tu știi că în sentimentul de care-ți vorbesc nu e nimic banal, care să aibă ceva comun nici cu teoria plăcerii, nici cu platitudinile unei tinereți necorupte. Nici tinerețea, nici frumusețea ta, nici virtuți sufletești, nici grații fizice nu au fost cauza acelei simțiri care a aruncat o umbră adîncă asupra vieții mele întregi. Viața mea, ciudată și azi și neexplicabilă pentru toți cunoscuții mei, nu are un înțeles fără tine. Veronica, e înțîia dată că-ți scriu pe nume și citez a-l pune pe hîrtie — nu voi să-ți spun, dar tu nu știi nici poți ști cît te-am iubit, cît te iubesc.“

CENTENAR VERONICA MICLE

Veronica era pentru poet un miț erotic? Era o necesitate sufletească? O creație a idealismului său pasional? Răspunsurile pot veni pe coordonate diferite, uneori afectând ceea ce dorea poetul să rămână sacru.

Ce credea atunci Veronica? Ea îl dorea pe poet, îl implora să vină la Iași: „să ne mai îmbătăm unul de altul.“

Dar la orizont se iveau norii negri. Semnele bolii întilnesc și durerile geloziei; zvonurile despre Veronica îl întristează, îl obosesc și, revăzînd-o, oscilează între bucuria și regretul despărțirii:

„De astăzi dar tu fă ce vrei,
De astăzi nu-mi mai pasă,
Că cea mai dulce-ntrre femei
Mă lasă.“

Nu mult după aceea, mintea genialului poet a intrat în eclipsă din care n-a mai ieșit niciodată. Au trecut în eternitate în același an, dînd astfel legăturii dintre ei o trăinicie simbolică.

Care sînt meritele literare ale Veronicăi Micle?

Privită favorabil de unii cu antipatie de alții, viața și opera Veronicăi par că scapă unor judecăți de rigoare. Gheorghe Panu scrie în **Luptă** că, „o dată cu moartea Veronicăi, dispăre o lume de cugetări curate, o lume de simțiri ce izvorăsc din brazdele adînci ale inimii omenești“. Scipione Bădescu deplînge în coloanele **Curierului român** din Botoșani moartea „uneia din literatele cele mai cu renume ale țării“, Traian Demetrescu — în **Revista olteană**, vedea în poezia Veronicăi Micle „un freamăt de pădure vag și auzit de departe“, subliniind că poeta a avut mai mult inimă, decît spirit, a cugetat puțin, a simțit mult; Delavrancea, în **Românul** din 7 iulie 1887, socotea volumul **Poezii** o palidă imitație a liricii lui Eminescu, iar pe Veronica Micle „un poet mic, neînsemnat, fără temperament, fără originalitate, fără chemare de a spune ceva pe lume.“

Revăzînd o bună parte din textele volumului amintit, ne permitem cîteva observații:

- poezia singurătății are o notă particulară în creația sa;
- dezvoltîndu-și spiritul analitic, fragmentează dragostea, prelungindu-și în felul acesta bucuria de a visa:

„Dar tu ca un luceafăr departe strălucești,
Abia cîte o clipă în cale-mi de ivești,
Apoi dispari și-n urmă rămii în gîndul meu,
Vedenie iubită la care mă-nchin eu.“

(Să pot întinde mîna)

Sau:

„Și-am dorit să pot odată să te văd pe ține eu,
Să-ți închin a mea viață, să te fac idoul meu.
Acest vis de fericire l-am plătit atît de scump,
Azi și inimă, și suflet de durere mi se rup.
În sălbatică-mi iubire te-am iubit cu-atîta foc
C-am pierduț cu ține-odată orice urmă de noroc.“

(M-am gîndit)

Lipsită de profunzime, inspirația Veronicăi Micle nu trece de formele particulare ale iubirii, de sentimentele vremelnice, etalate însă prin sinceritatea și intensitatea sentimentului:

CENTENAR VERONICA MICLE

„În cenușă stă ascunsă
Foarte-adesea o scînteie
Și-o iubire nepătrunsă
Într-un suflet de femeie.

Și de patimă e arsă
Inima ce ți-am dat ție,
Dar iubirea-n ea neștearsă
A rămas pentru vecie.“

(În cenușă)

În multe din poezii sentimentul erotic, al incertitudinii sau al zădărniceii vieții apare în mod firesc, prin procedee stilistice simple, fără ornamente sau prețiozități :

„Sînt lăcrămioarele-nflorite
Și cînd duios mă uit la ele,
La tine mă gîndesc, iubite,
Și-mi amintesc vremile-acele
Cînd înflorite lăcrămioare
Cu drag îmi trimiteai tu mie
Și cînd era în orice floare
Un semn de-amor, de bucurie.“

(Sînt lăcrămioarele-nflorite)

Eliberîndu-se de unele dulcегării sentimentale, poeta a încercat să cugete, să înțeleagă mecanismul în care viața se confruntă cu moartea, dragostea cu ura :

„Și pulbere, țărîna de tine s-a alege,
Căci asta e a lumii nestrămutată lege
Nimicul te aduce, nimicul te reia
Nimic din tine-n urmă nu va mai rămînea.“

(Și pulbere, țărîna)

Moartea înseamnă neputință de a mai iubi sau de a mai suporta durerea dragostei :

„Pasăre cu pene albastare,
Martora iubirii noastre,
De-i sfîrși cîntarea ta,
N-asculta ce-mi spune mie
Dragul meu, căci cine știe...
Iar tu lună, dragă lună,
Tu a nopților cunună,
Să nu spui că ne-ai privit.

CENTENAR VERONICA MICLE

Poate mîni a tale raze
N-ar putea măcar să crează
Că vreodată ne-am iubit.“

(Pasăre cu pene albastre)

Nevoia de sinteză a determinat-o pe Veronica Micle să adauge la sfîrșitul volumului de poezii două pagini de aforisme. Unele își pot găsi ușor locul într-un dicționar de maxime :

„Pierzînd cerul fericirii tale, cu anevoie mai poți găsi pămîntul de unde ai plecat.“ ;

„În poezie adeseori se sacrifică ideea pentru rimă, în viață inima pentru situații sociale.“ ;

„Cîntă vreme mai ești susceptibil de o bucurie, te poți aștepta la cea mai mare durere.“

Veronica Micle a fost atrasă și de creația populară. În basmele și legendele pe care le-a cules și le-a prelucrat a găsit un izvor permanent de inspirație ; din poezia populară a împrumutat ritmul :

„Vorba fie rea sau bună
Am vorbi-o împreună,
M-ai vedea, eu te-aș privi,
Vorbele s-ar înmulți.

Tu mi-ai spune una mie,
Eu ți-aș spune multe ție
Făr- de roș și chibzuire,
Însă toate de iubire.“

(De-ai ști)

Care este cel mai mare merit al Veronicăi ? Acela de a fi fost prima care l-a iubit pe Eminescu pentru poezie, în poezie.

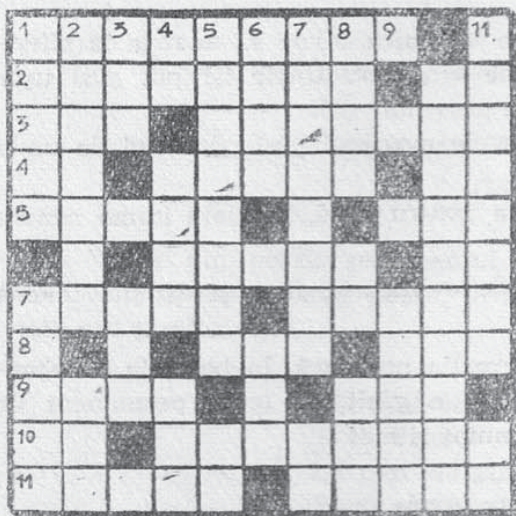
Și dacă mintea și sufletul lui Eminescu au izbucnit în momente de mare sensibilitate, aceeași trăire o regăsim peste ani la Nichita Stănescu — două lumi clădite deasupra celei materiale, care închid în ele EMOȚIA, dar care sînt atît de deosebite în expresia lor artistică :

„Ce bine că ești, ce mirare că sînt !
Două cîntece diferite, lovindu-se, amestecîndu-se,
două culori ce nu s-au văzut niciodată,
una foarte de jos, întoarsă spre pămînt,
una foarte sus, aproape ruptă
în înfrigurata, neasemuita luptă
a minunii că ești, a-ntîmplării că sînt.“

prof. Nicolae CRĂCIUN,
Liceul „Al. I. Cuza“ din Focșani

Cuvinte încrucișate

EMINESCIANĂ

ORIZONTAL :1) Critic și teoretician literar (1840—1917), mentorul spiritual al „Junimii” care a contribuit la afirmarea unor valori reprezentative ale literaturii românești ca : Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici. 2) Locul copilăriei Luceafărului poeziei românești — Inimă de mamă ! 3) Abr. U.A.I. pentru constelația Corvus — „E ușor a scrie... / Când nimic nu ai de spus” („Criticilor mei” de M. Eminescu). 4) Intrare în liceu și introducere în literatură ! — „...pustiu”, romanul postum al lui M. Eminescu. — Olan ! 5) „...zidea din visuri și din basme seculare / Delta biblicelor sante, profesorilor amare”, numele sub care apare în „Epigonii” Ion Eliade Rădulescu. — Siglă pentru „Oficiul național de turism”. 6) „Înger și... „poezia care în prima versiune este străbătută de un puternic curent de revoltă împotriva societății bazate pe exploatarea omului de către om. — Raport matematic. 7) Specific fiecărei scene pe care M. Eminescu îl admira ca sufleur. — Necuratul într-o definiție directă. 8) a 32-a literă slavonă. — Inima unui timid ! 9) Titlul poeziei din care redăm versurile : „De-acuma nu te-oiu mai vedea / Rămâi, rămâi cu bine”. — Abr. uz. pentru luna în care s-a născut marele poet. 10) Când apare noaptea ! — Poezia apărută în „Convorbiri Literare” la 1 oct. 1872 și

căre a contribuit la început un fragment dintr-un mare poem neterminat, care s-ar fi numit „Diorama”. 11) Regele avarilor evocat de M. Eminescu în poezia „Strigoii”. — „...firea cea întoarsă, Daniel cel trist și mic” (vers din „Epigonii”).

VERTICAL : 1) Poetă română (1850—1889) ale cărei poezii au o pronunțată influență eminesciană. — Poezia care începe cu versurile : „Ce cauți unde bate luna / Pe-un alb izvor tremurător / Și unde păsările'ntr'una / Se'ntrec cu glas ciripitor ?” 2) Luna din anul 1881 în care M. Eminescu publică în „Convorbiri literare”, „Scrisoarea a II-a”. — „Mai am un singur...” poezia care a apărut împreună cu trei variante : „De-oiu adormi curînd”, „Nu voiu mormînt bogat”. „Iar cînd voi fi pămînt”. 3) Specie de salcie care crește în pădurile de la munte. — Animale domestice. 4) Loto central ! — Rege obscur al Sardiniei din sec. 6. — Băutură de bun sosot oferită de femeile nordice. 5) Poezia din care cităm versurile : „Codrule, codruțule / Ce mai faci drăguțule” — Gheorghe Dima. 6) Localitate în N.V. Belgiei. — „Făt-Frumos din...” 7) Una din poeziile tipic romantice ale lui M. Eminescu din care redăm : „La ce-ai venit regină, aicea în pustiu ? / Ce cauți la barbarul sub streșina-i de cetini ?” — Petre Popescu. 8) Poreclă dată unui om care abia se tîrăște — Necum ! — Afluent al Mureșului. 9) Denumire generică dată spațiului din fața teatrului din Focșani unde s-a dezvelit monumentul dedicat marelui poet. 10) Lingvist și filolog român, participant la Revoluția de la 1948—49 din Transilvania, profesor al lui Eminescu la Cernăuți (două cuvinte). 11) „Cînd...” poezia din care cităm versurile : „De-asupra casei tale ies / Și azi aceleași stele / Ce-au luminat atît de des / Induioșării mele” (neart.) — Primele lecții rămase în inima unui elev !

DICTIONAR : CAV, ETI, IMI, IOV, GADO, OEL, ESEN, CISU, IER.

Nicolae CONSTANTINESCU,
fost elev al Liceului
„Unirea” — Focșani

Colectivul redacțional:

PROFESORI : Petrache DIMA (coordona-
tor), Tiberiu DIMA, Mircea DINUTZ, Petre
MARINESCU, Maria MAVRODIN, Carmen
NAGLER, Dan POPOIU, Ion ROȘU, Ștefan
VASII, Livia VRABIE.

ELEVI : Florin-Nelu BARBAROSIE, Violeta
CHIPER, Constanța Cernica, Marian CRĂ-
CIUN, Nicoleta FILIP, George MOȚANU,
Marius MOSESCU, Elena PANFIL, Dragoș
TĂNASE, George VASILIU.

Linotipiști : Ion IORDĂCHIOAIE
Gheorghe Corduneanu

Paginator : Octav CEAUNAȘ

Zincograf : Jan IORDĂCHIOAIE

Tipăritori : Constantin TĂNASE
Emil GHEORGHIU

Legători : Gheorghe MATES
Florin FLOREȘTEANU

Director : Ing. Mircea BAJORA

Ing. șef : ing. Constantin BARAN

Maiștri : Dumitru HURDUBEI
Carmil BĂLAN
Gheorghe BULAI
Viorica ANDREESCU

REDACTIA și ADMINISTRAȚIA

Liceul „Unirea” – Focșani
Str. Cezar Bolliac, 15 ; telefoane :
1 29 67 și 1 56 59
Căsuța poștală 110 ; cod 5 300
ROMÂNIA

Tiraj : 15 000 de exemplare

Tiparul executat sub comanda 5529,
la Întreprinderea Poligrafică Bacău,
str. Mioriței nr. 27

DIN SUMAR

FILE DE JURNAL

Petrache DIMA : „Din insingeratul decem-
brie 1989, la Focșani”

COMEMORĂRI

Gheorghe BULGĂR : „La Centenar, un tri-
plu omagiu : M. Eminescu, Veronica Micle
și I. Creangă”

CENTENAR EMINESCU

Eugen BARBU : „Poetul nepereche” (II)
Șerban Cioculescu – inedit

Ștefan CAZIMIR : „Umorul lui Eminescu”
(II)

C. BUȘE : „Eminescu și țărănul român”

I. CALOTĂ : „«Tehnica exterioară» în poe-
zia lui Eminescu” (II)

Stănuța CREȚU : „«Glossa» eminesciană –
«structură circulară»”

ANCHETA „REVISTEI NOASTRE”

„Un gând despre Eminescu, Veronica Mi-
cle și Ion Creangă, la un secol de la trece-
rea lor în lumea umbrelor” (răspund elevi
din școlile și liceele municipiului Focșani).

Petrache DIMA : „Eminescu-profesor și re-
vizor școlar”

CENTENAR CREANGĂ

C. CIOPRAGA : „Autorul printre personaje-
le sale”

Al. HUSAR : „Arta lui Creangă”

Șt. CAZIMIR : „Capra cu trei aezi”

N. CONSTANTINESCU : „Capra, iezii și cu-
mătrul lup”

N. CREȚU : „Încrederea în cuvinte”

M. DINUTZ : „Lumea lui Creangă între
«real» și «fantastic»”

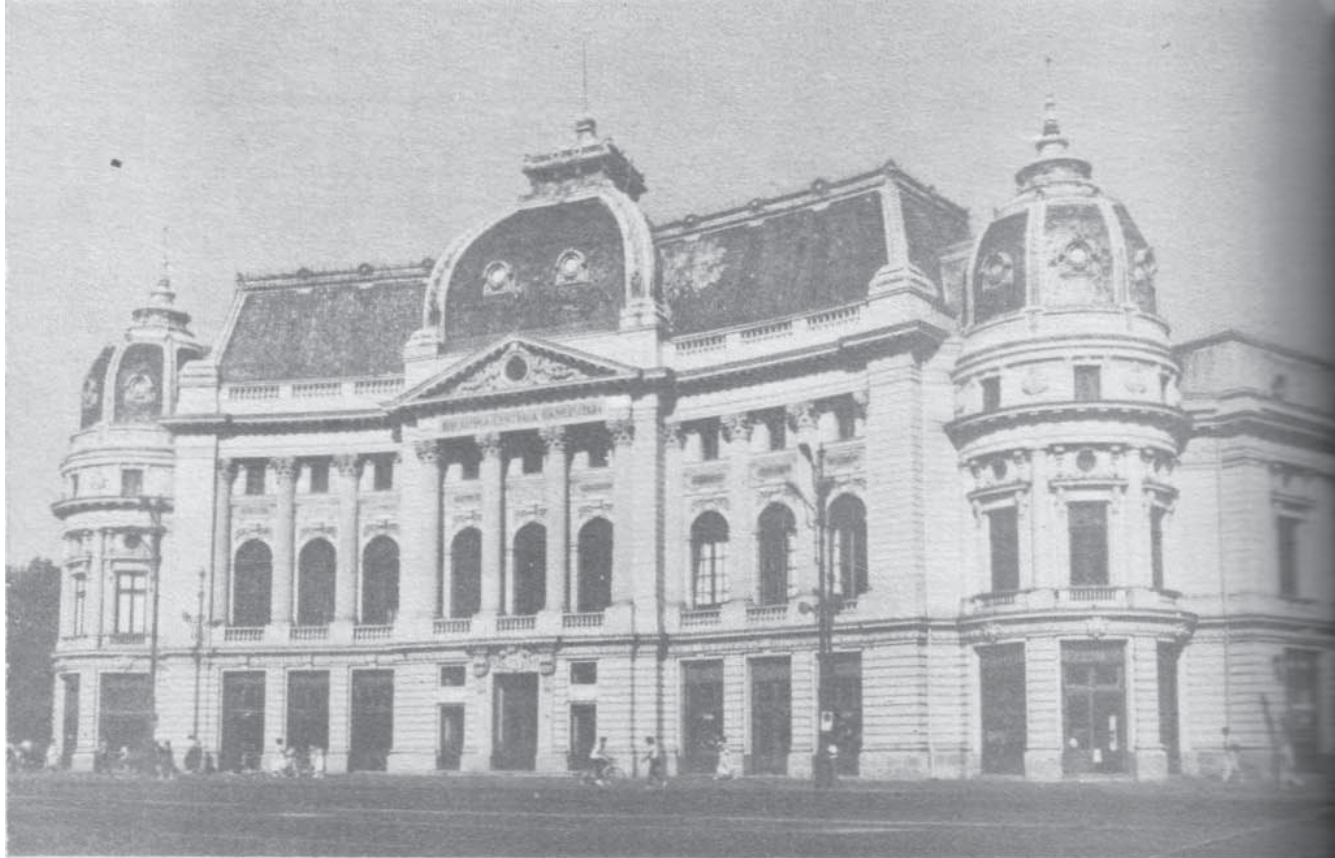
D. D. SOITU : „La început a fost... dască-
lul”

CENTENAR VERONICA MICLE

Timotei PETRIDE : „Doamnei Veronica Emi-
nescu”

C. UȘURELU : „Veronica Micle – un destin
tragic”

N. CRĂCIUN : „Lirica Veronicăi Micle”

Clădirea Bibliotecii Centrale Universitare înainte (sus) și după 22 Decembrie 1989. Flăcările au mistuit și manuscrise eminesciene.

